

Elisa Parikka

Kohti hyvinvointia

Kuraattorityö aikuislukiossa, aikuisten peruskoulua suorittavien maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi YAMK

S0413S6

Opinnäytetyö

1.10.2014

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Elisa Parikka Kohti hyvinvointia. Kuraattorityö aikuislukiossa, aikuisten peruskoulua suorittavien maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa. 82 sivua + 2 liitettä 1.10.2014
Tutkinto	Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Koulutusohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi YAMK
Ohjaaja	Yliopettaja Jyrki Konkka
<p>Opinnäytetyöni tavoitteena on kerätä tietoa peruskoulua suorittavien aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden hyvinvoinnin kokemuksesta, sekä heidän käsityksiä Töölön yhteiskoulun aikuislukion kuraattorityöstä. Tietoa on tarkoitus käyttää aikuislukion koulukuraattorityön kehittämiseen.</p> <p>Tässä laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelminä olivat kyselytutkimus ja ryhmähaastattelu. Menetelmätriangulaation etuja olivat ilmiön tutkiminen monelta eri näkökannalta. Avointen kysymysten vastaukset analysoitiin sisällöllisellä aineiston analyysillä.</p> <p>Kysely ja haastattelut toivat maahanmuuttajien erilaisia kokemuksia hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Hyvinvointia tukeviksi tekijöiksi mainittiin esimerkiksi ystävät ja perhe. Myös työllisyys nähtiin toivottuna suomalaiseen yhteiskuntaan yhdistävänä tekijänä, jota suomen kielen oppiminen ja koulutus puolestaan edistivät. Hyvinvointia heikentäviksi tekijöiksi koettiin ikävä kotimaassa asuvia läheisiä kohtaan sekä vaikeus muodostaa ystävyysseurueita suomalaisten kanssa. Myös koulutuksen kesto nähtiin toisaalta työhön pääsyä pitkittävänä.</p> <p>Tästä opinnäytetyöprosessista jatkotutkimushaasteiksi nousi erilaisten maahanmuuttajaopiskelijoiden hyvinvointia tukevien ja heikentävien tekijöiden laajempi tutkiminen ja selvittäminen. Kehittämishaasteiksi kouluihin nousi maahanmuuttajaopiskelijoiden hyvinvoinnin, yhteiskuntaan kuulumisen sekä oman elämänhallinnan tunteen lisääminen.</p>	
Avainsanat	Hyvinvointi, osallisuus, elämänhallinta, koulun sosiaalityö, kuraattorityö koulussa

Author(s) Title Number of Pages Date	Elisa Parikka Towards a well-being Curator work in adult high school, adult basic school performing immigrant students 82 pages + 2 appendices 1 October 2014
Degree	Master of social services
Degree Programme	Social services
Specialisation option	Social services
Instructor	Jyrki Konkka: Principal Lecturer
<p>The aim of the thesis is to collect information on adult immigrant students on their well-being for the experience on the adult high school in which they carry out their primary school and their perceptions of Töölön coed adult high school social worker work. The information is intended to be used in the development the school curator work on the adult high school.</p> <p>The research method was qualitative and the data were gathered using a questionnaire, and group interview. The purpose of triangulation in qualitative research gives a more detailed and balanced picture of the situation. The responses to the open questions were analyzed using content analysis.</p> <p>The questionnaire and group interviews were able to experience the well-being of immigrants of different factors. As factors supporting well-being the respondents mentioned friends and family. Employment was seen as a factor helping with the integration to the Finnish society. Learning the Finnish language and other education were seen as employment-promoting factors. The factors found to be impairing for well-being were longing for friends and family who lived in the old home country as well as the difficulties to form friendships with the Finnish people. Education was seen, on the other hand, as too long lasting and, therefore, as a factor prolonging access to work.</p> <p>For further research the challenge is a more extensive investigation and detection of the factors affecting immigrants' well-being. The developmental challenges were related to the question of how to increase in schools immigrants' well-being and social inclusion as well as their sense of increased life management.</p>	
Keywords	Welfare, inclusion (part), life management, social work of the school, curator work in school

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Maahanmuuttajaopiskelija	4
2.1	Maahanmuuttajaopiskelijan hyvinvointi ja kouluhyvinvointi	4
2.1.1	Maahanmuuttajaperheet murroksessa	12
2.1.2	Välittämisen kulttuuri kouluissa	14
2.1.3	Monikulttuurisen koulun arki	16
2.2	Maahanmuuttajaopiskelijan osallisuus koulu yhteisössä	20
2.2.1	Aktiivinen kansalainen	23
2.2.2	Eritihtinen sopeutuminen yhteiskuntaan	27
2.3	Maahanmuuttajaopiskelijan elämänhallinta	28
3	Sosiaalityö koulussa	31
3.1	Koulukuraattorin työnkuva	32
3.2	Kuraattorityö käytännössä	36
3.3	Palveluohjaus koulukuraattorin työkäytäntönä	39
4	Tutkimuskysymykset	42
4.1	Osallistujat	45
4.2	Aineiston hankinta	46
4.2.1	Triangulaatio	47
4.2.2	Kysely	48
4.2.3	Ryhmähaastattelu	50
4.3	Analyysimenetelmä	52
5	Opinnäytetyön tulokset	54
5.1	Aikuislukion kuraattorityö	55
5.2	Maahanmuuttajaopiskelijan hyvinvointi	58
5.3	Maahanmuuttajaopiskelijan osallisuus	63
5.4	Maahanmuuttajaopiskelijan elämänhallinta	65
6	Johtopäätökset	66
7	Pohdinta	74

7.1	Tarve todistaa Suomalaisuus	76
7.2	Opinnäytetyön merkitys ja luotettavuus	78
	Lähteet	82

Liitteet

Liite 1. Kyselylomake

Liite 2. Fokusryhmähaastattelu

Taulukot

Taulukko 1. Ulkomaalaisten määrä alueittain Suomessa 2012

Taulukko 2. Alkukysymykset 1–4

Taulukko 3. 7. Mitä toiveita teillä on kuraattorityölle?

Taulukko 4. 8. Onko teillä kuraattorityötä koskevia parannusehdotuksia?

Taulukko 5. 9. Millaista apua maahanmuuttajaopiskelija tarvitsee koulukuraattorilta?

Taulukko 6. 10. Kuinka tyytyväinen olette elämäänne tällä hetkellä 1–5?

Taulukko 7. 12. Minkä tasoiseksi koet sopeutumisesi Suomeen 1–5?

Taulukko 8. 11. Kuinka tyytyväinen olette opiskeluunne tällä hetkellä 1–5?

Kuviot

Kuvio 1. Hyvinvointi toiminnan kohteena

Kuvio 2. Osallisuuden syntyminen edellyttää

Kuvio 3. Maahanmuuttajaopiskelijan kanssa tehtävä työ

Kuvio 4. Opinnäytetyön teemat

Kuvio 5. Kartta hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä

1 Johdanto

Viime vuosina on julkisuudessa paljon keskusteltu opiskelijoiden hyvinvoinnista ja koulun tarjoamista palveluista, sekä maahanmuuttajaopiskelijoiden määrän lisääntymisestä. Opiskelijan hyvinvointi on usean tekijän summa, johon vaikuttavat terveys, työ, opiskelu, ihmissuhteet ja ympäristö. Hyvinvointiin vaikuttavat myös elintaso ja elämänlaatu. Elintasaan taas vaikuttavat tulot, asumistaso, työllisyys, terveys ja elämänlaatuun sosiaaliset suhteet ja itsensä toteuttaminen. Hyvinvointi syntyy ihmisten tarpeiden ja heidän käytettävissään olevien resurssien välisessä prosessissa. Vaikka tarpeet ovat yksilöllisiä, ne ovat sidoksissa siihen yhteiskuntaan ja kulttuuriin, jossa yksilö elää. Oikeudenmukaisuus tuottaa hyvinvointia. Oikeudenmukainen yhteiskunta on tasa-arvoinen ja turvallinen.

Suomalaisen yhteiskunnan kansainvälistyminen on tuonut myös koulukuraattorin työhön uuden asiakaskunnan. Tällä hetkellä Suomeen muuttaa enemmän ihmisiä kuin täältä muuttaa pois (Helminen–Pietiläinen 2014.) Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tehdä näkyväksi ja ymmärrettäväksi aikuisten peruskoulua suorittavien maahanmuuttaja opiskelijoiden kanssa tehtävää koulun kuraattorityötä. Tavoitteena on saada jäsenettyä maahanmuuttaja opiskelijoiden asiakkuutta ja palvelun tarvetta kuraattorityön näkökulmasta, palvelun ja työn kehittämisen mahdollistamiseksi. Kyseessä ei ole koulukuraattorityön kattava kuvaus.

Opinnäytetyöni näkökulma on hyvinvointi, joka tarkoittaa paitsi käytössä olevia voimavaroja, myös halua käyttää niitä. Hyvinvointiin eivät yksistään riitä pelkät resurssit ja niiden hallinta, hyvinvoinnin tila edellyttää mielekkäitä tavoitteita. Miten hyvinvoiva opiskelija on? Miten tyytyväinen hän on ja onko hänellä pyrkimyksiä ja unelmia. Hyvinvointitutkimukset korostavat myös hyvinvoinnin tekijänä tarpeellisuuden tunnetta, että voi kokea olevansa merkityksellinen muille. Opinnäytetyön keskeisenä teemana kulkevat myös hyvinvoinnin saavuttamiseen tarvittavat ”välineet” kuten osallisuus ja elämänhallinta, josta aihetta tarkastelen.

Hyvinvointi, usein kirjallisuudessa käytetty well-being on monisäikeinen ilmiö, jota voidaan tarkastella monista eri näkökulmista. Se on käsitteenä laaja, eikä sille ole yhtä ainoaa oikeaa määritelmää, jonka voi huomata kirjallisuudesta, lukuisten hyvinvoinnin määritelmien määrästä. Yhtenä hyvinvoinnin määritelmänä on, että hyvinvoinnin voi-

daan nähdä tarkoittavan sitä, kuinka hyvänä ja onnistuneena ihminen pitää elämäänsä tai millaiset ihmisen ”peruselämänedellytykset” ovat. (Laitinen 2008: 34.) Usein kirjallisuudessa hyvinvointia tarkastellaan kolmesta osa-alueesta käsin; fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista.

Opinnäytetyöni aineiston olen kerännyt toukokuussa 2014 aikuislukion peruskoulua suorittaville maahanmuuttajaopiskelijoille tehdyillä kyselyillä, sekä syksyllä 2014 toteutetuilla ryhmähaastatteluilla. Ryhmähaastattelut olivat samalle kohderyhmälle, kuin kyselyt, mutta mukana oli myös uusia vasta-aloitaneita opiskelijoita. Tehdyn kyselyn tarkoituksena oli saada taustatietoa, ryhmähaastatteluja varten. Tässä opinnäytetyössä on merkityksellistä perehtyminen aikaisempaan aihetta koskevaan tutkimuskirjallisuuteen, myös keskeisten käsitteiden määrittelemiseen ja käytettävän lähestymistavan valitseminen ja avaaminen lukijalle. Teoreettinen viitekehys on opinnäytetyöni ydin, joka ohjaa ja toisaalta suhteuttaa sen muuhun aihetta koskevaan kirjallisuuteen.

Töölön yhteiskoulu tarjoaa opetusta perusopetuksen yläluokille, lukiolaisille ja aikuislukiolaisille. Virka-aikaan koulussa toimii peruskoulu ja lukio, sekä illalla aikuislukio. Aikuislukion tarjoama perusopetuksen suosio on selvästi kasvamassa. Suosion kasvu näkyy maahanmuuttajataustaisten hakijoiden määrässä. Peruskoulun suorittaminen on yleensä ensimmäinen edellytys ammatilliseen koulutukseen tai lukio-opintoihin.

Maahanmuuttajaopiskelijalla tarkoitan henkilöä, joka on Suomeen muuttanut ulkomaan kansalainen, ja joka aikoo asua maassa pidempään. Maahanmuuttajaopiskelija voi myös olla henkilö, joka on syntynyt Suomessa, mutta jonka vanhemmat tai toinen vanhemmista on muuttanut Suomeen (ns. toisen sukupolven maahanmuuttaja). Hän on muuttanut Suomeen muussa kuin matkailutarkoituksessa perhesiteen, opiskelun, työn, suojelun tarpeen tai muun tekijän vuoksi, väliaikaisesti tai pysyvästi tai tietämättä oleskelunsa pituutta. Maahanmuuttaja voi tulla sekä EU-maiden sisältä, että ulkopuolelta, Töölön yhteiskoulun perusopetukseen hakeutuvat opiskelijat ovat pääsääntöisesti ulkopuolelta. Alitolppa – Niitamo (2005) mukaan käsite ”maahanmuuttajaperheet (esimerkiksi kansalaisuuden perusteella määriteltynä) pitää sisällään, sekä Helsingin Kaivopuistossa asuvan diplomaattiperheen, että luku- ja kirjoitustaidottomana maahan tulleen pakolaisäidin perheen. Alitolppa – Niitamo (2005:37.)

Alitolppa – Niitamo (2005) mukaan tilastot ja kuvaukset erilaisista etnisistä tai uskonnollisista ryhmistä luovat helposti harhaanjohtavan kuvan jonkin ryhmän sisäisestä sa-

manlaisuudesta. Jokaisen ryhmän sisällä on kuitenkin paljon keskinäisiä eroja: kulttuuri tai sama lähtömaa ei tee perheistä tai yksilöistä (opiskelijoista) samanlaisia. Kuraattorin asiakastyössä kuin muissakin kohtaamisissa on siis muistettava, että jokaisella maahanmuuttajaperheellä on yksilölliset tarpeensa, sekä kotouttamis- että sosiaalipalveluissa. Alitolppa – Niitamo (2005:37.)

Maahanmuuttajaopiskelijoilla on yleensä hyvin erilaiset lähtökohdat. Aikuislukion perusopetukseen on voinut hakeutua henkilö, joka on muuttanut Suomeen aikuisiällä, eikä hänellä ole kotimaassaan ollut mahdollisuutta opiskella. Opiskelijat ovat pääsääntöisesti tulleet Suomeen sekä pakolaisina ja turvapaikanhakijoina. Heillä on myös hyvin erilainen kielitaito, joka on merkittävä tekijä peruskoulutukseen pääsyssä. Hakijan kielitaitoa testaan kielitestillä ja sen tulee olla vaadittavalla tasolla, tai häntä ei voida valita opiskelijaksi. Peruskoulua suorittavilla maahanmuuttajaopiskelijoilla on tavoitteena saada riittävän hyvä kielitaito päästäkseen jatko opintoihin ja sijoittumaan työmarkkinoille.

Maahanmuuttajaopiskelijoilla on myös hyvin erilaiset koulutustaustat. Osa opiskelijoista on suorittanut yliopisto-opintoja kotimaassaan, ja toiset ovat käyneet koraanikoulua. Opinnäytetyöni taustalla vaikuttaa myös huomioni siitä, että maahanmuuttajaopiskelijat käyttävät kuraattoripalvelua lähinnä etuuskien tavoittelemiseen, asumiseen ja perheiden taloudelliseen tilanteeseen liittyen. Hyvin usein neuvon ja ohjaan heitä kädestä pitäen hakemusten täyttämässä. Tapaaminen kuraattorin kanssa varataan yleensä etukäteen, esimerkiksi puhelimitse. Maahanmuuttajaopiskelijan kanssa tapaamiset vievät runsaasti aikaa ja ovat haastavia. Opiskelijat saattavat tulla tilanteeseen puolisoon, sukulaisen tai ystävän tukemana, eivätkä he ole tottuneet puhumaan asioistaan ulkopuolisen ja vieraan henkilön kanssa.

Kuraattorityön historia on nuori. Viimeisimmässä 1.1.2008 voimaan tulleessa lastensuojelulaissa edellytetään, että kunnan on järjestettävä kuraattoripalveluita ja että työn painopistettä on siirretty ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. (Sipilä – Lähdekorpi 2004: 102; Lastensuojelulaki § 9.) Lisäksi laissa on vastuutettu lastensuojelun ennaltaehkäisyyn myös muita hallinnonaloja kuin sosiaalityö. (Taskinen 2007: 7–8.) Elokuussa 2014 astui voimaan uudet lainsäädäntöratkaisut, uusi oppilashuoltolaki, lasten ja nuorten hyvinvointipalvelujen turvaamiseksi. Laissa on muutoksia muun muassa koulukuraattorin pätevyyteen, sekä asemaa ja tehtävää selkiyttävä lainsäädäntö.

Opinnäytetyön raportointi etenee siten, että luvuissa 2–3 tarkastelen muutamia tämän työnkannalta merkittävimpiä tutkimuksia maahanmuuttajaopiskelijoiden hyvinvoinnista, osallisuudesta ja elämänhallinnasta. Luvussa 3 tarkastelen koulun sosiaalityötä ja tuon esiin kuraattorityön käytäntöä. Luvussa 4 esittelen opinnäytetyön menetelmälliset ratkaisut ja luvussa 5 opinnäytetyön tulokset. Luvussa 6 on johtopäätökset ja luvussa 7 opinnäytetyön pohdinta. Valmis opinnäytetyö tulee Töölön yhteiskoulun käyttöön ja on myös tueksi opiskelijahuolto- ja koulukuraattorityötä kehittäessä.

2 Maahanmuuttajaopiskelija

Tässä luvussa tarkastelen opinnäytetyöni kannalta keskeisintä käsitettä hyvinvointia, sekä tuon esiin opiskelijan omaa osuutta hyvinvointiin, käytettyjä ilmaisia ovat osallisuus ja elämänhallinta. Opinnäytetyössäni maahanmuuttajaopiskelija on maasta toiseen muuttanut henkilö. Hän elää Suomessa väliaikaisesti tai pysyvästi. (Paavola – Talib 2010: 30.)

2.1 Maahanmuuttajaopiskelijan hyvinvointi ja kouluhyvinvointi

Hyvinvointi-käsite on moniulotteinen ilmiö, jonka määritelmään on erilaisia näkökantoja, erilaiset asiat tuottavat eri ihmisille hyvinvointia. Se ymmärretään helposti vain aineelliseksi elintasoksi, vaikka kysymys voi olla laajemmasta ilmiöstä. Hyvinvointi on keskeinen käsite, joka myös kuuluu arkielämän käsitteistöön. Hyvinvointi edellyttää tilaa, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydyttyiksi.

Hyvinvointi jakautuu yksilölliseen ja yhteiskunnalliseen hyvinvointiin, joiden ei tarvitse olla riippuvaisia toisistaan. Fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia tarkasteltaessa hyvinvointi määrittyy useimmiten subjektiivisten tuntemusten kautta. Subjektiivisillä tuntemuksilla tarkoitetaan yksilön omakohtaisia tuntemuksia. Kukin ihminen kokee hyvinvoinnin itselleen erilaisena ja eri asiat tärkeinä hyvinvointinsa edistämässä ja onnellisuutensa lisäämisessä. Hyvinvointia voidaan tarkastella myös objektiivisesti, kuten Erik Allardt. Objektiivisesti hyvinvointia voidaan katsoa niiden asioiden tai tarpeiden kautta, joiden on tietystä määrin täyttyvä, jotta elämä olisi mielekästä ja mahdol-

lista toteuttaa (Allardt 1976: 9,17.) Erik Allardtin vuonna 1976 pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa tekemää hyvinvoinnin määritelmää käytetään usein määrittelemään hyvinvoinnin käsitettä.

Subjektiiiviset teoriat edustavat arvoteorian valtavirtaa, siten samalla myös hyvinvointiteorian valtavirtaa. Mattila (2009) lainaa artikkelissaan Kraut (2008), jonka mukaan henkilön hyvä määräytyy siitä, mikä on hänelle rationaalisin pitkän tähtäimen suunnitelma elämässä, mikäli olosuhteet ovat suotuisat. Kraut mukaan ihminen on onnellinen, kun hän menestyy suunnitelmansa toteuttamisessa. Toisaalta Kraut on Mattilan (2009) mukaan todennut, että ihminen voi erehtyä sen suhteen, mikä on hänelle hyväksi. (Mattila 2009.)

Suomalaisen filosofin G. H. von Wrightin teos *Varieties of Goodness* (1963/ 2001) sisältää pohdintaa ihmisen hyvästä. Onnellisuuden ja hyvinvoinnin suhteesta hän toteaa: "*Hyvinvointi (jonkun olennon hyvä) on laajempi ja perustavampi käsite (kuin onnellisuus).*" Hänen mukaansa onnellisuudesta voisi sanoa, että se on hyvinvoinnin täyttymys tai kruunu. (von Wright 2001: 150.) Onnellisuuden käsitteeseen viitataan, kun puhutaan onnellisesta elämästä, siitä mikä saa ihmisen elämän sujumaan hyvin, siitä mikä on ihmiselle hyväksi (Mattila 2009.)

Mattila (2009) lainaa artikkelissaan myös Bertrand Russellia (1872–1970). Russell on kirjoittanut teoksen *The Conquest of Happiness* (1930), jossa hän tutki onnellisuuden ja onnettomuuden syitä. Russelin mukaan ihmiset ovat onnettomia monista syistä, esimerkiksi ei ole mitään, minkä takia elää, kilpailun, pitkästyksen, väsymyksen, kateuden, synnintunnon, kostoajatusten tai pelon vuoksi. Ystävällinen kiinnostus ihmisiä ja asioita kohtaan, liittyy Russelin mukaan onnellisuuteen. Hänen mukaansa, mitä useammista asioista ihminen on kiinnostunut, sitä enemmän hänellä on aihetta onnellisuuteen. Toisena onnellisuuden tekijänä Russell mainitsee tunteen, että tulee rakastetuksi. Kolmantena onnellisuuden tekijänä hän pitää työtä, koska se estää pitkästyksiä ja antaa onnistumisen mahdollisuuksia ja tarkoituksen tunteen. Russelin mukaan onnellisuus vaatii ponnisteluja ja kovaa työtä. Mattila (2009) lainaa artikkelissaan myös L. W. Sumner (1999), joka korostaa positiivista asennetta ja tyytyväisyyttä omaa elämää kohtaan. (Mattila 2009.)

Mattilan (2009) mukaan viimeaikaisista filosofiista parhaiten uuteen onnellisuustutkimukseen on perehtynyt Daniel M. Haybron (2008a; 2008b). Hän Mattilan (2009) mu-

kaan pitää selvänä, että hyvinvointi ei ole pelkästään psykologinen asia, vaan mielentilat muodostavat osan hyvinvoinnista. Haybron katsoo, että hyvinvointimme riippuu siitä, millaista elämämme todella on, eikä vain sitä, miltä se näyttää. (Mattila 2009.)

Hyvinvoinnissa nähdään siis yksilöllinen, yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen ulottuvuus. Se on myös kulttuurisidonnainen asia: opitut ja omaksutut yhteiset tavat ja normit, käytäytymissäännöt, arvot, asenteet ja arvostukset heijastuvat ihmisten hyvinvointikäyttäytymisessä. Objektiiivinen käsitys hyvinvoinnista on normatiivinen määritelmä siitä, milloin ihminen voi hyvin ja siitä, mitä tarkoitetaan sillä, että ihminen voi hyvin. Subjektiiivisella hyvinvoinnin käsityksellä tarkoitetaan henkilökohtaista kokemusta omasta psyykkisestä hyvinvoinnista. Tällaiseen kokemukseen sisältyy ainakin epäsuorasti henkilökohtainen käsitys objektiiivisen hyvinvoinnin sisällöstä, josta kumpuaa intressit, joiden toteuttamiseksi ihminen toimii. (von Wright 2001: 147; 150–151.) Kokemus omasta hyvinvoinnista syntyy käsityksestä, miten hyvin itse kykenee elämään, toimimaan ja tuntemaan oman objektiiivisen hyvinvoinnin käsityksen mukaisella tavalla. Tätä tarkoitetaan subjektiiivisella hyvinvoinnin käsityksellä. (von Wright 2001: 147–148.)

Keskusteltaessa hyvinvoinnista puhutaan siitä, mikä tuottaa ihmiselle hyvää, eli hyvinvoinnista on lopulta kyse siitä, mikä on hyvää (von Wright 2001: 148). Hyvinvointi tarkoittaa eri ihmisille eri asioita, ja sen toteuttamiseksi tarpeelliset asiat ovat erilaisia esimerkiksi 15-vuotiaalle tai 40-vuotiaalle. Ne ovat myös erilaisia Suomessa asuvalle tai Somaliassa asuvalle taikka Suomessa asuvalle Somalialaiselle. Hyvinvointia voidaan arvioida havainnoimalla ihmisten tai ryhmien hyvinvointia ulkoapäin (objektiiivinen hyvinvointi) tai tutkimalla ihmisten omaa kokemusta (subjektiiivinen hyvinvointi) hyvinvoinnista. (Pajukoski 2002: 55–56.)

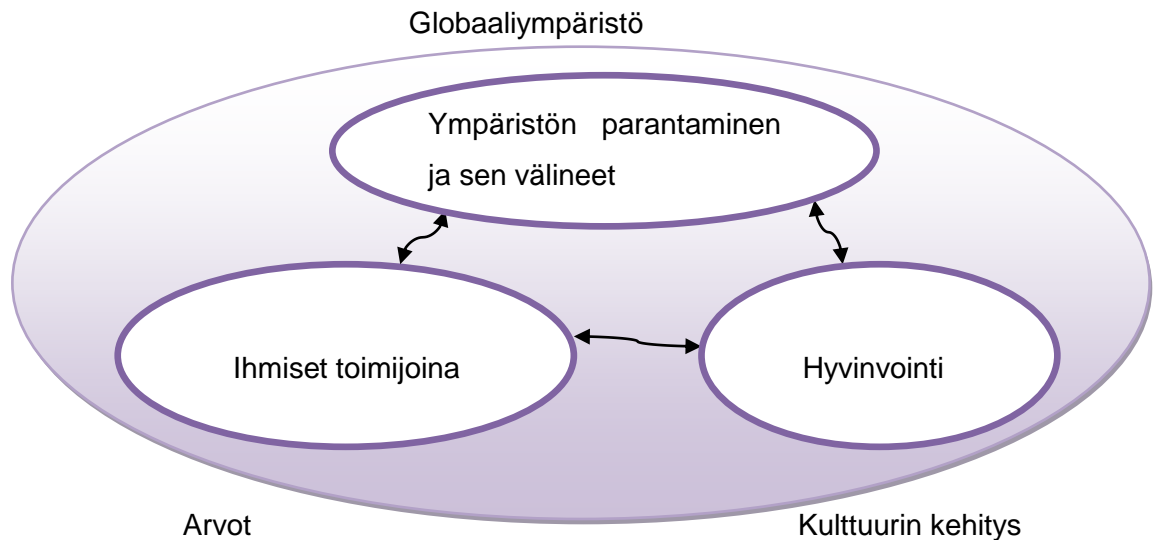
Myös Suontausta ja Tyni (2005) jakavat hyvinvoinnin yksilölliseen ja yhteisölliseen hyvinvointiin. Heidän mukaansa yksilöllisellä tasolla hyvinvointi on yleinen tila, jossa ihmisellä on mahdollisuus saada keskeiset tarpeensa tyydytetyksi. Yksilötason hyvinvointi muodostuu heidän mukaansa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen osa-alueiden kautta. Fyysisellä hyvinvoinnilla tarkoitetaan yksilön fyysistä tarpeiden tyydytystä sekä mahdollisimman suurta terveyden tai mahdollisimman pientä sairauksien määrää. Psyykkinen hyvinvointi heidän mukaansa muodostuu yksilön itsemääräämisoikeudesta ja loukkamattomuudesta, ymmärryksestä, henkisestä tasapainosta, mielenterveydestä, sosiaalistumisesta, itsensä toteuttamisesta sekä mielekkään toiminnan antamasta tyydytyksestä. Psyykkiseen hyvinvointiin katsotaan kuuluvan myös elämänhallintaan liittyvät

kysymykset. Yksilöllä on luontainen tarve olla osana yhteisöä tai ryhmää. Erilaisia yhteisöjä ovat esimerkiksi perhe, työyhteisö, ystäväpiiri sekä asuinyhteisö. Ihminen elää erilaisissa yhteisöissä ja yhteisöjen vaihtelu on osana arkea. Jotta yksilöllä olisi mahdollista saavuttaa fyysinen, psyykkinen ja sosiaalinen hyvinvointi, on hänen kyettävä tunnistamaan ja toteuttamaan toiveensa, tyydyttämään tarpeensa, muuttamaan ympäristöään tai tultava toimeen sen kanssa. (Suontausta – Tyni 2005: 29–30.)

Hyvinvointi on myös vastavuoroinen prosessi yksilön ja yhteisöjen välillä. Yhteisöllinen hyvinvointi määrittyy yhteisöön kuuluvien yksilöiden elintason, elämänlaadun, tyytyväisyyden ja onnellisuuden kautta. Jos edellä mainitut asiat toteutuvat hyvin yksilöiden kohdalla, loppu tuloksena on myös tyytyväinen ja hyvinvoiva yhteisö. Yhteisöllisellä tasolla hyvinvointiin kuuluvat muun muassa terveys, koulutus ja työllisyys, asuminen, perheen ja yhteisön toiminta, taloudelliset resurssit, väestön määrä ja rakenne, kulttuuri ja vapaa-aika, ympäristön tila, taloudellinen kasvu ja sosiaalinen yhtenäisyys. (Suontausta – Tyni 2005: 31–32.)

Elämme jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristömme kanssa. Samassakin ympäristössä eri asiat ovat eri ihmisille tärkeitä. Esimerkiksi lapsi käyttää pihamaata eri tavalla kuin työssä käyvä aikuinen. Myös saman ihmisen suhde ympäristöönsä muuttuu elämänvaiheiden mukana. Yhteiskunta ja kulttuuri luovat ihmisten paikallisen toiminnan edellytyksiä: ympäristön rakenteita, voimavaroja, sosiaalista pääomaa, kanssakäymisen ja oppimisen mahdollisuuksia, hyvinvointia ja elämänlaatua. Hyvinvointi syntyy tarpeiden ja resurssien välisessä vuorovaikutuksessa. Kulttuuriset käsitykset siitä, mitä hyvinvointi on, vaikuttavat sekä yhteiskunnassa vallitsevaan käsitykseen hyväksyttävästä hyvinvoinnin tasosta, että yksilöiden kokemukseen omasta hyvinvoinnistaan. Hyvinvointi edellyttää sekä yksilön omia resursseja, että yhteiskunnan resursseja. (Pajukoski 2002: 54; Tapaninen – Kotilainen 2002: 85.)

Kuvio 2. Hyvinvointi toiminnan kohteena, missä Engeströmin (1995), yksinkertaisen työtoiminnan mallia mukaillen, tekemisen kohde on hyvinvointi tai laajemmin hyvä elämä. Tekijät on kuvattu ihmisten toimintana, joka muuttaa ympäristöä. Ylhäällä näkyy hyvinvoinnin edistämisen väline, jota ihmiset toimiessaan käyttävät. Se on ympäristön parantaminen, joka vaatii yhteistyötä ja monien erilaisten menetelmien osaamista. Ihmiset toimivat hyvän elämän edistämiseksi ja ovat keskinäisessä kanssakäymisessä, sekä toimivat tarvittaessa yhdessä.

Kuvio 2. Hyvinvointi toiminnan kohteena (Pajukoski 2002: 54.)

Maahanmuuttajaopiskelijan hyvinvointi on siis monen tekijän summa. Opiskelut sujuvat, jos voimavaroja on riittävästi. Toisin sanoen elämänhallinta on väline hyvinvoinnin toteuttamiselle. Voimavaroihin kuuluvat mm. fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toimintakyky, terveys, opiskelutaidot, arvot, asenteet ja opiskelumotivaatio.

Tunnetun hyvinvointi-käsitteen määritelmän on tehnyt Erik Allardt vuonna 1976. Hänen teoriassaan hyvinvoinnin ulottuvuuksiin sisältyy sekä inhimillisiä tarpeita että yhteiskuntarakenteen ominaisuuksia. Allardtin hyvinvoinnin jäsentely sisältää kolme ulottuvuutta: elintason, yhteisyyssuhteet ja itsensä toteuttamisen muodot, joista Suomessakin on alettu käyttää englanninkielisiä ilmaisuja *having, loving and being*. Allardtin teoksen pohjana olevassa pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa näihin ulottuvuuksiin sisällytettiin seuraavanlaisia tekijöitä: 1) elintaso: tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus, terveys 2) yhteisyyssuhteet: paikallisyhteisyys, perheyhteisyys, ystävyysuhteet 3) itsensä toteuttaminen: arvon anto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit, mielenkiintoinen vapaa-ajan toiminta. (Kananoja ym. 2009: 91–92; Peltonen 1994: 17.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL on omassa hyvinvoinnin määritelmässään jakanut sen osatekijät kolmeen ulottuvuuteen: terveyteen, materiaaliseen hyvinvointiin ja koettuun hyvinvointiin tai elämänlaatuun. Myös THL:n mukaan hyvinvointi-käsite viittaa yksilölliseen hyvinvointiin että yhteisötason hyvinvointiin. Yhteisötason hyvinvoinnin ulottuvuuksia ovat mm. elinolot, työllisyys ja työolot sekä toimeentulo. Yksilöllisen hy-

vinovoinnin osatekijöiksi taas luetaan sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. (THL 2014.)

Hyvinvoinnilla voidaan siis viitata monenlaisiin asioihin, kuten elinoloihin, terveyteen ja toimintakykyyn, yksilön sijoittumiseen yhteiskuntaan ja hänen kykynsä ja motivaatiionsa toimia yhteisöissä. Hyvinvointia ja sen vastakohtana pahoinvointia sivutaan usein myös silloin, kun puhutaan onnesta, mielenterveydestä, elämänhallinnasta, turvallisuudesta ja turvattomuudesta, stressistä ja oikeudenmukaisuudesta. Mitä puolia hyvinvoinnista painotetaankin, tärkeää on kokemus elämän mielekkyydestä, esimerkiksi vapaa-ajanvietto ja harrastukset yhdessä toisten kanssa. Kokemuksellista hyvinvointia voidaan pitää yksilön kokonaisvaltaisena arviona suhteestaan itseensä ja maailmaan. (Suoninen – Lahikainen – Pirttilä – Bacman 2011: 291.)

Pahoinvoinnilla voidaan tarkoittaa yksinomaan aineellisia puutteita elintasossa, jolloin se on lähellä köyhyyden käsitettä. Pahoinvoinnin laajemmassa tulkinnassa se nähdään elämäntilanteena, jossa yksilön hyvinvointia uhkaavia riskejä on monia. Pahoinvointi voi olla syrjäytymistä riittävästä toimeentulosta, syrjäytymistä työstä, koulutuksesta, tavanomaisesta asumistasosta, sosiaalisista suhteista, poliittisen vaikuttamisen tai itsensä toteuttamisen mahdollisuuksista. Ihmisen omasta osuudesta hyvinvointiinsa käytetään ilmaisuja osallisuus, elämänhallinta ja empowerment, joista käytetään suomenkielisiä vastineita täysivaltaistuminen ja voimaantuminen. (Pajukoski 2002: 57.) Myös motivaatiolla on suuri merkitys hyvinvointiin. Jos tavoite ei motivoi, se ei ole arvo. Objektivisen listan mukaisesti Pajukosken (2002) näkemys pitää paikkansa, mutta subjektiivisen näkemyksen mukaan ei, jos henkilöllä ei ole motivaatiota. Tähän liittyy myös problematiikkaa, monet asiat ovat itsessään arvokkaita, vaikka ne eivät tuottaisikaan subjekteille mielihyvää tai tyydyttäisi haluja/preferenssejä.

Koulu ei ole vain tiedollista oppimista varten. Oppimistavoitteiden ohella kouluilta odotetaan myös oppilaiden hyvinvoinnin turvaamista ja edistämistä. Oppilaiden hyvinvointia edistävässä toiminnassa koulut noudattavat lastensuojelulakia (L 417/2007, 12§) ja perusopetuslakia (628/1998, 31a§). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2011) määritellään normit, joita koulut noudattavat. Oppilashuolto on yksi keskeisistä toimintamuodoista, jolla pyritään edistämään oppilaiden hyvinvointia ja terveyttä. Oppilashuollolla tarkoitetaan kaikkea sitä koulun ja oppilaitoksen toimintaa, jonka päämääränä on turvata oppilaiden hyvinvointia: kouluterveydenhuoltoa, kuraattorin ja psykologin palveluita, erityisopetusta ja ylipäätään kaikkia koulun keinoja huoleh-

tia niin fyysisen kouluympäristön kuin siellä toimivien ihmisten hyvinvoinnista. (Säävälä 2012: 18.)

Oppilashuollolla edistetään oppilaiden oppimista sekä tasapainoista ja tervettä kasvua ja kehitystä. Tavoitteena on luoda terve ja turvallinen oppimis- ja kasvu ympäristö, suojata mielenterveyttä ja ehkäistä syrjäytymistä sekä edistää koulu yhteisön hyvinvointia. Rehtorin johtama oppilashuoltotyöryhmä koordinoi oppilashuoltoa, joka toimii koulussa asiantuntijana terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön kehittämisessä ja seurannassa. Oppilashuoltotyöryhmässä arvioidaan koulun ja luokkien hyvinvointia, käsitellään yhteisöllisen tuen tarvetta, sekä käsitellään yksittäisten oppilaiden fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen tuen tarvetta. Oppilashuolto kuuluu kaikille koulu yhteisössä työskenteleville ja sitä toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajien kanssa. (Säävälä 2012: 18.)

Myös Konun ja Rimpilän (2002) kouluhyvinvoinnin malli, perustuu Erik Allardtin hyvinvointiteoreettisen mallin kolmelle peruspilarille: having, loving, being, ja on objektiivisen listan mukainen. Konu ja Rimpilä ovat halunneet korostaa hyvinvoinnin muita kuin terveydentilaan ja terveyden edistämiseen liittyviä puolia. He jakavat kouluhyvinvoinnin neljään osaan: olosuhteisiin (ilmapiiri, ryhmädynamiikka, ystävyys suhteet, kodin ja koulun yhteistyö), itsensä toteuttamiseen (ohjaus, osallisuus, luovuus) sekä terveydentilaan (oire, sairaudet). Konun ja Rimpilän (2002) jako auttaa huomioimaan hyvinvoinnin muut kuin suoraan terveyteen liittyvät puolet, sekä terveyslähtöisen, terveyttä ja hyvinvointia mahdollistavan puolen koulussa. Keskeiseksi nousevat yhdenvertaisuus ja osallisuus sekä sosiaaliset suhteet. Ilman näitä on vaikea saada aikaan hyvinvointia ja terveyttä kaikille. (Säävälä 2012: 18–19.)

Säävälä (2012) on lainannut tutkimuksessaan myös Räsästä ja Kiviraumaa (2011), jotka käsitteellistävät kouluhyvinvoinnin kolmen tekijän ympärille: sosiaaliset suhteet, koulun kokeminen tärkeänä ja mielekkäänä. Säävälän mukaan tämä näkemys korostaa kokemuksellisuutta ja koettua hyvinvointia, kun Konun ja Rimpilän (2002) laajemmassa mallissa mukana olivat myös hyvinvoinnin objektiiviset mittarit sekä terveystieteellinen näkökulma. Räsänen ja Kivirauma (2011) yhdistävät näihin edellä mainittuihin kolmeen tekijään sekä sosiaaliset suhteet, että koulun oppimisympäristönä. Säävälä (2012) on tutkimuksessaan tuonut esiin myös muissa maissa tehtyjä kouluhyvinvointiin liittyviä käytännön kehittämishankkeita. Tutkimuksessaan hän mainitsee esimerkkinä European Network of Health Promoting Schools joka on kehittänyt käytännön malleja toimintaa.

Säävälän mukaan verkoston tuottamassa oppaassa terveyden edistämisen ytimen käsitetään koulumaailmassa liittyvien tietojen sijasta uskomuksiin, tunteisiin ja sosiaaliseen ympäristöön. (Säävälä 2012: 19.)

Edellä mainitussa tarkastelussa ei näyttäisi olevan sijaa henkilön omilla elämäntavoitteilla ja motivaatiolla. Pääkkönen (2013) kuvailee artikkelissaan Daniel Kahneman (2004) tutkimusryhmineen kehittämää päiväkirjamenetelmää DRM (Day Reconstruction Method) Princetonin yliopistossa. DRM on ajankäyttöpäiväkirjan ja ESM–menetelmän yhdistelmä. Ennen DRM–menetelmää ajankäytön subjektiivista kokemusta tutkittiin ESM–menetelmällä (Experience Sampling Method), jonka kehitti Mihaly Csikszentmihalyi tutkimusryhmineen Chicagon yliopistossa 1970-luvun puolivälissä. DRM menetelmässä vastaajat muistelevat edellistä päivää ja muodostavat päiväkirjan, joka koostuu peräkkäisistä välivaiheista. Sitten he vastaavat ESM–menetelmän tavoin kutakin välivaihetta koskeviin kysymyksiin: milloin välivaihe alkoi ja päättyi, mitä he tekivät, missä he olivat ja kenen kanssa sekä mitä he tunsivat välivaiheen aikana? DRM–menetelmä tuottaa ajankäytöstä täydellisempää tietoa kuin ESM–menetelmä, koska tutkittavana on koko päivä. DRM–kysymyksissä kysyttäviksi tunnetiloiksi suositellaan: onnellinen, rauhallinen, vihainen, surullinen ja väsynyt sekä kivun tunteminen. Pääkkösen (2013) mukaan DRM–menetelmällä on saatu uutta tietoa esimerkiksi työttömyyden vaikutuksista. Vaikka työttömillä on työssäkäyviä enemmän aikaa harrastaa, tehdä mukavia asioita, työttömät tuntevat vapaa-aikanaan enemmän surullisuutta ja kipua kuin työssä olevat (Pääkkönen 2013).

Opiskelijoiden terveellisen elämän edistäminen voi estyä, koska heillä on itseään koskevia kielteisiä käsityksiä ja tunteita, heillä ei ole tarvittavia taitoja tai ympäristö voi viedä heiltä tunteen vaikuttamismahdollisuuksista. Tästä näkökulmasta terveyden edistäminen ei ole lääketieteellinen ja yksilön elintapoihin liittyvä kysymys, vaan erityisesti sosiaalisen tasa-arvon, syrjinnän vastustamisen, yhdenvertaisuuden lisäämisen ja demokraattisen osallistumisen kysymys. Näillä edellä mainituilla kentillä maahanmuuttajaopiskelijat ovat väistämättä haavoittuvia, sillä heidän kielensä, kulttuuritaustansa ja osin ulkonäkönsäkin määrittävät heidät vähemmistön edustajiksi. (Säävälä 2012: 19.)

Helsingissä koulujen väliset vaihtelut oppimistuloksissa ja oppilaiden sosioekonomisissa taustoissa on pääkaupunkiseudun suurinta. Helsingin koulutoimi on lisännyt voimavaroja näiden alueiden kouluille, jotta väestöpohjaan liittyviä eroja voitaisiin tasoittaa.

Maahan muuttanut väestö on kasautunut alueille, joilla koulutustaso ja tulotaso ovat keskimääräistä alhaisempia ja työttömyys yleisempää. (Säävälä 2012: 16–17.)

2.1.1 Maahanmuuttajaperheet murroksessa

Perhe voi toimia maahanmuuttajaopiskelijan tärkeimpänä kotoutumisen resurssina, kun se pysyy riittävän eheänä ja toimivana maahanmuuttoon liittyvistä muutoksista huolimatta. Perhe voi parhaimmillaan toimia nopean muutoksen puskurina, emotionaalisena tukena ja identiteetin peilinä. Kaikille lapsille, myös maahanmuuttajataustaisille, perhe on heidän tärkein kehitysympäristönsä. Maastamuuttajan on lähes mahdotonta valmistautua maahanmuuttoon liittyviin haasteisiin. Kotoutumisen haasteet ovatkin monille ennakoitua suurempia, kun omista juurista irtautumista ja uuteen yhteiskuntaan asettumista ei ole ennen koettu. Muuton seurauksena saattavat elämänolosuhteet parantua, mutta kaikki ei välttämättä vastaa odotuksia. Monille on ollut pettymys, esimerkiksi vaikea työllistyminen ja kantaväestön asenteet. Myös nopea sosiokulttuurinen muutos ja sopeutumisen haasteet perhe-elämässä, tulevat monille yllätyksenä. (Alitolppa – Niitamo 2005: 44–45.)

Vaatimattomista lähtökohdista Suomeen tulleet maahanmuuttajavanhemmat arvostavat koulutusmahdollisuuksia ja heillä on korkeita toiveita lastensa menestyksestä. Osa maahanmuuttajavanhemmista kokee, että Suomalaisesta koulusta puuttuu kuri. Heissä Suomalainen koulu herättää epäluuloja, myös opetuksen laadussa ja erilaisten kasvatuskäsitysten välillä. (Säävälä 2012: 51–52.) Maahanmuuttajavanhemmat toivovat, että heidän lapsensa saisivat suomalaisia koulukavereita, mutta samaan aikaan heillä on myös pelkoja, ovatko kaverit kunnollisia. Vanhemmat, opettajat ja oppilashuollon henkilökunta toivovat enemmän vuorovaikutusta ja ystävyyssuhteita eri kieliryhmien välille. Tämän toivotaan turvaavan opiskelijoiden kielitaidon kehittymistä sekä vahvistavan osallisuutta koulumaailmassa ja ylipäättään suomalaisessa yhteiskunnassa. Vuorovaikutuksen nähdään hyödyttävän myös enemmistön opiskelijoita, kun heidän kulttuuriset taitonsa kasvavat. (Säävälä 2012: 52.) Sosiaalisten verkostojen olemassaolo edistää myös maahanmuuttajaopiskelijoiden henkistä hyvinvointia. He tarvitsevat sekä samaan etniseen ryhmään kuuluvia, että suomalaisia ystäviä.

Koulu kasvattaa aiempaa enemmän itsenäisyyteen ja auktoriteettisuhteet ovat muuttuneet väljemmiksi. Opiskelijoita kuunnellaan, mutta oppimisrauhan turvaaminen on vaikeutunut. Hyvinvoinnista puhutaan paljon, mutta mitä sillä tarkoitetaan? Asiaa tulisi tarkastella ehkäisevän työn näkökulmasta, miettiä keinoja miten hyvinvointia tulisi edistää. Tällä hetkellä resursseja käytetään paljon siihen, että pyritään minimoimaan pahoinvointi ja sen vuoksi työskentely on keskittynyt yksilöihin, jotka voivat pahoin. Yhteisöllisyys tulisi nähdä voimavarana, jonka avulla hyvinvointi lisääntyy. Ehkäisevän työn lähtökohtana on toiminnan kohdistaminen isommalle kohderyhmälle. Ehkäisevä työote huomioi yksilöt, mutta näkee yksilön hyvinvoinnin osana yhteisön hyvinvointia. Ehkäisevällä työllä tavoitellaan hyvinvointia koko kouluyhteisölle. (Kuivakangas – Keskinen 2012: 131.)

Osa Suomeen muuttavista maahanmuuttajista sulautuu täysin suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan, toiset omaksuvat joitakin asioita säilyttäen tärkeimmät osat vanhasta kulttuurista. Joissakin tapauksissa maahanmuuttajat saattavat vieraantua, sekä omasta että uudesta kulttuurista. Tästä seuraava sopeutumattomuus ja juurettomuus voi aiheuttaa ongelmia sekä maahanmuuttajille itselleen, että koko yhteiskunnalle. (Talib–Lipponen 2008: 9.) Suomessa tarvittaisiin lisää koulutettua henkilökuntaa maahanmuuttajatyöhön, esimerkiksi tulkkeja, sekä tutkimustietoa maahanmuuttajien hyvinvointiin liittyvistä ilmiöistä.

Maahanmuuttajien asema työmarkkinoilla on haastava. Ilman ammattipätevyyttä, kielitaitoa, yhteiskunnan tuntemusta ja valtaväestön sosiaalisten verkostojen hallintaa työnsaanti on hankalaa. Sosiaalisilla verkostoilla ja kontakteilla suomalaisiin ja muihin maahanmuuttajiin on todettu olevan suuri merkitys työllistymisessä. Toisaalta vaadittavan kielitaidon sekä sosiaalisten verkostojen saaminen ilman työtä on vaikeaa. Monet maahanmuuttajat pitävät työtä erittäin tärkeänä asiana elämässään, sillä se mahdollistaa myös näkökulman suomalaiseen elämäntapaan, normeihin, arvomaailmaan ja yhteiskuntaan. (Rotko – Aho – Mustonen – Linnanmäki 2011: 71–73.)

Työllisyydellä voi olla positiivisten merkitysten lisäksi myös negatiivinen vaikutus maahanmuuttajien hyvinvointiin. Työ tukee hyvinvointia ja jaksamista, mutta toisaalta heikot työolot ja liian suuri työmäärä, syrjintä tai työtehtävien vaikeus, vähentävät hyvinvointia ja aiheuttavat stressiä. Maahanmuuttajat voivat joutua työvoiman hyväksikäytölle, huonoille työolosuhteille ja alipalkkaukselle. Etenkin rakennusalalla, ravintolalla, kuljetusalalla ja siivousalalla on havaittu puutteita ulkomaalaisen työvoiman palkkauksessa.

Myöskään lisä-, ylityö- ja sunnuntaikorvauksia ei aina makseta ja palkkaus saattaa olla työehtosopimuksen vähimmäistasoa alhaisempi. Pääkaupunkiseudulla tehdyn tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien keskitulot ovat kaikilla aloilla selvästi alhaisemmat kuin kantaväestöllä. Maahanmuuttajat harvoin myöskään työskentelevät koulutustaan vastaavissa tehtävissä. (Rotko – Aho – Mustonen – Linnanmäki 2011: 73.)

Maahanmuuttajaa ei kuitenkaan tule nähdä vain nykyisenä tai tulevana työvoimana, vaan myös hänellä on elämälle laajempia inhimillisiä toiveita, odotuksia ja tarpeita. Näihin kuuluvat muun muassa oikeus tasa-arvoon, hyvinvointiin ja läheisiin ihmissuhteisiin. Saadessaan inhimillisen vastaanoton ja riittävästi tukea maahanmuuttaja omaksuu aktiivisen roolin omassa elämässään suomalaisessa yhteiskunnassa. Aktiivisena toimijana hän toivoo voivansa vaikuttaa elinolosuhteisiinsa ja arjen realiteetteihin. (Alitolppa – Niitamo 2005: 37.)

2.1.2 Välittämisen kulttuuri kouluissa

Maahanmuuttajaopiskelijoiden lisääntyvä määrä ja sen myötä monikulttuurisuus tuovat haasteita välittämisen kulttuurin kehittämiseen kouluissa. Kulttuurin laajan määritelmän mukaan kaikki ihmisen toiminnan vaikutuksesta syntyneet asiat voidaan ymmärtää kulttuuriksi. (Kuusela 2007: 39.) Pirttilä – Bacman (2011) mukaan kulttuuri on kokoelma sääntöjä, jotka koskevat sitä, miten väestön yksilöiden tulisi kommunikoida toistensa kanssa ja ajatella itsestään ja objekteista ympäristössään Pirttilä – Bacman (2011: 288).

Koulun oppilashuollossa, tarvitaan ymmärrystä monikulttuurisuuteen ja vähemmistöjen elämäntilanteisiin liittyvistä erityiskysymyksistä. Kouluympäristössä yhdenvertaisuus tarkoittaa oppilaan erilaisten tarpeiden huomioimista, sekä koulun käytäntöjen ja perheen toimintakulttuurin yhteensovittamista. Kielenoppiminen ja ymmärtämisvaikeudet nähdään helposti vain tulokkaan ongelmana unohtaen, että yhteisymmärrys ja vuorovaikutuksen dialogisuus on kaikkien osapuolten vastuulla. Maahanmuuttajien opetuksen järjestämisessä on paljon kuntakohtaisia eroja.

Tarvitaan erilaisia kehittämistoimia, rasmin vastaisuutta ja asennekasvatusta, jotta monikulttuurisuus voisi olla rikkaus myös koulun kasvuympäristössä. Perheiden akti-

voimiseksi ja yhteistoiminnan lisäämiseksi on kokeiltu erilaisia yhteistyökäytänteitä. Toiminnalliset vanhempaintapahtumat on yleensä koettu myönteisinä ja vuorovaikutusta edistävinä. On tärkeää tulla nähdyksi ja ymmärretyksi uudessa ympäristössä. Suomalaisen valtaväestön suvaitsevaisuus, vieraanvaraisuus ja myötäelämisen taidot ovat väistämättä tulleet tarkemman punnituksen eteen. (Känkänen – Immonen – Oikkonen 2009: 178.)

Kulttuurinen monimuotoisuus koulussa on arkipäivää, mikä heijastuu myös opettajan työhön. Opettajan monikulttuurisuuteen liittyvä koulutus, kulttuuriset tiedot, pedagogiset taidot, kokemukset, arvot ja asenteet, sekä opettajan oma persoona vaikuttivat siihen, miten hän monikulttuurisuuskasvatusta työssään toteuttaa. Kouluille annetut resurssit, erilaiset tukitoimet ja opettajille tarkoitettu täydennyskoulutus, ovat edellytyksiä opettajan monikulttuurisen kompetenssin kehittymiselle. Pelkästään ulkopuolinen apu ei riitä, vaan suurelta osin opettajan ammatillinen kehittyminen edellyttää opettajan omaa kiinnostusta ja aktiivisuutta kouluttautumista kohtaan. Yksin opettajan tai koulun harteille ei saa säilyttää vastuuta maahanmuuttajaoppilaiden kasvamisesta aktiivisiksi yhteiskuntakelpoisiksi kansalaisiksi. (Soilamo 2008: 177.)

Kodin ja koulun yhteistyön vaaliminen ja kehittäminen edellyttävät aktiivista vuorovaikutusta koulun henkilöstön ja vanhempien välillä. Opetuksen järjestäjä vastaa rakenteista ja linjauksista, mutta viime kädessä koulun rehtori ja opettajat vaikuttavat omalla toiminnallaan merkittävästi siihen, minkälaisen painoarvon kodin ja koulun välinen yhteistyö ja sen edistäminen koulussa saa. Yhteys koulun ja kodin välillä tulisi solmia mahdollisimman aikaisessa vaiheessa koulupolkua, jotta tämä yhteys säilyisi myös perusopetuksen ylempien vuosiluokkien haastavien nivelvaiheiden yli. Yhteistyön kehittämisen yhtenä keskeisenä tavoitteena on vanhempien kuulluksi tuleminen. (Känkänen – Oikkonen – Immonen 2009: 178–179.)

Maahanmuuttajataustaisilla vanhemmilla saattaa olla kuitenkin varsin erilaisia odotuksia koulunkäynnin suhteen, eteenkin jos lähtömaan koulun toimintakulttuuri on poikennut paljon suomalaisista käytännöistä. Myös koulun ja kodin välisen yhteistyön tarpeellisuutta voi olla vaikea ymmärtää, jos perhe ei ole sellaiseen aiemmin tottunut. Koulun yhtenä tehtävänä on kertoa vanhemmille koulujärjestelmän sisällöstä, vaatimuksista ja mahdollisuuksista sekä oppilaan ja opiskelijan asemasta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Tulkkipalvelun tulisi olla tarpeen vaatiessa aina mahdollista. (Känkänen – Oikkonen – Immonen 2009: 179.)

2.1.3 Monikulttuurisen koulun arki

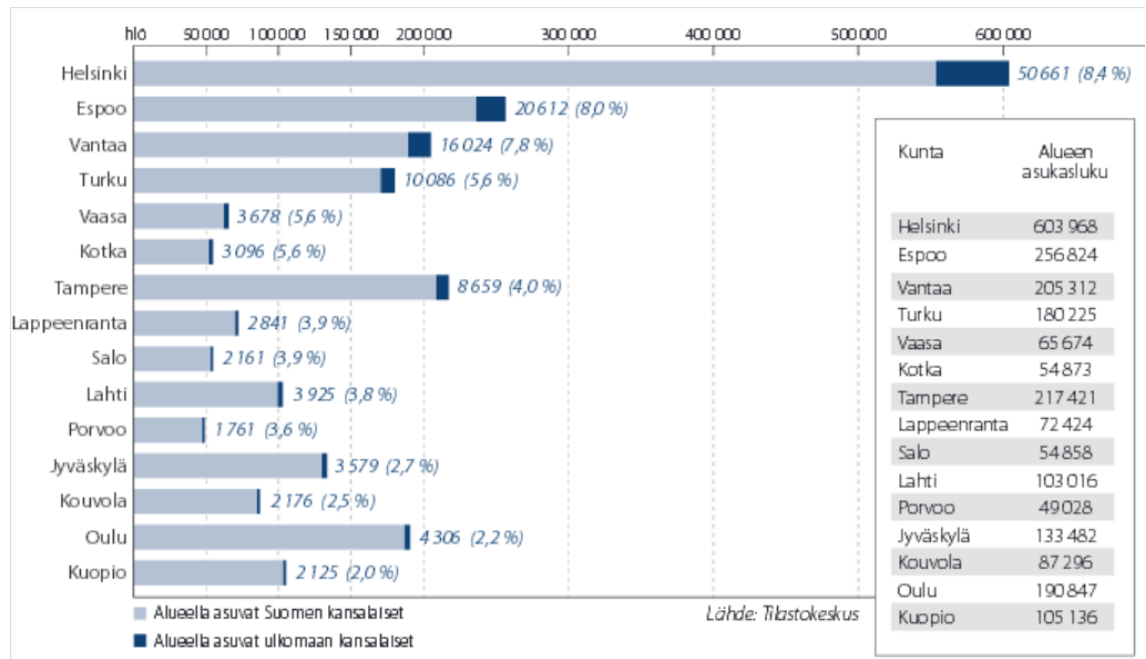
Monikulttuurisuus on suomalaisen yhteiskunnan pysyvä ominaisuus, joka edellyttää eri instituutioiden, hallinnollisten käytäntöjen ja palveluiden muokkausta. Monikulttuurisuudella voidaan tarkoittaa erilaisia asioita, eikä monikulttuurisuus ole vain nykypäivän ilmiö, vaan on historiallinen tosiasia, että kulttuurit ovat syntyneet vuorovaikutuksessa muiden kulttuurien kanssa. Moninaisuus ei välttämättä näy kaikkialla suomalaisessa nykykulttuurissa, mutta on olemassa olevia eroja, muualta tulleita kulttuurisia vaikutteita, joiden kanssa on opittu elämään. Matkustelu ja tiedonvälitys ovat tuoneet tietoa ja näkemyksiä toisista kulttuureista. Monikulttuuristumisen myötä on jouduttu ratkaisemaan erilaisia arvostiriitoja ja elämäntapakysymyksiä. Esimerkiksi voiko lapsi poistua oppitunnilta rukoushetkeen? Helsingin opetusvirasto on linjannut, ettei se ole mahdollista. Koulu voi kuitenkin tehdä rukoilua helpottavia järjestelyjä, esimerkiksi järjestää tilan rukoushetkiä varten, mutta rukoilemaan ei saa poistua kesken oppitunnin. Töölön yhteiskoulun aikuislukio on tehnyt poikkeuksen ja sallii rukoiluhetket kesken oppituntien.

Kohtaamme yhä useammin toisista kulttuureista tulevia henkilöitä. Ihmisiä muuttaa maasta toiseen monesta eri syystä. Osa tulee pakolaisina, toiset tulevat paluumuuttajina ja suuri joukko ihmisiä perheen yhdistämisen seurauksena tai avioliiton kautta. Siirtolaiset tulevat tekemään työtä. Ihmisten monikulttuurisista taidoista tulee näin entistä tärkeämpiä, jotta keskinäinen yhteiselämä sujuu tasapainoisesti. Erilaista ohjaustyötä tekevät tahot – opiskeluun, sosiaalityöhön, terveydenhuoltoon, viranomaistyöhön ja työyhteisöihin perehdyttämiseen liittyen – ovat keskeisiä, jotta maahanmuuttoon ja uuteen kulttuuriin sopeutumiseen liittyvät asiat sujuvat. (Parkkisenniemi 2007: 152.)

Maassamme on maahanmuutto kasvanut ja moninaistunut. Maahanmuuttajien määrä on kasvanut tasaisesti 1990-luvulta lähtien. Tarvitsemme sekä rakenteellisia että asenteellisia muutoksia maahanmuuttajataustaisten lasten ja perheiden erityistarpeiden huomioimiseksi. On mietittävä keinoja miten maahanmuuttajien osaaminen saadaan yhteiskunnan käyttöön. Suomeen kohdistuva maahanmuutto on Suomelle mahdollisuus. (Saukkonen 2014: 36.)

Vieraskielinen väestö on asettunut isoihin kaupunkeihin ja erityisesti pääkaupunkiseudulle, sekä muihin suuriin kaupunkeihin kuten Turku, Tampere ja Oulu. (Sisäasiainmi-

nisteriö 2013: 3). Ks.taulukko1. Ulkomaalaisten määrä alueittain Suomessa 2012 (Sisäasiainministeriö 2013: 7.)

Taulukko 1. Ulkomaalaisten määrä alueittain Suomessa 2012 (Sisäasiainministeriö 2013: 7).

Helsingin koulujen oppilaista jo noin 11 prosenttia on maahanmuuttajataustaisia, ja heistä suurin osa on Itä – Helsingin kouluissa. Kun puhutaan maahanmuuttajaperheistä, monikulttuurisista perheistä, siirtolaisista, pakolaisista tai paluumuuttajista, tapahtuu väistämättä aina jonkin tason yleistämistä. Samalta alueelta tuulleet ihmiset saattavat muodostaa hyvinkin heterogeenisen ryhmän erilaisine maahanmuuttosyineen ja lähtökohtineen. (Känkänen – Oikkonen – Immonen 2009: 174–175.)

Suomenkielinen termi ”kotoutuminen” otettiin käyttöön, koska haluttiin välttää integraatioon vahvemmin liitettyjä sulautumisen ja oman identiteetin menettämisen mielikuvia. Samalla kun suomen kielen ja suomalaisen yhteiskunnan pelisääntöjen nopeaa omaksumista pidettiin menestymisen edellytyksenä, maahanmuuttajien mahdollisuutta ylläpitää äidinkieltään ja vaalia alkuperäistä kulttuuriaan pidettiin hyvänä sekä koko yhteiskunnan, että maahanmuuttajien oman edun kannalta. Maahanmuuttajien kulttuuristen oikeuksien kannalta Suomen lähtökohtia voi pitää vapaamielisinä ja oman kulttuuri-identiteetin säilyttämisen osalta kannustavina. (Saukkonen 2014: 37.)

Suomalaiseen kotouttamispolitiikan periaatteisiin kuuluu, ettei maahanmuuttajille perusteta erillisiä palveluorganisaatioita, vaan palvelut järjestetään niin, että kukin viranomainen huolehtii oman toimialansa kuuluvista tehtävistä myös maahanmuuttajien osalta. Palvelujärjestelmien osalta tämä tarkoitti, että maahanmuuttajien erityistarpeet tuli ottaa viranomaisten ja palveluorganisaatioiden toiminnassa asianmukaisesti huomioon. Maahanmuuttajien ja heidän lastensa osalta on tavoitteeksi asetettu mahdollisimman toimiva kaksikielisyys. Maahanmuuttajien ja heidän lastensa toivotaan osallistuvan täysipainoisesti ja mahdollisimman yhdenvertaisesti suomalaiseen yhteiskuntaan, samalla kun heille halutaan antaa mahdollisuus säilyttää oma kulttuuri-identiteetti. Suomalaisuuden on ajateltu kehittyvän tavalla, jossa ei ole pakko valita suomalaisiin arvoihin, tapoihin ja perinteisiin sulautumisen ja oman taustayhteisön identiteetin mukaisen säilyttämisen välillä, vaan jossa on mahdollista ja jopa toivottavaa elää molemmissa maailmoissa, niitä hedelmällisesti yhdistellen. (Saukkonen 2014: 38.)

Kotoutumiskoulutuksen tehtävänä on antaa aikuisille maahanmuuttajille sellaiset kielelliset, kulttuurilliset, yhteiskunnalliset ja elämönhallintaan liittyvät valmiudet, joiden avulla hän pystyy selviytymään jokapäiväisessä elämässä, toimimaan työelämässä, hakeutumaan jatko-opintoihin ja toimimaan suomalaisen yhteiskunnan aktiivisena, tasa-arvoisena ja täysivaltaisena jäsenenä. Koulutuksen tehtävänä on motivoida ja tukea maahanmuuttajaa säilyttämään oman kulttuurinsa. Kotoutumiskoulutuksen ydin muodostuu kuudesta opintokokonaisuudesta, joiden laajuudet voivat vaihdella seuraavasti: suomen tai ruotsin kieli 26–36 opintoviikkoa, arjen taidot ja elämönhallinta 1–3 opintoviikkoa, yhteiskuntatietoisuus 3–4 opintoviikkoa, kulttuurituntemus 1–3 opintoviikkoa, opiskelu- ja työelämävalmiudet 6–7 opintoviikkoa sekä muut valinnaiset opinnot 0–3 opintoviikkoa. Kotoutumiskoulutukseen voi yllä mainittujen lisäksi kuulua luku- ja kirjoitustaidon opintoja, joiden laajuus on 20–30 opintoviikkoa. (Kotoutumiskoulutus 20§; Kotoutumiskoulutuksen järjestäminen ja maahanmuuttajan ohjaaminen koulutukseen 21§.)

Asenteet maahanmuuttajia kohtaan ovat muuttuneet myönteisemmiksi. Tottumus vähentää rasismia ja epäilyä vieraita kulttuureja kohtaan. Kuitenkin suomalaiset koulut ovat erilaisia, toisissa on enemmän, toisissa vähemmän maahanmuuttajia, aikuisia/lapsia/nuoria. Kaikille tulisi kuitenkin taata myönteinen koulutie. Monikulttuurisen koulun arki on haastavaa niin maahanmuuttajalle kuin kantäväestölle ja molempien on oltava valmiita sopeutumaan ja kyetä vastavuoroiseen vuorovaikutukseen. Tulisi myös muistaa, että maahanmuuttaja-opiskelijoiden itsetunto-ongelmilla voi olla ihan sama

syntyalusta kuin suomalaisilla ja niiden korjaamiseen käyvät samat metodit. Kun heikosti menestyvät opiskelijat saadaan uskomaan, että heidän huonot kouluarvosanansa johtuvat yrittämisen eikä kyvyn puutteesta, heidän suorituksensa alkavat parantua. Itsetunnon heikot opiskelijat ovat tottuneet jatkuviin epäonnistumisiin ja tulkitsevat niiden johtuvan vähäisistä kyvyistä.

Sihvola (2004) on kirjoittanut teoksen globaalista oikeudenmukaisuudesta ja maailmankansalaisuudesta. Maailmankansalaisuus on ihmisyyden kunnioittamista ja sitoutumista pitämään jokaista ihmistä alkuperästä ja asemasta riippumatta tasa-arvoisena kumppanina. (Sihvola 2004: 12–13.) Kansainvälistä oikeudenmukaisuutta koskevan filosofisen ajattelun lähtökohdat ovat antiikin stoalaisessa filosofiassa. Stoalaiset ryhtyivät tarkastelemaan oikeudenmukaisuuskysymyksiä koko ihmiskunnan näkökulmasta. Moraalisen yhteisön muodostivat heidän mukaansa kaikki ihmiset, ja ihmisille yhteisen järjen perusteella kaikki olivat myös moraalisen yhteisön jäseninä tasa-arvoisia syntyperästä ja yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. Yleinen ihmisarvo, maailmankansalaisuus ja globaali oikeudenmukaisuus olivat kaikki ajatuksia, jotka tulivat stoalaisten ansiosta osaksi eurooppalaista filosofista perintöä. (Sihvola 2004: 98–99.)

Koska elämme yhdentyvässä maailmassa, tarvitsemme globaalia etiikkaa. Sihvola (2004) on ottanut globaalin etiikan yhdeksi lähtökohdaksi Kantin kategorisen imperatiivin, joka ihmisten välisiin suhteisiin sovellettuna, velvoittaa meitä kunnioittamaan jokaista ihmistä itsessään arvokkaana päämääränä, ja kieltää alistamasta ketään pelkätään välineen asemaan. Kantin ajattelun mukaisesti olemme myös kaikki yhden ja saman maailmanjärjestyksen jäseniä. Stoalaisten ja Kantilaisten ajatusten täydentämiseksi tarvitaan Aristotelesta, jonka määritelmän mukaan ihminen on rationaalinen ja sosiaalinen eläin. Järkevyys erottaa ihmisen omaksi lajikseen. Järkevyyden lisäksi ihmisyyteen kuuluu olennaisesti sosiaalisuus eli yhteisöllisyys: kyky toimia lajitoverien kanssa yhdessä yhteisten tavoitteiden toteuttamiseksi. (Sihvola 2004: 212–213.)

Sihvolan (2004) mukaan oikeudenmukainen yhteiskunta on sellainen, jossa kaikilla kansalaisilla on mahdollisimman laajat edellytykset tavoitella onnellista elämää. Edellytysten tulee olla jaettu reilusti ja tasapuolisesti, eikä onnellisuus edellytä yltäkylläisyyttä. Liiallinen ylellisyys voi jopa olla vahingollista onnellisuuden kannalta. (Sihvola 2004: 216.)

Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa ihmisillä on Sihvolan (2004) mukaan laajat vapaudet sekä yksilökohtaisiin valintoihin, että yhteisölliseen sitoutumiseen. Yhteiskunnalla on kuitenkin laaja vastuu onnellisen elämän edellytysten ylläpitämisestä poliittisin järjestelyin. Poliittisia, taloudellisia ja yhteiskunnallisia rakenteita kehittämällä on varmistettava, että kansalaisilla on todellinen mahdollisuus rakentaa onnellinen elämä. Myös elämän ulkoisista ehdoista on huolehdittava. (Sihvola 2004: 218–219.)

Sihvolan (2004) mukaan tärkeimmät moraaliset velvollisuutemme ovat globaaleja: ne velvoittavat jokaista ihmistä suhteessa jokaiseen toiseen ihmiseen valtioiden rajoista, kielestä ja kulttuurista, uskonnosta, etnisestä alkuperästä, sosiaalisesta asemasta, sukupuolesta ja sukupuolisesta suuntautumisesta riippumatta. Ihmisenä olemisen olennainen piirre on myös toisaalta kuuluminen omaleimaiseen ja omaksi koettuun kulttuuriseen taustaan tai elämänmuotoon ja tunnustetuksi tuleminen sellaisen edustajana. Ihmisen elämä voi olla onnellista vain, jos ihmisillä on oikeus perustaa paikallisen kokemuksen ja paikallisten olosuhteiden pohjalta yhteisöjä ja järjestää elämänsä niissä sellaiseksi kuin sen parhaaksi katsovat ilman, että ulkopuoliset asiaan puuttuvat. Globaali oikeudenmukaisuuden teoria joutuu tasapainoilemaan yleisten ihmisoikeuksien ja kulttuurisen omaleimaisuuden tunnustamisen välillä. Maailmassa pitää oppia elämään toisia kunnioittaen ja kulttuurisia piirteitä ja kansojen erilaisuutta arvostaen. (Sihvola 2004: 222.)

Gilligan nimesi tutkimuksensa perusteella eettisessä pulmatilanteessa normatiivisten sääntöjen ja abstraktien periaatteiden sijaan tunteita korostavan ajattelutavan huolenpidon etiikaksi. Sen keskiössä ovat ihmissuhteet ja emotionaalinen sitoutuminen. Huolenpidonetiikasta voidaan myös puhua välittämisen etiikkana. Gilligan toteaa, että huolenpidon etiikka perustuu ennen kaikkea sille, että ketään ei tulisi loukata. Huolenpidon etiikassa moraalista ongelmaa lähestytään huolenpidon kautta. Tärkeä on myös vastuu, jota yksilö kokee ihmistenvälisissä suhteissa. (Gilligan 1982: 73, 174.)

2.2 Maahanmuuttajaopiskelijan osallisuus kouluyhteisössä

Seuraavassa tarkastelen osallisuuden ja osallistumisen käsitteitä. Opiskelijalähtöinen palvelu edellyttää opiskelijan osallisuutta ja se perustuu dialogiin. Syntyy parempia tuloksia, kun työntekijä ja opiskelija ovat yhteisellä asialla, menossa samaan suuntaan.

Osallisuuden kokemuksen lisääminen on merkityksellistä. Opiskelijat haluavat yhä useammin olla mukana kehittämässä palveluja. Opiskelijoiden osallisuus tekee palveluista käyttäjälähtöisempiä. (Oppilas- ja opiskelijahuollon opas 2014.)

Opiskelijoiden osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet rakentavat turvallista koulua. Nuorten osallisuus vaatii aikuisten myönteistä asennetta ja tekoja, sekä edellyttää että nuoriin luotetaan. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa painotetaan opiskelijoiden vaikuttamista ja aktiivista kansalaisuutta. Keskeinen tavoite koulujen toimintakulttuureissa on lisätä opiskelijoiden kuulemistä ja osallistumismahdollisuuksia. Perusopetuksen tehtäviin myös sisältyy, että opiskelija saa valmiudet osallistuvana kansalaisena kehittää demokraattista yhteiskuntaa. Monissa kouluissa osallisuus näyttäytyy oppilaskunta- ja tukioppilastoimintana, jolloin osallisuus koskettaa lähinnä vain aktiivisempia opiskelijoita. Tähän usein myös liitetään ajatus edustuksellisuudesta. Jotta nuori uskaltaa ja haluaa osallistua, tuoda esiin omia ideoita, tulee ryhmän olla tarpeeksi turvallinen. (Salovaara – Honkonen 2011: 68–69.)

Osallisuus kouluympäristössä merkitsee vaikuttamismahdollisuuksia oman luokan ja koko koulun asioihin. Lisäksi se on yhdenvertaisuutta opiskelijoiden enemmistön rinnalla ja oman erityisyyden tunnustamista ja tunnistamista koulu yhteisössä. (Säävälä 2012: 53.) Osallisuus on toimintaa, missä opiskelijat asettavat tavoitteita, keskustelevat ja pohtivat eri ratkaisuja sekä tekevät päätöksiä ja kantavat vastuu tekemisistään.

Opiskelijat ovat motivoituneita ja tulokset ovat parempia, kun opiskelijat saavat olla mukana miettimässä toimintaa ja toteutustapoja. Vastuun saaminen ja mahdollisuus vaikuttaa asioiden toteutumiseen lisäävät opiskelijoiden sitoutumista, he kokevat asiat enemmän omikseen. Kouluympäristössä osallistavan toiminnan tarkoituksena on tarjota osallisuuden kokemuksia kaikille opiskelijoille ja aikaansaada turvallisuutta ja myönteisiä muutoksia koulussa. (Salovaara – Honkonen 2011: 69.)

Osallisuus on turvallisuuden tapaan tunne – opiskelijoiden täytyy kokea olevansa osallisia. Osallinen nuori tuntee itsensä päteväksi ja pitää omaa rooliaan merkittävänä. Tämä antaa opiskelijalle vahvuutta tuoda esille omia tavoitteitaan ja odotuksiaan sekä arvioida niiden toteutumista osana yhteisöä. Osallisuuden tunne on yhteisöllinen ja vastavuoroinen, eikä sitä ole ilma toista ihmistä: ” Minä haluan kuunnella sinua, sinä haluat kuunnella minua ja me toimimme yhdessä.” (Salovaara – Honkonen 2011: 69.)

Kun tehdään nuorille tai nuoriin liittyviä päätöksiä/asioita, kannattaa kysyä nuorilta. Jos nuoren mielipidettä kysytään, ne pitää myös ottaa huomioon. Mikään ei tapa halua vaikuttaa yhtä tehokkaasti, kun se että kerättyjä ideoita ei oteta millään tapaa huomioon. Ryhmän tuki on tärkeä osa osallisuutta, mutta kaikkien tarpeita ja ideoita ei kuitenkaan aina voida toteuttaa, useimmiten lopputulos on kompromissi. Opiskelijoiden osallisuutta voi olla monenlaista. Se voi olla omien näkemysten kertomista, päätöksentekoon osallistumista, resursseista ja toiminnasta päättämistä, toiminnan järjestämistä ja sen arvioimista. Osallisuus voi myös olla jokapäiväinen toimintatapa niin tunteilla kuin muusakin koulun toiminnassa.(Salovaara – Honkonen 2011: 72.)

Mönkkönen (2007) kirjoittaa asiakkaan tarpeista lähtevästä ja asiakkaan tilanteen määrittelyihin perustuvasta asiakaskeskeisestä orientaatiosta. Hänen mukaansa asiakaskeskeisyydellä korostetaan asiakkaan riittävää osallisuutta omassa asiassa ja kuulukseksi tulemista, ettei hän jää toimenpiteiden passiiviseksi vastaanottajaksi. (Mönkkönen 2007:63.)

Pohjola kirjoittaa (2010) Laitisen kanssa toimittamassaan kirjassa, että asiakkaan todellinen subjektiivisuus ja osallisuus liittyvät asiakkaan näkemiseen oman elämänsä asiantuntijana. Tämä tarkoittaa asiakkaan nostamista palvelun lähtökohdaksi. Pohjolan (2010) mukaan asiakkaalla tulee olla mahdollisuus osallisuuteen vuorovaikutuksessa, kohtaamisessa, tilanteen jäsentämisessä, yhteisessä työskentelyssä ja arvioinnissa. Pohjolan (2010) mukaan osallisuus voi toteutua tilanteissa, joissa valinnanvapaus on rajattu. (Pohjola 2010: 59;11.)

Opiskelijälähtöisistä palveluista on puhuttu jo pitkään. On tärkeää antaa opiskelijan kertoa oma näkökulma ja asiantuntijuus itseään koskevassa asiassa. Asiakslähtöisyys mainitaan kantavana periaatteena myös laissa asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2008/812). Lain tarkoituksena on edistää asiakslähtöisyyttä ja asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Talentian Sosiaalialan eettisissä ohjeissa (2005: 8) sanotaan, että ammattilaisen on edistettävä asiakkaansa osallisuutta, joka lisää hänen mahdollisuuksiaan vaikuttaa elämäänsä koskeviin päätöksiin ja toimiin. Ks.kuvio 3. Osallisuuden syntyminen edellyttää, mukailen Kivinen — Pajukoski (2002).

Opiskelijoiden osallisuuden vahvistaminen tuo uusia näkökulmia. Syntyy uusia ideoita ja innovaatioita, parempaa palvelua. Osallisuus on vuorovaikutusta opiskelijoiden

kanssa ja pitää koossa koko asiakaspalveluprosessia. Osa monikulttuurisista nuorista pitää kiusallisena, epäreiluna ja rassistisenakin, jos heitä käsitellään ensisijaisesti monikulttuurisuuden kautta. Heidän oman identiteettinsä kannalta olennaisempia tekijöitä voivat olla sukupuoli, ikä, koulumenestys taikka kuuluminen tietyn musiikkilajin kannattajiin, kuten kenellä tahansa nuorella. (Laitinen 2012: 90.)

Osallisuuden syntyminen edellyttää

- yhteisiä kokemuksia
- me – henkeä, joitakin yhteisiä arvoja, normeja, tavoitteita
- avointa ja rakentavaa viestintää
- luottamusta toisiin
- vastavuoroista ja verkostoitunutta toimintaa
- kumppanuutta, ei valtahierarkioiden korostamista
- oman tiedon ja osaamisen käyttöä yhteiseksi hyväksi

Kuvio 3. Osallisuuden syntyminen edellyttää (Kivinen – Pajukoski 2002: 195.)

Toisaalta jokaisella ihmisellä on oikeus omaan kulttuuriinsa ja tuntee ylpeyttä siitä, joten liiallinen kulttuurisen eriytyneisyyden varominen ja ”kaikki nuoret ovat kuitenkin samanlaisia” – ajattelu voi yhtä lailla kääntyä nuoren identiteettiä ja itsemäärittelyn oikeutta vastaan. Jokaisella on oikeus kulttuurinsa tuottamiin käsityksiin, esimerkiksi naisten asemasta, seksuaalisuudesta, identiteetistä, toisista kulttuureista jne. Etnisillä vähemmistöryhmillä on useita omia yhdistyksiä ja epävirallisia yhteisöjä. Monissa kulttuureissa perheen ja yhteisön merkitys on huomattavasti suurempi kuin Suomessa. (Laitinen 2012: 90.)

2.2.1 Aktiivinen kansalainen

Aktiivinen kansalaisuus voi olla niin yksinkertaista kuin opiskelijakaverin auttaminen, tai kouluyhteisön ja ympäristön kehittäminen. Ihmisestä tulee kansalainen, kun hän alkaa toimia yhteisön tai yhteiskunnan jäsenenä. Seuraavassa tarkastelen kansalaisuuden käsitettä, myös maahanmuuttajan näkökulmasta.

Kansalaisuudessa on siis kyse kuulumisesta johonkin yhteisöön. Töölön yhteiskoulussa opiskelijoita kannustetaan osallistumaan koulun sisäiseen kehittämiseen ja erilaisten tapahtumien suunnitteluun ja toteuttamiseen. Oppilaskunnan edustajat osallistuvat opettajainkokouksien lisäksi johtokunnan ja erilaisten työryhmien kokouksiin. Tarkoituksena on luoda omakohtaisia vaikuttamis- ja osallistumiskokemuksia. Kansalaisuuteen liittyy oikeuksia ja velvollisuuksia. Kansalainen toimii yhteiskunnan jäsenenä, mutta yksinkin toimimalla voi vaikuttaa yhteisiin asioihin. Aktiivinen kansalaisuus on siis osallistumista yhteisön toimintaan, Suomessa usein yhdistysten toimintaan sekä politiikkaan. Perhepiirissä ja arjen verkostoissa tapahtuva aktiivinen kansalaisuus jää usein tunnistamatta, se ei saa ansaitsemaansa huomiota ja arvostusta.

Toisaalta, Saastamoinen (2011) lainaa Marshallia (1950), jonka mukaan kansalaisuus perustuu laillisiin kansalaisoikeuksiin, sekä poliittisiin ja sosiaalisiin oikeuksiin. Hänen mukaansa kansalaisoikeuksista tärkein on sananvapaus ja poliittisiin oikeuksiin kuuluva yleinen äänioikeus. Marshall jaottelee sosiaaliset oikeudet kansalaisuuden keskeiseksi oikeudeksi. Niillä hän tarkoittaa oikeutta perusturvaan ja osallisuuteen yhteiskunnan hyvinvoinnista. (Saastamoinen 2011: 231.)

Maahanmuuttajan käsitettä käytetään yleisesti sekä viranomaisten kesken että arkipuheissa. Maahanmuuttaja on yleiskäsite, mikä koskee kaikkia eri perustein maasta toiseen muuttavia henkilöitä. Käsite on saanut osittain kielteisiäkin sävyjä, sillä se kategorisoi erilaiset maahanmuuttajat samaan ryhmään, johon usein liitetään tietynlaisia ominaisuuksia. Maahanmuuttajan käsite pitää sisällään ajatuksen ”toisista” suhteessa ”meihin” suomalaisiin. Maahanmuuttajat saatetaan arkipuheissa rinnastaa myös pakolaisiin, joka on kuitenkin vain yksi heterogeeninen maahanmuuttajaryhmä. Voidaan myös kysyä, milloin maahan muuttanut lakkaa olemasta maahanmuuttaja. Maahanmuuttajan käsitteen rinnalla saatetaan puhua myös maahanmuuttajataustaisista henkilöistä. Tämä termi sisältää ajatuksen, että henkilö ei ole ”enää” tai ”varsinaisesti” maahanmuuttaja, mutta taustalla on maahanmuuttajuus kuitenkin jollakin tavalla. (Anis 2008: 24.)

Maahanmuuttajien integroitumista eli kotoutumista Suomalaiseen yhteiskuntaan tuetaan työn avulla, mutta se ei vielä riitä takaamaan, että maahanmuuttaja kokisi itsensä tasavertaiseksi kansalaiseksi. Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä toimii kohtalaisen hyvin. Se tarkoittaa kaikkien kuulumista sosiaalipalvelujärjestelmän ja perustoimeentu-

lon piiriin, ja antaa kaikille yhtäläiset etuudet. Oikeus etuuteen ja palveluun liittyvät kansalaisuuteen, siis maassa asumiseen, eivätkä etuudet ole riippuvaisia asemasta työelämässä eivätkä tarpeen arvioinnista. Suomen kansalaiset ja Suomesta oleskeluluvan saaneet ovat suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmän mukaan oikeutettuja taloudelliseen tukeen erilaisten sosiaalisten riskien varalta, kuten esimerkiksi työttömyys, työkyvyttömyys, vanhuus, omaisen kuolema ja raskaus. (Katisko 2011: 23.)

Integraatioasenteen omaksunut maahanmuuttajaopiskelija haluaa säilyttää oman kulttuurinsa, ja osallistua yhteiskuntaan, sekä yllä pitää kontakteja valtavaestöön. Katiskon (2011) mukaan kotoutua merkitsee maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä, tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan, samalla omaa kieltään ja kulttuuria säilyttäen; kotoutumisella tarkoitetaan viranomaisten järjestämiä ja kotoutumista edistäviä toimenpiteitä sekä voimavaroja. (Katisko 2011: 27.) Aktiiviseen kansalaisuuteen kuuluvat oma-aloitteisuus ja vapaaehtoisuus. Aktiivisen kansalaisen vastakohta on kansalainen, joka ei ole sitoutunut mihinkään, ei koe osallisuutta mihinkään yhteisöön. Aktiivinen kansalaisuus voi tarkoittaa esimerkiksi ympäristöasioiden ajamista, globalisaation vastustamista ja lähiökirjaston puolustamista, toisaalta aktiivista kansalaisuutta voi ilmentää myös työttömien järjestötoiminta, perinteinen rauhantyö tai ihmisoikeusaktivismi (Harju 2003: 102).

Elävään ja innostavaan kansalaisyhteiskunta-ajatukseen sisältyy vahvasti käsitys ihmisten osallistumisesta, osallisuudesta, kohtaamisesta ja vastuunkantamisesta toisista ihmisistä ja yhteisistä asioista. Osallistuminen voi tapahtua politiikassa, esimerkiksi puolue toiminta, vaalien organisoiminen, luottamustehtävien hoito, tai oman elämän viihtyvyydessä, esimerkiksi harrastustoiminta, yhdistystoiminta ja toisten auttamisessa, esimerkiksi sosiaali- ja terveysjärjestöissä tehty vapaaehtoistyö. Kaikki nämä ovat tärkeitä ja arvokkaita osallistumisen paikkoja kansalaisyhteiskuntakontekstissa, tosin erilaisia ja erilaisesta motiiviperustasta lähteviä. Kaikki tuottavat omalla tavallaan osallisuutta ja mahdollistavat toisten ihmisten kohtaamisen sekä toiminnan ja vaikuttamisen yleisellä tasolla, ihmisen itsensä ja kotipiirin ulkopuolella. (Harju 2005.)

Akkulturaatio tarkoittaa sopeutumista vieraaseen kulttuuriin ja on keskeinen käsite, kun puhutaan kulttuurien kohtaamisesta ja ihmisten sopeutumisesta uuteen kulttuuriin. Termillä tarkoitetaan yleensä kulttuurien kohtaamisesta aiheutuvaa muutosta. Sosiaalipsykologiassa ollaan erityisesti kiinnostuneita kulttuurien välisestä kontaktista ja sen aiheuttamista muutoksista ihmisissä. (Parkkisenniemi 2007: 158.)

Sosiaalipsykologi John Berry (1990) on kehittänyt teorian akkulturaatioasenteista, joilla kuvataan tapaa, jolla etninen tai kulttuurinen vähemmistö haluaa suhtautua hallitsevaan ryhmään. Hänen akkulturaatioasenteet ovat marginaalisuus, separaatio, assimilaatio ja integraatio. Marginalisoituminen eli vieraantuminen kuvaa asennoitumista, jossa uusi että oma kulttuuri torjutaan. Separatio eli eristäytyminen tarkoittaa, että henkilö suuntautuu omaan kulttuuriinsa ja torjuu uuden kulttuurin ja kontaktit siihen. Assimilaatio eli sulautuminen tarkoittaa, että henkilö hylkää oman kulttuurinsa ja omaksuu uuden kulttuurin tilalle. Integraatio eli yhdentyminen kuvaa akkulturaatioprosessin ihanteellisinta lopputulosta, eli siinä henkilö säilyttää ja arvostaa omaa alkuperäistä kulttuuriaan sekä kunnioittaa ja omaksuu uuden kulttuurin. (Berry 1990: 243–246.)

Kivi (2004) mukaan, voidaan yksilöntasolla ja pitkällä aikavälillä tarkastella akkulturaation eri vaiheita: Ensimmäisessä vaiheessa muuttaja tavoittelee yhdenmukaisuutta valtakulttuurin kanssa ja oma kulttuuri jää pienempään arvoon. Toista vaihetta leimaa ristiriitaisuus, valtakulttuuriin suhtaudutaan yhtä kriittisesti kuin omaankin. Sitä saattaa seurata valtakulttuurin vastustaminen ja keskittyminen omaan kulttuuriin. Kolmatta vaihetta leimaa itsetutkiskelu, jolloin maahanmuuttaja suhteuttaa omaa kulttuuriaan valtakulttuuriin. Viimeisessä vaiheessa maahanmuuttaja näkee molempien kulttuurien hyvät ja huonot puolet ja pystyy arvostamaan molempia. (Kivi 2004.) Suomalaisen maahanmuuttopolitiikan tavoitteena on yksilön integraatio yhteiskuntaan. Akkulturaatioasenteet riippuvat pitkälti siitä, miten uudessa maassa suhtaudutaan maahanmuuttajiin ja millaista maahanmuuttopolitiikkaa maassa harjoitetaan. (Sisäministeriö 2014.)

Parkkisenniemi (2007) mukaan akkulturaatioon vaikuttavat esimerkiksi perherakenne, uskonto, sukupuoli, persoonallisuuden piirteet sekä vähemmistö- ja enemmistöryhmien väliset valtasuhteet. Ihmiset kokevat uuteen maahan ja kulttuuripiiriin muuttamisen yksilöllisesti. Hänen mukaansa akkulturaatioasenteen valitseminen riippuu myös ihmisen ennakkoluuloisuudesta, itsevarmuudesta, sosiaalisuudesta, asenteista, ulospäin suuntautuneisuudesta, riskinottamiskyvystä ja epävarmuuden sietämisen kyvystä. Akkulturaatio on hänen mukaansa tyypillinen sosiaalipsykologinen ilmiö, eli tutkimuksessa tulee huomioida yksilön ominaisuudet ja ryhmien väliset suhteet, sekä yhteiskunnallinen konteksti. (Parkkisenniemi 2007: 160.)

2.2.2 Eritihtinen sopeutuminen yhteiskuntaan

Maahan muuttaneiden nuorten ja heidän vanhempiansa välille syntyy usein ristiriitoja, koska nuoret omaksuvat yleensä helpommin uuden kulttuurin, kun taas vanhemmat pitäytyvät vanhassa kulttuurissa ja kulttuurin moraalisisissa säännöissä. Vanhempien ja lasten eritahtinen sopeutuminen yhteiskuntaan saattaa kääntää myös vanhempien ja lasten roolit ja vastuut pääläelleen. Lapsuuden ja nuoruuden rajamaastossa sekä kahden tai useamman kulttuurin välissä oleminen aktivoi lapsella liittymiseen ja kuulumiseen liittyviä pohdintoja. Myös elämänhistorian rankat kokemukset – luopumiset, siirtymiset ja hylkäämiset – heijastuvat uusiin elämäntilanteisiin niitä pysyvästi säilyttäen. Monikulttuurinen ja –kielinen tausta voi olla lapselle ja nuorelle sekä rikkaus että ristiriitojen lähde. (Parkkisenniemi 2007: 152).

Moni maahanmuuttajavanhemmista on huolissaan lastensa yhdenvertaisuudesta ja kohtelusta suomalaisessa koulussa. He pelkäävät, että lapsi joutuu olemaan ikuinen maahanmuuttaja. Vanhemmat haluavat lastensa olevan täysivaltaisia yhteiskunnanjäseniä, mutta toisaalta moni heistä pelkää suomalaistumista. (Säävälä 2012: 63–64.)

Monikulttuuriset nuoret eivät ole koulumenestyksen suhteen yhtenäinen ryhmä. Muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien nuorten koulumenestys on keskimäärin heikompi, mutta joukkoon mahtuu myös erittäin hyvin koulussa pärjääviä nuoria. Vieraskielisten nuorten riski jäädä koulutuksen ulkopuolelle peruskoulun jälkeen on keskimääräistä suurempi. Laitisen (2012) mukaan ongelmiin on pyritty paneutumaan muun muassa lisäämällä opiskelijoiden kielten opetusta ja muilla opettajien käytössä olevilla menetelmillä. Pelkät opetuksen järjestämiseen liittyvät ratkaisut eivät kuitenkaan riitä rakentamaan tasavertaisia koulutusmahdollisuuksia kaikille. (Laitinen 2012: 70.)

Maahanmuuttajanuorten koulumenestyksen kannalta on olennaista ymmärtää, että perheiden mahdollisuudet antaa tukea vaihtelevat. Osa maahanmuuttajaperheistä pitää lasten koulumenestystä erittäin tärkeänä ja tukee heitä siinä paljon. Osalla perheistä taas on vaikeuksia tukea lastensa koulunkäyntiä. Eroja on toki suomalaistenkin perheiden kesken. Maahanmuuttajavanhemmille haasteita saattaa aiheuttaa suomalainen koulujärjestelmä, oppimis- ja tehtävätyypit, ainesisällöt ja suomen kieli ovat heille vieraita, eivätkä vanhemmat siksi osaa tukea lapsiaan, esimerkiksi peruskoulun aikana tai ohjata heitä eteenpäin opinnoissa. (Laitinen 2012: 71.)

2.3 Maahanmuuttajaopiskelijan elämänhallinta

Maahanmuuttajaopiskelijoiden hyvinvointi voidaan määritellä arkeen ja opintoihin liittyvänä elämänhallintana, eli heidän kykynä hoitaa eteen tulevia asioita ja tilanteita. Keskeinen osa tätä hallintaa ovat maahanmuuttajaopiskelijan taidot, joita edellytetään opinnoista selviytymiseen. Elämänhallinnan tunne näkyekin maahanmuuttajaopiskelijan arvioissa oman opiskelunsa etenemisestä.

Pajukoski (2002) erottaa elämänhallinnassa sisäisen ja ulkoisen elämänhallinnan. Hänen mukaansa sisäinen elämänhallinta tarkoittaa ihmisen kykyä sopeutua elämänsä tapahtumiin, ulkoinen elämänhallinta kykyä ohjata elämänsä kulkua ilman, että siihen vaikuttavat liikaa itsestään riippumattomat tekijät. Toisin sanoen elämänhallinta yleisellä tasolla tarkoittaa ihmisen kokemusta omista mahdollisuuksistaan ohjata elämäänsä. Elämänhallinnan tunne on ihmisen ja hänen sosiaalisen maailmansa vuorovaikutuksen seurausta. Hyvä elämänhallinnan tunne Pajukosken (2002) mukaan merkitsee sitä, että ihminen ja ympäristö ovat sopusoinnussa keskenään. Ympäristö vaatii ihmiseltä sopivasti, samoin se tarjoaa hänelle mahdollisuuksia. (Pajukoski 2002: 58.)

Roosin jaottelu ulkoiseen ja sisäiseen hallintaan perustuu hänen vuosina 1977 - 1980 toteuttamaansa yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. ”Elämäntavan muutokset” tutkimuksessaan hän tutki suomalaista elämisen laatua ja elämäntapaa. Tutkimuksessaan Roos kiteyttää elämänhallinnan ilmiönä käsitteeseen elämäntapa, jolla hän tarkoittaa, että elämäntapa on yksilön omasta elämästä, elämänhistorian ja kokemusten pohjalta, subjektiivisesti rakentama kokonaiskuva. Roosin mukaan ulkoinen elämänhallinta on kyseessä silloin, kun yksilön elämänvaiheisiin ei ole vaikuttanut monet hänestä itsestään riippumattomat tekijät, vaan yksilö on kyennyt itse ohjaamaan elämänsä kulkua. Roosin jaottelun mukaan ulkoinen hallinta tarkoittaa, että mitään odottamatonta ja elämänkulkuun suuresti vaikuttanutta ei ole yksilön elämänhistoriassa tapahtunut. Monimutkaisimmillaan ulkoinen hallinta Roosin mukaan tarkoittaa sitä, että yksilön itsensä asettamat tavoitteet ovat toteutuneet hänen elämänkulkunsa aikana. Ulkoiseen elämänhallintaan vaikuttaa sukupolvi, sukupuoli, koulutus ja ammatti, sillä aineellisesti ja henkisesti turvattu asema helpottaa ulkoisen hallinnan toteutumista. (Roos 1981: 41.)

Elämänhallintaan liittyvät käsitykset kuvaavat yleistä motivoituneisuutta elää ja olla aktiivinen. Ulkoinen elämänhallinta on ihmisen kykyä ohjata elämänsä kulkua, ilman että siihen ovat liiaksi vaikuttaneet hänestä riippumattomat tekijät. Sisäinen elämänhal-

linta puolestaan tarkoittaa sopeutumiskykyä, yksilönkykyä sopeutua elämänsä tapahtumiin. Sisäinen ja ulkoinen elämönhallinta tarvitsevat erilaisia tuen muotoja. Ulkoisen elämönhallinnan resurssit ovat usein etuuksia, joita virallinen sosiaaliturva jakaa. Sisäinen elämönhallinta on itsehallintaa, jonka lopputuloksena on sopeutuminen muuttuneeseen elämäntilanteeseen. Ihmisten elämönhallinnan ongelmat ovatkin usein sisäisen elämönhallinnan alueella, eikä niillä välttämättä ole yhteyttä ulkoisen elämönhallinnan ongelmiin. (Roos1987: 65–66.)

Roosin jako sisäiseen ja ulkoiseen hallintaan on siis syntynyt elämänkertatutkimuksien pohjalta ja hänen mukaansa jako tulee hyvin esille hänen tutkimissaan elämänkerroissa (Roos1983: 52). Roosin jaottelu kertoo erilaisista elämäntavan tyypeistä ja pysyvimmistä toimintamalleista kuin spesifeistä, tilannesidonnaisista toimintamalleista elämönhallinnan saavuttamiseksi. Roosin jaottelu on onnistunut, siinä otetaan huomioon ihmisen tavoitteellisuuden lisäksi se, että ulkoinen maailma ei ole aina hallittavissa, oleellisempaa on se, miten siihen suhtautuu. Roos puhuu sekä ulkoisen että sisäisen hallinnan yhteydessä hallinnasta, eikä sen puutteesta. Roosin jako ulkoiseen ja sisäiseen hallintaan korostaa hallinnan eri puolia, eli tavoitteellista ulkoisten olosuhteiden hallintaa ja sisäistä kokemuksellista hallintaa. Esimerkiksi monen pakolaistaustaisen maahanmuuttajaopiskelijan ulkoinen elämönhallinta on järkkynyt, koettuaan sodan kauheuksia. Keskeistä elämönhallinnan kannalta on se, miten hän kokemiinsa vastoinkäymisiin suhtautuu ja miten hän oppii niiden kanssa elämään.

Jaarin (2004) mukaan Antonovsky (1979) määrittelee elämönhallinnan yleiseksi selviytymisen voimavaraksi, joka vaikuttaa moniin ihmisen hyvinvointia edistäviin tekijöihin. Elämönhallinnan tunteella Antonovsky tarkoittaa tapaa havaita ja tulkita ympäristöä ja sen tapahtumia siten, että ne koetaan mielekkäiksi, ymmärrettäviksi ja hallittaviksi. (Jaari 2004: 78.)

Antonovskyn (1979;1987), mukaan ihminen tarvitsee jatkuvasti erityyppisiä voimavaroja, kuten älykkyyttä, sosiaalisia taitoja ja hankittua koulutustasoa, ongelmiansa ratkaisemiseen. Antonovskyn mukaan erilaiset voimavarat täydentävät toisiaan. Kun niitä on riittävästi ja niitä käytetään koordinoitusti, on tuloksena koherenssin tunne. Hänen mukaansa elämäkokemukset ovat tärkeimmät koherenssin tunteen voimakkuutta määrittävät tekijät. Koherenssin tunteeseen liittyvät sellaiset persoonallisuuden piirteet kuin sitkeys, pystyvyys, hallitsevuus ja sisäinen ohjautuvuus. Elämään tyytyväisyyteen las-

ketaan kuuluvaksi myös tyytyväisyys ihmissuhteisiin ja saatuun sosiaaliseen tukeen. (Jaari 2004: 78.)

Jaarin (2004) mukaan elämänhallinnan voi määritellä yksilön suhteellisen vakaaksi uskomukseksi, että hän voi itse vaikuttaa siihen, mitä hänelle tapahtuu. Elämänhallintaan sisältyy sosiaalisten suhteiden tyydyttävyys, tavoitteiden saavuttaminen elämässä, omaan elämäkulkuun vaikuttaminen ja itsensä toteuttaminen, tyytyväisyys elämän kokonaisuuteen sekä tulevaisuuteen suhtautuminen. Lisäksi elämänhallintaan liittyy hallittavuus, itsevarmuus, itseluottamus, itsekeskeisyys, sitkeys ja aktiivisuus. (Jaari 2004: 77.) Sosiaalisilla suhteilla on suuri merkitys ihmisen terveydelle ja hyvinvoinnille. Sosiaaliset taidot ja kyvyt voidaan oppia vain sosiaalisia suhteita harjoittelemalla. Yksilön osallisuudella voidaan vaikuttaa yksilön kokemaan yhteisöllisyyden tunteeseen, joka lisää sosiaalista pääomaa ja siten vahvistaa sosiaalisesti ja ehkäisee syrjäytymistä, tai riskiä siitä. (Kuivakangas – Keskinen 2012: 134.)

Ryhmän merkitys opiskelijan hyvinvoinnissa, oppimisessa ja sosiaalisen identiteetin kehittämisessä on keskeinen. On erittäin tärkeää, että opiskelija kokee oman ryhmänsä hyvänä ja turvallisena ja voi keskittyä oppimiseen, tarvitsematta pohtia, tuleeko hyväksytyksi ryhmässä sellaisena kuin on. Vertaisryhmissä jaetaan kokemuksia samassa elämäntilanteessa olevien kesken. Tärkeää on tunne siitä, ettei ole yksin vaan muutkin jakavat saman opiskeluvaiheen. Vertaistuen tarve varsinkin opiskelujen alkuvaiheessa nousee esiin. Vertaisryhmä toimii opiskelijoille paikkana missä he saavat keskustella ja arvioida yhdessä opintoihinsa liittyviä kokemuksia. Muilta ryhmän jäseniltä saadut uudet tai erilaiset näkemykset saavat kenties yksilön muuttamaan omia käsityksiään tai ainakin punnitsemaan niitä. (Jukkala – Lukkarinen 2012: 109.)

Monet maahanmuuttajaopiskelijat ovat kokeneet yllättävän ja nopean elämänmuutoksen muuttaessaan Suomeen, uuteen maahan. Uuden elämän rakentamiseen liittyy paljon haasteita, jotka koettelevat elämänhallintaa monilla elämänalueilla. Esimerkiksi kielitaidottomuus, uuden yhteiskunnan tuntemuksen ja sosiaalisten kontaktien puuttuminen voi horjuttaa maahanmuuttajan elämänhallintaa. Myös uskonnolliset erot valtaväestön kanssa, sekä suomalaisten varauksellinen suhtautuminen ulkomaalaisiin voivat vaikeuttaa maahanmuuttajan itsenäistä elämää Suomessa.

Suomen kielen taidolla on merkittävä rooli kuulumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan,

työllistymisessä sekä koulutuspaikan saamisessa. Maahanmuuttajan suomen kielen koulutus tukee kielen oppimista, mutta se ei ole suorassa yhteydessä saavutettuun kielitaidon tasoon. Oppimiseen vaikuttaa paitsi koulutuksen intensiivisyys myös maahanmuuttajan yksilölliset lähtökohdat ja ominaisuudet, kuten älykkyys, kielellinen lahjakkuus, motivaatio, asenteet, oppimisstrategiat, sosiaalisuus sekä äidinkielen läheisyys tai etäisyys opiskeltavaan kieleen. Tehokkaan suomen kielen oppimiseksi nämä yksilölliset tekijät tulee ottaa huomioon, pyrkiä yhdenmukaisten tavoitteiden entistä tehokkaampaan ja nopeampaan saavuttamiseen. Tällä tavoin maahanmuuttajat pääsivät entistä nopeammin siirtymään ammatillisiin opintoihin. Kielitaitovaatimukset näkyvät esimerkiksi siinä, että ammatillisessa koulutuksessa maahanmuuttajaopiskelijan pitää pärjätä yksin, eikä opintojen aikana enää ehdi hankkia vaadittavaa peruskielitaitoa. (Paananen 2005: 17–18.)

Suomessa vakinaisesti asuvilla oppivelvollisuusikäisillä maahanmuuttajilla on oikeus samaan peruskoulutukseen kuin suomalaisilla. Yhdenvertaisuuslaki (21/2004) velvoittaa viranomaisia aktiivisesti ja suunnitelmallisesti edistämään yhdenvertaisuutta. Kuitenkin maahanmuuttajien opetuksen järjestämisessä on eroavaisuuksia kuntatasolla, eikä lainsäädännön velvoite toteudu riittävän hyvin. Mahdollisuus saada suomenkielen opetusta on monissa kunnissa puutteellista ja osin riittämätöntä. Tämä näkyy niin kouluissa kuin aikuisten työvoimapolitiittisilla kielikursseillakin. (Rotko – Aho – Mustonen – Linnanmäki 2011: 71–72.)

3 Sosiaalityö koulussa

Seuraavassa tarkastelen koulun sosiaalityötä, jota koulukuraattori koulun sosiaalityöntekijä toteuttaa. Koulukuraattoripalvelujen tarkoitus on osana oppilashuoltoa ehkäistä ja poistaa opiskelijoiden ja oppilaiden kehitykseen liittyviä sosiaalisia ja psyykkisiä vaikeuksia. Lisäksi koulukuraattori edistää koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. Koulukuraattorityön tavoitteena on oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin, myönteisen kokonaiskehityksen ja koulunkäynnin tai opiskelun tukeminen sekä hyvinvoinnin edistäminen koulu- ja oppilaitosyhteisössä. Koulukuraattorin tehtävät koostuvat asiakastyöstä, opetussuunnitelman mukaisesta oppilas- ja opiskelijahuoltotyöstä, verkostotyöstä sekä yhteistyöstä eri viranomaisten ja muiden tahojen kanssa. Oppilashuolto-

ryhmällä tarkoitetaan moniammatillista työryhmää, joka toteuttaa ja koordinoi koulussa oppilashuoltotyötä.

3.1 Koulukuraattorin työnkuva

Koulukuraattorin työkuvan määrittelyä etsiessäni huomasin, että verkosta löytyy lähes jokaisen koulun kotisivuilta kuvaus työstä. Sipilä - Lähdekorpi (2004) on väitöskirjassaan määritellyt koulukuraattorintyötä laajasti. Hän on käyttänyt määrittelyn pohjana lastensuojelulakia ja työministeriön tietojärjestelmästä löytyvää kuvausta koulukuraattorin ammatista. Molemmat määrittelyt löytyvät myös omasta työstäni.

Vuonna 2008 viimeisimmässä voimaan tulleessa lastensuojelulaissa edellytetään, että kunnan on järjestettävä kuraattoripalveluita. Pykälän yhdeksän mukaan kunnan tulee järjestää koulupsykologin – ja koulukuraattorinpalveluita esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille. Palveluiden tulee antaa oppilaille riittävä tuki ja ohjaus koulunkäyntiin, sekä ehkäistä ja poistaa sosiaalisia ja psyykkisiä vaikeuksia opiskelussa. (Sipilä – Lähdekorpi 2004: 102; Lastensuojelulaki § 9.)

Työministeriön verkkosivuilta löytyvä ammatinkuvaus määrittelee kuraattorityön seuraavasti.

Koulukuraattori on ehkäisevään lastensuojelutyöhön erikoistunut koulun sosiaalityöntekijä. Hän auttaa oppilaita, joilla on vaikeuksia koulunkäynnissä tai ihmissuhteissaan tai omaan kasvuunsa ja kehitykseensä liittyviä ongelmia tai pulmatilanteita. Kuraattorin tehtäväkuvaan kuuluu koko kouluyhteisön hyvinvoinnin ja toiminnan tukeminen sekä kotien ja koulun yhteistyön tukeminen. Kuraattorilta edellytetään suvaitsevaisuutta, myönteistä asennetta, paineensietokykyä ja henkistä vahvuutta. Koulukuraattori on kouluissa työskentelevä sosiaalialan asiantuntija. Kuraattorin tekemän työn tarkoituksena on järjestää oppilaille riittävä tuki ja ohjaus sekä muut tarpeelliset toimet koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi sekä koulun ja kotien välisen yhteistyön kehittämiseksi.

Luokan työilmapiiri ja työrauhan ylläpitäminen, opettajan ja oppilaan väliset ristiriitatilanteet, koulupinnaus, kiusaaminen, kotiongelmien ja erilaiset koulun tai luokan vaihtumisesta johtuvat siirtymävaiheet ovat tyypillisiä tilanteita, missä kuraattoria tarvitaan avuksi.

Kuraattori keskustelee luottamuksellisesti oppilaan kanssa ja tekee tarpeen mukaan yhteistyötä opettajien, perheen, viranomaisten ja muiden oppilaan elämään vaikuttavien tahojen kanssa.

Kuraattori kuuluu koulun oppilashuoltoryhmään, joka selvittelee niin yksittäisten oppilaiden kuin koko kouluyhteisön asioita. Hän osallistuu opettajainkokouksiin ja vanhempainiltoihin sekä tekee selvityksiä ja antaa lausuntoja.

Työ on pääasiassa säännöllistä päivätyötä, mutta kuraattori joutuu työskentelemään iltaisinkin osallistuessaan vanhempainiltoihin, tehdessään kotikäyntejä ja pitäessään iltavastaanottoa. Kuraattorin työkenttään saattaa kuulua useita kouluja. (Työministeriön ammatinkuvaus 2013).

Koulukuraattorityön tavoitteena on oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin, myönteisen kokonaiskehityksen ja koulunkäynnin tukeminen sekä hyvinvoinnin edistäminen kouluyhteisössä sosiaalityön keinoin. Koulukuraattorin työssä toimitaan opetus-, sosiaali- ja terveystoimen rajapinnoilla. Sosiaalisten ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen on olennainen osa koulun sosiaalityötä. Koulukuraattorityössä kiinnitetään huomio oppilaiden ja opiskelijoiden arjen sujumiseen, toimintakykyyn ja vuorovaikutussuhteisiin. (Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 289.)

Aikuislukion koulukuraattorin työnkuva poikkeaa hieman edellä kuvatusta. Aikuislukiossa työskennellään pääsääntöisesti aikuisten opiskelijoiden kanssa. Aikuislukion kuraattorin työssä korostuu aikuisen opiskelijan osallisuus omassa asiassaan ja palveluohjaus. Aikuislukion kuraattorityö on tekijänsä näköistä ja siinä korostuu työn ohjauksellinen luonne. Se lähenee jossakin määrin opinto-ohjaajan työtä. Aila Wallin (2011: 48) kirjoittaa teoksessaan, että toisen asteen koulukuraattoreiden työnkuvan määrittely on suuri haaste. Hänen mukaansa myös korkeakouluissa opiskelijoille suunnatut psykososiaaliset palvelut painottuvat opintojen ohjaukseen ja henkiseen tukeen.

Koulukuraattorin yhtenä tärkeänä tehtävänä on osallistua moniammatilliseen oppilashuoltotyöryhmään. Ryhmän tehtävänä on koordinoida ja kehittää koulun oppilashuoltoa ja siihen liittyvää yhteistyötä, osallistua koko kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen sekä etsiä ratkaisuja tukea tarvitsevien oppilaiden auttamiseksi. (Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 296.)

Sipilä – Lähdekorpi (2004: 37–38) on todennut väitöskirjassaan, että koulukuraattori on osa moniammatillista kouluyhteisöä. Hänen mukaansa moniammatillisuus tulee nähdä ammattitaitona, ja että tarvitaan yhteisiä kehitymis- ja oppimisprosesseja, joissa oma ammattitaito jaetaan yhteiseen pöytään. Moniammatillisuus asettaa oman ammatin vuorovaikutukseen jossa voi olla niin antavana kuin saavanakin osapuolena.

Koulunsosiaalityö on alkanut peruskouluun siirtymisen myötä 1970-luvulla, jolloin alettiin kiinnittää huomiota koulukuraattoritoimintaan. Vuonna 1973 oppilashuoltokomitea määritteli koulukuraattorityön ennalta ehkäisevän työn aktivoijaksi ja suorittajaksi sekä sosiaaliturvan ja sosiaalityön asiantuntijaksi koulussa. Tuolloin oppilashuoltokomitean laatimat koulun sosiaalityön tavoitteet ja sisällöt ovat luoneet perustan koulukuraattoritoiminnalle. (Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 286.)

Vuonna 1990 lastensuojelulaissa säädettiin kuraattoreista, mutta laki ei velvoittanut kuntia kuraattoreiden virkojen perustamiseen. Lakiuudistuksessa vuonna 2003 oppilaiden oikeus oppilashuollonpalveluihin (koulukuraattori, koulupsykologi, koululääkäri ja kouluterveydenhoitaja) lisättiin perusopetuslakiin. Mutta vasta vuonna 2007 uuden lastensuojelulain myötä kunnille tuli velvollisuus järjestää koulukuraattori- ja koulupsykologipalveluja. Tällöin myös lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijahuolto- toiminta tuli lakisääteiseksi. (Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 286.)

Koulunsosiaalityön punainen lanka on edelleen lastensuojelun periaate: pyrkiä turvaamaan lapsen turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä tasapainoinen ja monipuolinen kehitys sekä yleisesti että yksilöllisesti. Koulu on edelleen yksi merkittävimmistä lapsen ja nuoren kasvuympäristöistä, johon ja jossa koulunsosiaalityö voi olla vaikuttamassa. (Wallin 2011: 49.)

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. määrittelee sosiaalialan työn seuraavasti:

Sosiaalialan työn tavoitteena on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen. Keinoina ovat tätä tukevan sosiaalisen muutoksen, ihmissuhdeongelmien ratkaisujen ja itsenäisen elämänhallinnan edistäminen. Työn kohteena on vuorovaikutus ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Välineenä käytetään sosiaali- ja käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskevaa tietoa ja näiden soveltamiseen tarvittavaa taitoa. Sosiaalialan työ perustuu ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeidenmukaisuuden periaatteisiin, jotka on kirjattu kansainvälisiin sopimuksiin. (Arki, arvot, elämä, etiikka 2005:7.)

Koulukuraattori toteuttaa koulussa lapsi- ja nuorisososiaalityötä, sekä myös perheiden kanssa tehtävää perhesosiaalityötä. Nuorisososiaalityö keskittyy lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin. Kouluissa sosiaalityö on myös yhteisösosiaalityötä, koska sitä tehdään koko kouluyhteisön tasolla, pyrkimyksenä edistää koko kouluyhteisön hyvinvointia. (Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 286–287.) Lisäksi aikuislukion kuraattorintyössä toteutuu myös aikuissosiaalityön näkökulma.

Viime vuosina on sosiaali- ja terveysministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkineet yhdistämään voimiaan kouluhyvinvoinnin turvaamiseksi ja oppilashuollon kehittämiseksi. 1.8.2014 oppilas- ja opiskelijahuollon lainsäädäntö uudistui. Ministeriössä kaavailtiin yhdenmukainen ja eri viranomaisten välisenä yhteistyönä järjestettävä oppilas- ja opiskelijahuollon lainsäädäntö. Esitys koski esiopetusta, perusopetusta, lukio- ja ammatillista koulutusta. Uuteen lakiin koottiin lainsäädännössä hajallaan olevat säännökset, kuten parantaa psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuutta, siirtää toiminnan painopiste ennaltaehkäisevään ja koko kouluyhteisön hyvinvointia edistävään työhön, sekä lisätä toiminnan suunnitelmallisuutta. (Oppilas- ja opiskelijahuollon lainsäädännön uudistus 2013.) Tulevaisuuden lisääntyvinä haasteina koulun sosiaalityölle voidaan pitää kriisityötä ja työskentelyä monikulttuuristen oppilaiden, opiskelijoiden ja perheiden kanssa.

Uusi oppilas- ja opiskelijahuolto laki herättää ristiriitaisia ajatuksia. Lain mukaan opiskelijalla tulee olemaan oikeus saada muun muassa kuraattoripalveluita viimeistään oppilaitoksen seitsemäntenä työpäivänä. Tämä lakikohta vie asiaa hieman sivuun ytimeistä. Kuraattorit eivät tee vain yksilötyötä, myös yhteisöllisellä työllä on koulussa iso merkitys. Siihen ei vain ole riittävästi mahdollisuuksia. Painopiste tulee entistä enemmän suunnata ennaltaehkäisevään työhön, jolloin opiskelijoiden pulmat eivät pääsisi pahentumaan. Näin toteutuessaan kuraattorit pystyisivät vaikuttamaan opiskelijoihin kouluyhteisössä, mikä vähentää yksilötyön tarvetta. Kuraattorin läsnäolo on koulussa merkittävää. Vain silloin on mahdollista päästä sisään työyhteisöön ja työstä hyötyvät sekä opiskelijat, että opettajat. (Oppilas- ja opiskelijahuollon opas 2014.)

Lastensuojelulaki määrittelee perusopetuksen piiriin kuuluville oppilaille kunnan järjestettäväksi koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. (Lastensuojelulaki 2007.) Tämä subjektiivinen oikeus ei kuitenkaan ole aiemmin koskenut ammatillisia koulutusta tai aikuislukioita, vaikka alaikäiset opiskelijat kuuluvat lastensuojelulain piiriin. (Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 290.)

Oppilas ja -opiskelijahuolto ovat Töölön yhteiskoulussa oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa. Oppilashuoltotyöhön kuuluvat koulun yhteisöllisen hyvinvoinnin edistäminen että oppilaan yksilöllinen oppilashuolto.

Töölön yhteiskoulussa oppilashuolto termi on käytössä perusopetuksessa ja opiskelijahuolto peruskoulun jälkeisissä opinnoissa, eli lukiossa. Oppilas ja -opiskelijahuollon tarkoitus, tehtävät ja toimintatavat ovat pääpiirteiltään yhtenevät. (THL 2014.)

Opiskelijahuolto mieltii yhteistyössä opiskelijan kanssa, mitä ovat ne tukitoimenpiteet, joita opiskelija juuri siinä tilanteessa tarvitsee selvitäkseen opinnoista. Tuki voi olla esimerkiksi psykososiaalista tukea, kuten viikoittaisia ohjauskeskusteluja esimerkiksi kuraattorin kanssa. Toisaalta opiskelijan tarvitsema tuki voi olla sellaista, jota oppilaitoksen henkilökunta ei pysty opiskelijalle tarjoamaan. Tällöin oppilaitoksen henkilökunta on opiskelijan tukena etsimässä opiskelijalle hänen tarvitsemaansa tukipalvelua toisesta organisaatiosta. Usein oppilaitoksen henkilökunnan roolina on toimia opiskelijan tukena myös oppilaitoksen ulkopuolelle suuntautuvassa verkostotyössä.

3.2 Kuraattorityö käytännössä

Koulukuraattorin työ on niin siis yksittäisten oppilaiden ja opiskelijoiden kuin koko kouluyhteisön hyvinvoinnin tukemista. Koulukuraattori toimii yhteistyössä oppilaiden ja opiskelijoiden, perheiden ja koulun henkilökunnan kanssa. Työn painopisteenä koulussa on esiin tulevat vaikeudet ja niihin mahdollisimman varhainen puuttuminen. Koulukuraattorin tehtäviin kuuluvat keskustelut yksittäisten oppilaiden, opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa, kotikäynnit oppilaiden koteihin, yhteisöllinen työ, sekä tarvittaessa pinnaavien peruskoulunoppilaiden kouluun hakeminen. Nuoren kanssa työskentely on tuen ja ohjauksen tarjoamista oppilaalle sekä koulunkäyntiin että sosiaaliseen ja psyykkiseen kehitykseen liittyvissä vaikeuksissa. Nuori tuo mukanaan kouluun kodin tai vapaa-ajan ongelmat ja siten kouluun välittyy oppilaan koko elämäntilanne. Nuoret elävät maailmassa, jossa on paljon epävarmuutta. Nuoriin kohdistuvat paineet ovat kasvaneet ja käsitykset perheestä ovat muuttuneet. Koulukuraattorin tulee olla enemmän nuoria kohtaava aikuinen kuin kontrolloiva aikuinen.

Koulukuraattori toimii osana koulun oppilashuoltotyöryhmää. Töölön yhteiskoulussa ryhmään kuuluvat rehtori, apulaisrehtori, erityisopettaja, kouluterveydenhoitaja, koulupsykologi ja opinto-ohjaaja. Oppilas- ja opiskelijahuoltotyöryhmä kokoontuu säännöllisesti etsimään ratkaisuja tukea tarvitsevien opiskelijoiden auttamiseksi, sekä myös käsittelemään koko koulun hyvinvointiin liittyviä asioita. Suoran opiskelijatyön lisäksi

koulukuraattorit tekevät yhteisöllistä työtä. Koulukuraattori osallistuu koulu yhteisön toiminnan suunnittelun ja kehittämiseen. Kuraattori myös toimii alueellisissa työryhmissä vaikuttamassa oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointiin.

Koulukuraattorilla tulee olla vuorovaikutusosaamista eli verkostotaitoja ja dialogista tilanneosaamista. Vuorovaikutusprosessien tunteminen ja hyvät vuorovaikutus- ja neuvottelutaidot korostuvat koulukuraattorin työssä. (Wallin 2011: 155; Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 289.) Merkityksellistä kuraattorin asiakastyössä on hyvän näkeminen ja kuulluksi tuleminen. Kun opiskelija tulee kuulluksi asiassaan se luo pohjan vastaanottamiselle ja mahdollisuuden muutokseen. Vuorovaikutuksessa opiskelijan kanssa on tärkeää tiedostaa mihin ammattilaisena uskomme. Ihmiskäsitys välittyy vuorovaikutukseen. Arvostava työote edellyttää työntekijän omien arvojen tunnistamista ja yhteistä keskustelua itse kunkin hyvästä elämästä. Opiskelijalle on tärkeää tarjota selkeää tietoa, joka hälventää epätietoisuutta. Luottamus avun saamiseen on osa apua.

Koulu on merkittävä instituutio lasten ja nuorten elämässä, vaikka nuorten mielestä kaikki tärkeät asiat tapahtuvat koulun ulkopuolella. Nivala (2006) päätyi nuorten kirjoittamien tarinoiden perusteella johtopäätökseen, että koulu ei ole nuorten mielestä oikea paikka käsitellä tunteita. Nuorilla on paljon ja voimakkaita tunteita, jotka tarinoissa useimmiten liitettiin vapaa-ajan toimintaympäristöön, ei kouluun. Koulu miellettiin tarinoissa kontrollin maailmana, vapaa-ajan toimintaympäristöt tyytyväisyyden ja mielihyvän maailmana. Koulussa on pakko käydä mutta todellinen elämä eletään sen ulkopuolella. Toisaalta nuorten kirjoitusten perusteella voi olettaa, että nuoret mieltävät koulun ja työelämän samankaltaisuuden. Koulussa ikään kuin valmennetaan nuoria aikuisen maailmaan ja työmaailmaan. Nuoret myös ymmärsivät sen, että koulusta ei selviä, jos ei noudata tiettyä käyttäytymismallia, monien mielestä tämä oli myös oikea ja tavoiteltava malli. (Nivala 2006: 131–140.)

Nivalan (2006) mukaan kuraattori ei nuorten kirjoituksissa saanut kovinkaan suurta roolia. Nuoret kyllä tiedostivat oppilashuollon palvelujen olemassaolon, mutta kuraattoria ei mainittu nuorten tukijana. Tarinoiden perusteella kuraattorin toimenkuvaan kuuluu rankaisijan rooli, joka ottaa puhutteluun kiusaajat ja koulupinnarit, tai kuraattorin puheille pääsee silloin kun ongelmat ovat todella pahoja. Koulun omia palveluita useammin nuoret hakivat apua muualta, koulun ulkopuolelta. Mieluiten nuoret lähestyivät apua hakiessaan kavereita tai vanhempiaan. (Nivala 2006: 144–146.)

Koulukuraattorin työskentely on luottamuksellista. Ala-ikäisen kanssa työskenneltäessä koulukuraattori joutuu miettimään, milloin lapsen tai nuoren kertomat asiat ovat sellaisia, että huoltajan on syytä tietää. Koulukuraattorilla kuten muillakin alaikäisten kanssa työskentelevillä on velvollisuus ottaa yhteyttä sosiaalitoimeen, jos kuraattori arvioi, että lapsi tai nuori on lastensuojelun tuen tarpeessa. Ennen yhteydenottoa sosiaalitoimeen otetaan yhteyttä huoltajaan. Muuten koulukuraattorin tapaamisella puhutut asiat eivät mene ulkopuolisille, ellei asiasta ole erikseen sovittu.

Sipilä – Lähdekorpi (2004) teoksensa otsikossa toteaa tärkeän seikan ”työ on tekijänsä näköistä”. Omiin työkäytäntöihini ei kuulu, Nivalan tutkimuksessa nuorten mainitsema rankaisijan rooli. Itse pyrin työssäni olemaan nuorille helposti lähestyttävä ja toimimaan mahdollisimman ennaltaehkäisevästi. Tästä on esimerkkinä joka keväiset seitsemäsluokkalaisten henkilökohtaiset tapaamiset, joiden tarkoituksena on tehdä itseni ja työni tunnetuksi, sekä madaltaa nuorten kynnystä hakeutua tarvittaessa ja myöhemmin luokseni.

Oppilaat tulevat koulukuraattorin asiakkaiksi opettajan, vanhempien tai oppilashuolto-työryhmän aloitteesta tai omasta aloitteestaan. Myös koulun ulkopuolinen taho voi tehdä aloitteen, esimerkiksi perheneuvola, lastensuojelu, lasten tai nuortenpsykiatria, poliisi tai nuorisotoimi. (Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 290.) Aikuislukiossa opiskelijat voivat ohjautua kuten edellä on kuvattu, mutta kokemukseni mukaan suurin osa opiskelijoista varaa ajan itse, ilman ohjaavaa tahoja. Tähän lienee yhtenä perusteluna se, ettei aikuislukiossa ole kuraattoreita. Joskus tilanne ei vaadi koulukuraattorin välitöntä asiakkuutta, vaan keskustelu riittää.

Usein kuraattorille ohjautumisen syyt liittyvät käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, perheeseen liittyviin asioihin, tunne-elämän pulmiin, koulunkäyntijärjestelyihin tai oppimiseen (Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 290). Aikuislukion opiskelijoiden ohjautumisen syyt voivat olla kuten edellä on kuvattu, mutta tämän lisäksi myös taloudelliset ongelmat, mielenterveys- ja päihdeongelmat. Muita syitä kuraattorin asiakkaaksi ohjautumisen ovat muun muassa poissaolot, koulunkäynnin laiminlyönti, uhmakkuus ja sääntöjen rikkominen, keskittymisvaikeudet, motivaatio-ongelmat sekä väkivaltainen käyttäytyminen. Sosiaalisiin suhteisiin liittyviä syitä ovat kiusaamistilanteet ja kaverisuhdeongelmat. Perheeseen liittyviä ovat lasten huoltoon ja kasvatukseen liittyvät asiat, perheen tilanteen vakavat ongelmat, kuten päihteiden käyttö, perheväkivalta ja mielenterveysongelmat, sekä perherakenteen muutokset ja huoltajuusasiat. Tunne-

elämän vaikeuksista yleisiä ovat oppilaiden ahdistuneisuus ja pelot, masentuneisuus ja alakuloisuus sekä arkuus ja jännittäminen. (Mehtiö – Gråsten – Salonen 2010: 290.)

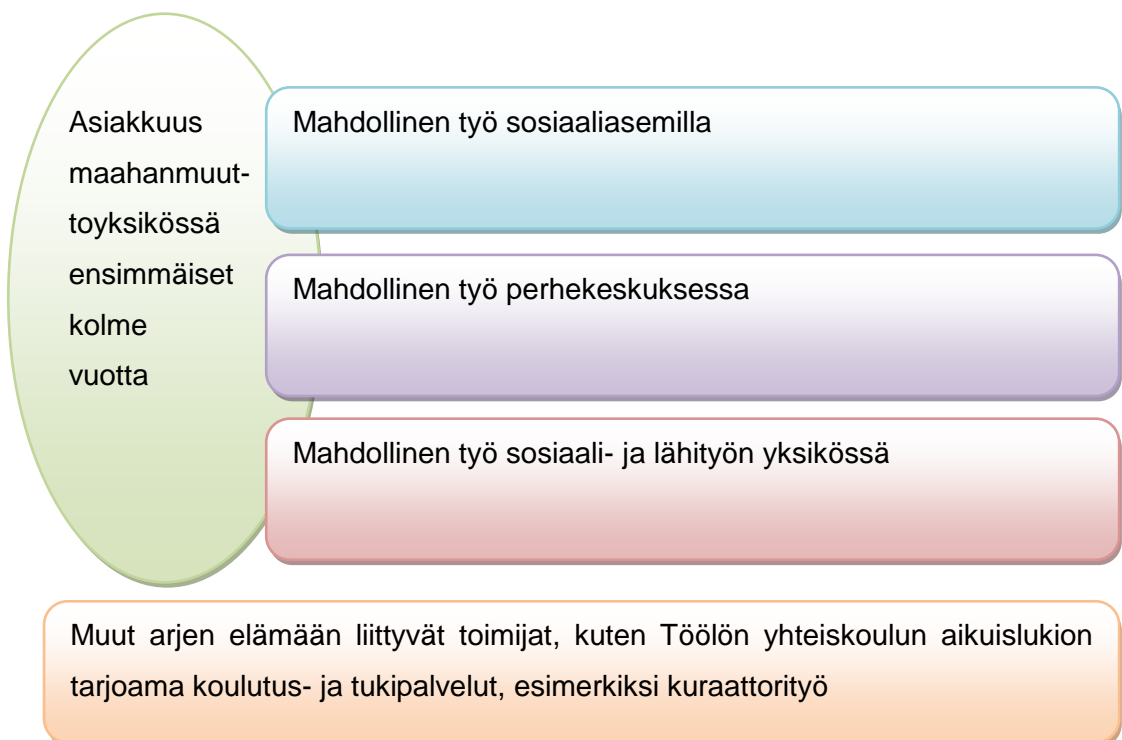
Töölön yhteiskoulun aikuislukiossa opiskelijan on mahdollista saada tukea opintoihinsa tukiopetuksena, opinto-ohjauksena, erityisopetuksena tai opiskelijahuollon avulla. Jokainen koulutuksen järjestäjä saa itse määritellä opetussuunnitelmassaan, mitä palveluita oppilaitoksen opiskelijahuolto tarjoaa, joten toimintaohjeita ja tapoja on yhtä monta kun on oppilaitoksiakin. Yleisemmin saatavilla ovat terveydenhuoltopalvelut, lisäksi voi olla muun muassa lääkärin, koulupsykologin ja kuraattorin palveluita. Aikuislukion koulutuksen lainsäädäntö ei tunne kuraattori- tai sosiaalityöntekijä nimikkeitä lainkaan. (Oppilas- ja opiskelijahuollon opas 2014.)

3.3 Palveluohjaus koulukuraattorin työkäytäntönä

Aikuislukion koulukuraattorin työkäytäntöihin kuuluu palveluohjaus. Palveluohjauksessa kartoitetaan ja tuetaan opiskelijaa löytämään omat voimavaransa ja ratkaisunsa luottamuksellisten keskustelujen kautta. Koulukuraattori tukee ja aktivoi opiskelijaa hoitamaan omia asioitaan, usein ensin aluksi kädestä pitäen. Usein tuki liittyy opiskelijan elämäntilanteiden muutoksiin. Palveluohjausta tarvitaan yleensä konkreettisiin, ja melko helposti saavutettavissa oleviin asioihin, esimerkiksi asunnon hakeminen, Kelan etuuksien hakeminen, työvoimatoimistokäynnit. Opiskelijan tilanne helpottuu, kun hänen pulmansa ratkeavat. Onnistumisen kokemukset luovat uskoa omiin kykyihin hoitaa omia asioitaan.

Käytännössä palveluohjaus alkaa opiskelijan ja kuraattorin tutustumisella. Suhteessa edetään opiskelijan ehdoilla, ja tavoitteena on keskinäisen luottamuksen rakentuminen. Opiskelijälähtöisyys ja opiskelijan etua korostava näkökulma ovat jatkuvasti suhteessa läsnä. Kuraattori tutustuu opiskelijan arkeen ja voimavaroihin, ja vähitellen opiskelijan yksilölliset tavoitteet nousevat esiin. Kuraattori ei tee asioita opiskelijan puolesta, vaan työskentelyssä pyritään opiskelijan osallisuuden vahvistamiseen. Kuraattori toimii tukijana, kannustajana ja motivoijana. Työskentely päättyy kun opiskelija selviytyy itsenäisesti. Työskentelyssä on merkityksellistä opiskelijan kannustaminen ja osallistaminen työskentelyyn. Palveluohjauksen tarkoituksena on, että asioita hoidetaan yhdessä opiskelijan kanssa, ei hänen puolestaan. Tavoitteena voi olla että opiskelija itsenäistyy omien asioidensa hoitamisessa.

Moniammatillinen verkostoyhteistyö on tärkeää palveluohjauksessa. Parhaimmillaan kotouttamistyö on silloin, kun maahanmuuttajat nähdään tasa-arvoisina yhteistyökumppaneina ja työntekijät työskentelevät yli sektorirajojen erilaisissa työryhmä- ja yhteistyöverkostoissa. Verkostoituminen mahdollistaa maahanmuuttajaopiskelijoiden tarpeiden huomioimisen keventäen samanaikaisesti työntekijöiden kuormittumista useampien toimijoiden ollessa jakamassa vastuuta. Palveluohjaus on laajasti käytössä ja usein sitä toteutetaan asiakastyössä, esimerkiksi sosiaaliasemilla, asumisneuvonnassa ja maahanmuuttajapalveluissa.

Kuvio 4. Maahanmuuttajaopiskelijan kanssa tehtävä työ

Palveluohjaus on toimintamalli, jossa työtä tehdään jäsenytyneesti ja suunnitellusti niin, että opiskelija saa tarvittavan tuen ja palvelut. Palveluohjaus huomioi opiskelijan elämäntilanteen, hänen ja läheistensä voimavarat. Palveluohjauksen tavoitteena on opiskelijan ja tarvittaessa hänen perheensä elämänhallinta, joka perustuu opiskelijan ja työntekijän yhteistyölle ja kumppanuudelle. Palveluohjauksessa organisoidaan ja sovitaan yhteen opiskelijan kanssa tehtävä suunnitelma sekä palvelujärjestelmän sisällä tehtävä tuki ja palvelut. Tuen ja palveluiden tuottajien näkökulmasta lopputuloksen tulee olla taloudellinen ja tarkoituksenmukainen. (Pietiläinen – Seppälä 2003:101.)

Palveluohjauksessa puhutaan sekä opiskelijan kanssa tehtävästä elämänhallinnan suunnittelusta että palvelujärjestelmän tuesta ja ohjauksesta. Kun näitä kahta näkökulmaa kuvataan vielä tarkemmin, palveluohjauksesta voidaan erottaa sekä opiskelijan kanssa työskentelyn menetelmä, yksilökohtainen palveluohjaus (case management) että palveluiden koordinointi (service coordination), joka edellyttää yhteyksien solmimista ja yhteistyötä. Yksilökohtainen palveluohjaus painottaa työskentelyä opiskelijan lähipiirin kanssa, ja palveluiden koordinoitinäkökulma ottaa tarkemmin huomioon työskentelyn muiden viranomaisten kanssa, joilla on yhteys opiskelijan elämään. (Pietiläinen – Seppälä 2003:83.)

Töölön yhteiskoulun aikuislukiossa voi myös yläasteikäinen opiskella peruskoulua rehtorin ja vanhempien luvalla. Aikuislukion lukio-opintoja voi suorittaa henkilö ikään katsomatta, kunhan peruskoulu on suoritettuna. Aikuislukion kuraattorin tarjoama tuki on, opiskelijan opiskelun onnistumiseksi ainakin osittain palveluohjausta. Käytännössä tuen ja autan opiskelijoita ratkaisemaan konkreettisia, käytännöllisiä elämisen ongelmia, jotka voivat liittyä esimerkiksi tarvittavien tukien, resurssien löytämiseen ja elämän valintoihin. Opiskelijalla on oikeus saada hyvää kohtelua ilman syrjintää. Häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata, ja että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Keskustelen opiskelijan kanssa hänen elämäntilanteestaan, pohdimme yhdessä opiskelijan omia ja työskentelyn tavoitteita, teemme suunnitelmia, ja arvoimme asioiden etenemistä. Mahdollisesti teemme kirjallisen suunnitelman, johon tavoitteet kirjataan ylös. Työskentely aikuisen opiskelijan kanssa on aina hänen elämäntilanteestaan lähtevää, mutta ei terapiaa. Työskentelyssä on kyse vuorovaikutukseen perustuvasta auttamistyöstä, jossa vuorovaikutussuhteella on merkitystä.

Yksilökohtaiseen palveluohjaukseen liittyy oleellisesti dialoginen kohtaaminen asiakkaan arjessa, jolloin kuraattori on asiakkaan rinnalla kulkija, jopa puolestapuhuja. Aikuislukion kuraattorintyö on opiskelijalähtöistä, työskentely on siis opiskelijan tarpeista lähtevää palvelua, sekä hänen toivomusten ja mielipiteiden kuuntelemista ja huomioimista mahdollisuuksien mukaan. Työskentelyssä pyritään huomioimaan opiskelijan valinnanvapauden toteuttamista mahdollisuuksien mukaan. Palveluohjaaja tutustuu opiskelijan kulttuuriseen taustaan, historiaan, kulttuurisiin arvoihin ja hänen tulee myös tuntea maansa poliittinen konteksti, maahanmuuttopolitiikka. (Suomen palveluohjausyhdistys 2011.)

Aikuislukion peruskoulua suorittavien maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa työskentely on antoisaa, mutta myös haasteellista ja raskasta. Tapaamisiin pitää varata riittävästi aikaa ja eri kulttuurien ja uskontojen tuntemisesta on työntekijälle hyötyä. Työntekijän tulee olla selkeä ja kärsivällinen, koska usein asiat vaativat toistamista. Usein maahanmuuttajaopiskelijoita joutuu ohjaamaan hyvin konkreettisissa asioissa. Työntekijän tulee olla kärsivällinen, sillä luottamuksen saaminen vie paljon aikaa. Monikulttuurinen ja kansainvälistyvä asiakaskunta heijastuu myös Töölön yhteiskoulun aikuislukion opetukseen, mutta myös neuvonta- ja ohjaustyöhön. Miten ulkomailta Suomeen muuttaneiden palvelut aikuislukiossa voitaisiin järjestää siten, että niitä olisi saatavilla helposti ymmärrettävässä muodossa ja opiskelijalähtöisesti? Tavoitteena on, että ulkomailta Suomeen muuttaneet voivat hyvillä mielin aloittaa opiskelun ja saada tarvitsemansa avun.

Monikulttuurisuusajattelussa lähdetään siitä oletuksesta, että kulttuurinen identiteetti saa näkyä ja sitä voi ilmaista. On tähdellistä miettiä, miten koulut voivat tukea ja vahvistaa aikuisten, nuorten, lasten ja vanhempien kulttuurisia erityispiirteitä niin opetuksessa kuin koulun toimintakäytännöissäänkin. Vanhemmat tarvitsevat tukea ja kannustusta koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön, suomalaiseen koulukulttuuriin perehtymiseen sekä lastensa koulunkäynnin tukemiseen. (Känkänen – Oikkonen – Immonen 2009: 176–177.)

4 Tutkimuskysymykset

Laadullisen opinnäytetyöni lähtökohta on merkitysten, oletusten, sekä intuitioiden mahdollisten variaatioiden esille tuominen. Peruskoulua suorittaville maahanmuuttajaopiskelijoille tarjosin mahdollisuuden osallistua aikuislukion opiskelijoiden hyvinvointia, osallisuutta ja elämänhallintaa, sekä kuraattorityötä käsittelevään keskusteluun ja sitä kautta kehittää aikuislukion kuraattorityötä. Tästä lähtökohdasta käsin päädyin toteuttamaan kvalitatiivista tutkimusta. Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän anekdoottinen kuvaaminen, sellaisina kuin ne esiintyvät. (Hirsijärvi – Remes – Sajavaara 2009: 161).

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata Töölön yhteiskoulun aikuislukion kuraattorityötä ja kartoittaa peruskoulua suorittavien maahanmuuttajaopiskelijoiden käsityksiä palvelusta ja sen kehittämisestä. Tarkoitus on paitsi kehittää aikuislukion kuraattorityötä, mutta tehdä sitä myös tunnetuksi. Opinnäytetyössäni teoriaa ja käytäntöä ei nähdä erillisinä, vaan saman asian eri puolina. Lähden ajatuksesta, että teoria on sisällä käytännöissä. (Heikkinen 2007: 196–197.)

Yhdessä maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa kehittämällä voin yhdistää heidän kokemustiedon ja oman ammatillisen tietoni. Kehittämisprosessin avulla maahanmuuttajaopiskelijat voivat tuntea aiempaa parempaa osallisuutta vaikuttaa koulun toimintaan. Prosessi myös tukee omaa ammatillista kasvua ja opiskelijalähtöisempää toimintatapaa. Tässä opinnäytetyössä pyrin ensin kyselylomakkeen avulla selvittämään peruskoulua suorittavien maahanmuuttajaopiskelijoiden kokemuksia hyvinvoinnista aikuislukion peruskoulussa, sekä heidän käsityksiään kuraattorityöstä. Aiheeseen palasin tekemällä opiskelijoille ryhmähaastattelut.

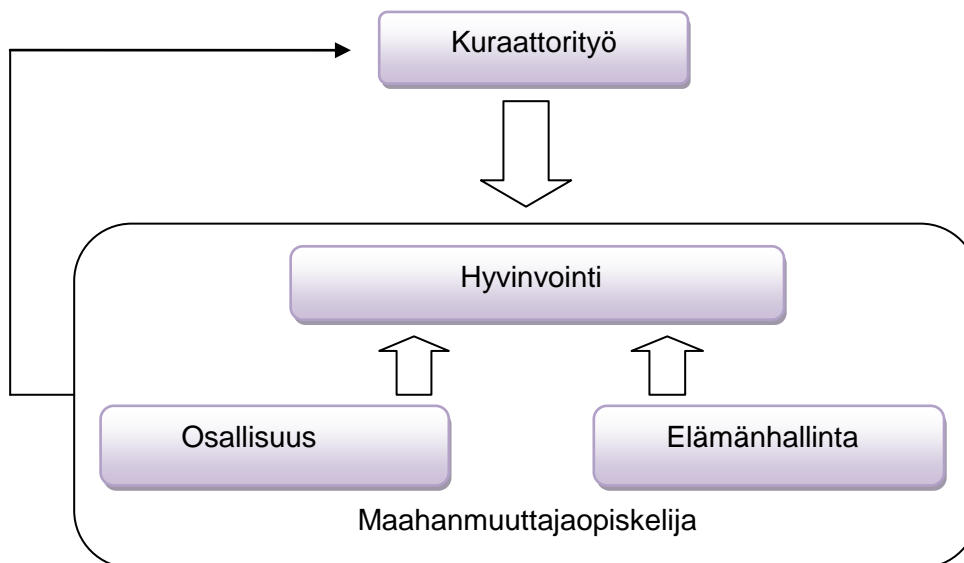
Hyvinvoinnin vahvistamisella on positiivisia vaikutuksia, jotka ulottuvat koko elämään. Halusin opinnäytetyössäni tarkastella miten opiskelu vahvistaa aikuislukion perusopetuksessa opiskelijoiden hyvinvointia. Pyrin löytämään sellaiset tutkimuskysymykset, jotka kattavat aineiston mahdollisimman hyvin. Opinnäytetyöni keskeisin käsite on hyvinvointi, jonka saavuttamiseksi opiskelija tarvitsee ”välineitä” kuten osallisuus ja elämänhallinta. Tutkimuskysymykseni ovat:

Olen kiinnostunut toisaalta maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa tehtävän aikuislukion kuraattorityön kontekstista ja toisaalta sen sisällön kehittämisestä, ks. kuvio 3. opinnäytetyön teemat. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia käsityksiä peruskoulua suorittavilla maahanmuuttajaopiskelijoilla on Töölön yhteiskoulun aikuislukion kuraattorityöstä?
2. Millaisia vaikutuksia opiskelulla on maahanmuuttajaopiskelijoiden hyvinvointiin, elämänhallintaan ja osallisuuteen?

Seuraavalla apukysymyksellä pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseen:

3. Miten kuraattorityö tukee peruskoulua suorittavien maahanmuuttajaopiskelijoiden hyvinvointia?

Kuvio 3. Opinnäytetyön teemat

Töölön yhteiskoulun aikuislukiossa opiskelijoiden panosta kehittämisessä pitäisi hyödyntää enemmän. Uskon opiskelijoiden olevan halukkaita osallistumaan palvelujen kehittämiseen. Pyrin opinnäytetyössäni saavuttamaan dialogisen yhteyden maahanmuuttajaopiskelijoiden kokemusperäisen tiedon ja ammatillisen tiedon välillä. Opinnäytetyön tavoitteena on rakentaa sellaista tietoa aikuislukon koulukuraattoripalvelusta, jossa peruskoulua suorittavien maahanmuuttajaopiskelijoiden kokemusperäinen tieto saa keskeisen merkityksen.

Teoreettisen viitekehyksen valinta oli siis yksi opinnäytetyöni keskeisistä työvaiheista. Se seuraa opinnäytetyön aiheen valintaa. Yleinen perehtyminen aiheeseen, alan teoriaan ja tutkimuksiin auttaa selkiyttämään ja rajamaan tutkimusongelmaa ja tutkimusmenetelmän valintaa. Tutkimuskysymysten avulla pyrin nostamaan esiin peruskoulua suorittavien maahanmuuttajaopiskelijoiden käsityksiä hyvinvoinnista, myös käsityksiä ja kehittämis ehdotuksia kuraattoripalvelulle. Kehittämistoiminnassa korostuu opiskelijaosallisuuden merkitys. Tarkastelen heidän käsityksiään palvelusta myös konkreettises- sa vuorovaikutustilanteessa. Lisäksi selvitän aineiston avulla millaisia sisällöllisiä toiveita heillä on kuraattoripalvelulle, ja mikä määräytyy kuraattoritapaamisten tarkoituksiksi.

Robsonin (2002) näkemys reaali maailman tutkimisesta sopii myös opinnäytetyöni taustaksi. Hänen mukaansa reaali maailman eli arjen kysymyksiä tai asioita opinnäytetyössä ovat: ratkaista ongelmia, ei niinkään hankkia tietoa, saada aikaan muutosta tulevaisuutta ajatellen. Ne tapahtuvat käytännössä ja ovat työelämän tukemaa, ei organisaa-

tioista itsestään lähtevää. Opinnäytetyössä on määritelty aika ja kustannukset, ja se on toimeksiantajan aloitteesta käynnistyvää. Opinnäytetyöntekijänä olen orientoitunut kohteeseen/toimintaan. (Robson 2002: 9.)

4.1 Osallistujat

Opinnäytetyön kyselyyn ja haastatteluihin osallistuneet maahanmuuttajaopiskelijat ovat aikuisia ja suorittavat peruskoulua. Kaikilla haastateltavilla oli kohtuullisen hyvä suomen kielen taito, sekä kokemusta sopeutumisesta Suomeen ja erilaiseen kulttuuriin, sekä eri tekijöiden vaikutuksista heidän hyvinvointiin. Pääsääntöisesti he olivat lähtöisin Somaliasta ja he olivat tulleet Suomeen pakolaisjärjestön kautta. Kyselyt toteutettiin keväällä 2014 ja haastattelut syksyllä 2014 ryhmähaastatteluina, naiset ja miehet omilla ryhminään. Ryhmähaastattelut kestivät noin 60 minuuttia ja ne nauhoitettiin haastateltavien suullisella luvalla ja puhelimen nauhuriin.

Opinnäytetyössäni on keskeistä, että maahanmuuttajaopiskelijoilla on mahdollisuus olla osallisena opinnäytetyössäni. Oma roolini on opinnäytetyöntekijä, mutta myös toiminnan koordinoija ja osallistuja. Osallistuminen edellyttää tiivistä yhteistyötä ja luottamusta. Luottamus edellyttää, osallistumista, sitoutumista, vastavuoroisuutta, vilpittömyyttä ja refleksiivisyyttä. Lisäksi osallistuminen edellyttää vapaaehtoisuutta, mutta sitoutumistakin tarvitaan, koska jaettu asiantuntijuus vaatii aktiivisuutta. Osallistumiseen kuuluu yhteistä suunnittelua, kuuntelemista, kyselemistä ja yhteenvedon tekemistä. Opinnäytetyöntekijänä pyrin eläytymään opiskelijoiden kokemuksiin, samalla arvioiden niitä kriittisesti ja neutraalisti. Opinnäytetyöntekijänä tulen refleктоimaan havaittua myös yhdessä osallistujien kanssa. Parhaimmillaan opinnäytetyöni oli osallistujien tasavertaista vuorovaikutusta. (Kananen 2009: 9.)

Opinnäytetyöni tavoitteena on kehittää ja tehdä tunnetuksi aikuislukon kuraattoritoimintaa, mikä edellyttää kiinnostusta havainnoida, analysoida ja ymmärtää muutoksia. Opinnäytetyöni käynnistyi halusta kehittää omaa työtäni. Toivon valmiin opinnäytetyöni käynnistävän työyhteisössä muutoksen, joka rohkaisee opiskelijoita ja työntekijöitä tarttumaan asioihin, jotta niitä voidaan kehittää paremmaksi. (Heikkinen 2006: 20; 94–95.)

Opinnäytetyön alkuvaiheessa, kuten myös kuraattorityön aluksi luottamuksen aikaan saaminen vaatii ponnisteluja. Opiskelijoiden tapaamiset vaativat huolellista valmistautumista ja avoimuutta. Keskustelut opiskelijoiden kanssa ovat kuuntelemista, kyselemistä, ideoimista, yhteistä suunnittelua ja tekemistä. Työskentelyvaihe on parhaimmallaan dialogista oppimista - osallistujien tasavertaista keskustelua, ongelmaratkaisua ja tiedonmuodostusta. (Heikkinen 2006: 96–99; Siira – Veijola 2009: 101–103.) Opinnäytetyön kohteen tarkasteleminen sisältäpäin vaikuttaa suhtautumiseen ja sen analysointiin. Opinnäytetyössä omat havainnot ja kokemus ovat osa aineistoa. Ne toimivat osana materiaalina muun aineiston lisäksi. (Heikkinen 2006: 20).

Opinnäytetyön tekijän rooli omassa työyhteisössä voi muodostua ristiriitaiseksi, minkä johdosta rooli on tärkeää selkeyttää työn alussa. Tässä opinnäytetyössä roolini oli haasteellinen. Toimin samanaikaisesti koulukuraattorina ja opinnäytetyön tekijänä, osallistujana sekä myös opiskelijan roolissa. Myös tulosten ja johtopäätösten kokoaminen on vastuullani.

4.2 Aineiston hankinta

Laadullisen opinnäytetyöni aineistonkeruumenetelmäksi valitsin keväällä toteutetun kyselyn ja syksyllä ryhmähaastattelun, joka oli puolistrukturoitu teemahaastattelu. Teemat ovat rakentuneet molemmissa opinnäytetyön teorian pohjalta: aikuislukion kuraattorityö, maahanmuuttajaopiskelijoiden hyvinvointi, osallisuus ja elämänhallinta. Hyvinvoinnin teorioita tutkiessani edellä olevat teemat nousivat vahvasti esiin näissä teorioissa.

Pyrin kuvaamaan ilmiötä mahdollisimman kattavasti ja luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Tarkoituksena on ymmärtää, kehittää ja tulkita valitun ilmiön merkityksiä. Tämän vuoksi suosin aineiston keruumenetelmiä, joissa opiskelijoiden näkökulmat pääsevät esille. Lähestyn opiskelijoita ainutlaatuisina ja tulkitsen aineistoa sen mukaisesti. Tavoitteenani ei ole hakea koko kouluyhteisöä koskevaa yleistettävyyttä, vaan löytää käsitteellisiä ilmiöitä ja saada teoreettista pitävyyttä, ymmärrystä. Pyrin lähtemään liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä. Opinnäytetyöntekijänä minulla on omat käsitykseni ja kokemukseni, mutta opinnäyte-

työtä tehdessä ne on tärkeää tiedostaa ja pystyä erottamaan aineiston tuottamasta tiedosta.

4.2.1 Triangulaatio

Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten aineistojen, teorioiden ja menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa. Triangulaation käyttö perustuu siihen, että yksittäisellä tutkimusmenetelmällä ei saada kyllin kattavaa kuvaa tutkimuskohteesta. (Eskola – Suoranta 1998: 68–70.) Tutkimus voidaan trianguloida neljällä tavalla: aineistotriangulaatio, tutkijatriangulaatio, teoriatriangulaatio ja menetelmätriangulaatio. Aineistotriangulaatio tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa yhdistellään useanlaisia aineistoja. Tutkijatriangulaatiossa ilmiötä tutkii useampi tutkija. Teoriatriangulaatiossa aineistoa tarkastellaan useasta perspektiivistä käsin. Menetelmätriangulaatio tarkoittaa, että tutkimuskohdetta tutkitaan usealla eri tutkimusmenetelmällä. (Denzin 1978: 295; Saaranen – Kauppinen – Puusniekka 2006.) Usein tutkija yhdistelee eri menetelmiä, esimerkiksi koska tutkimuskysymyksiä on useita tai koska tutkija haluaa tukea toisia menetelmiä. (Silverman 2005: 121.) Triangulaation ajatellaan tarjoavan joko ilmiötä lähentäviä tai hajottavia tunnusmerkkejä. Lähentävä triangulaatio on prosessi, jossa käytetään useampia menetelmiä vahvistamaan tutkittavaa ilmiötä. Hajottava triangulaatio on puolestaan prosessi, jossa useampaa menetelmää käytetään ristiriitojen tai erojen etsimisessä. (Schutz – Nichols – Rodgers 2009: 248–249.)

Tätä opinnäytetyötä on trianguloitu aineistolla ja menetelmällä. Opinnäytetyössä on käytetty kyselyn ja ryhmähaastatteluiden avulla kerättyä laadullista aineistoa. Menetelmätriangulaatio on toteutunut käytettäessä erilaisia aineistonkeruumenetelmiä. Triangulaation hyöty tässä opinnäytetyössä oli, että se mahdollisti monipuolisen tulkinnan ja toi tulokset lähelle käytännön työtä. Näin opinnäytetyöhön on saatu lisää näkökulmaa.

Usein menetelmätriangulaation käyttöä perustellaan sillä, että yksittäisellä tutkimusmenetelmällä ei tavoiteta riittävän kattavaa kuvaa tutkittavasta kohteesta. Koska yksi tutkimusmenetelmä kuvaa kohdetta vain tietystä näkökulmasta, on useamman menetelmän käytöllä mahdollisuus parantaa tutkimuksen luotettavuutta (Saaranen-Kauppinen – Puusniekka 2006.) Triangulaation käyttämisestä puoltavat muun muassa sen kyky lisä-

tä analyysin luotettavuutta ja vääristymien väheneminen (Gorard – Roberts – Taylor 2004: 52).

Menetelmätriangulaatio on aikaa ja resursseja vievä tapa tutkimuksen teossa. Menetelmätriangulaatiota on myös kritisoitu siitä, että eri tutkimusmenetelmien taustafilosofiat sisältävät erilaisia ihmiskäsityksiä ja ovat sen vuoksi vaikeita sovittaa yhteen. Menetelmätriangulaatio soveltuu kuitenkin hyvin tutkimukseen, jossa kerätään tietoa ihmisen toiminnasta ja sen vaikuttamista. (Saaranen – Kauppinen – Puusniekka 2006.)

4.2.2 Kysely

Kyselylomakkeen etu on, että niissä saadaan tietoa opiskelijan käsityksistä ja kokemuksista. Kyselylomake antaa vastuksia, siihen kuinka tietystä aiheesta tiedetään. Erilaisista kulttuureista ja etnisistä ryhmistä lähtöisin olevien opiskelijoiden kokemusten tutkiminen kyselyn avulla ei ole ongelmattonta. Tutkimustulosten luotettavuuteen ja opiskelijoiden vastausten vertailtavuuteen vaikuttavat vastaajan kulttuuritausta ja kieli-taito. Kyselyssä myös kelitaito vaikuttaa suuresti kysymysten ymmärtämiseen. (Vartia – Bergholm – Giorgiani – Rintala-Rasmus – Riala – Salminen 2007: 25.)

Kyselylomake on tehokas tiedonkeruun muoto, koska tietoa saadaan usealta henkilöltä. Lisäksi kyselylomake on erityisen käyttökelpoinen kun voidaan ennakoida, että opiskelijat arastelevat haastattelua. (Hirsijärvi – Remes – Sajavaara 2009: 201–211.) Tarkoitukseni oli kyselylomakkeella, ks. liite 1 kerätä kvalitatiivista tietoa peruskoulua suorittavilta maahanmuuttajataustaisilta opiskelijoilta, jotka ovat käyttäneet tai haluaisivat käyttää kuraattoripalvelua, ja joka näin toimii lomakkeen fokuksena.

Maahanmuuttajaopiskelijat vastasivat suomenkieliseen lomakkeeseen. Heidän opiskelemaan pääsyn ehtona on kielitestin läpäiseminen, lisäksi lomake on osa heidän opiskeluaan. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että eri maista lähtöisin olevat suhtautuvat erilaisiin tiedonkeruu menetelmiin eri tavalla. Pohjanpää (2003) teki maahanmuuttajien elinolot – tutkimuksen, jonka ennakkohaastatteluissa tuli esiin, että esimerkiksi virolaiset ja venäläiset pitivät postikyselyä käyntihaastattelua parempana vaihtoehtona muun muassa sen anonyymiyden takia. Somalialaiset taas ilmoittivat, etteivät

mielellään vastaa lomaketutkimuksiin, vaan pitävät haastattelua parempana vaihtoehtona. Kyselyssä kielitaito vaikuttaa suuresti kysymysten ymmärtämiseen.

Robsonin mukaan opinnäytetyön tekemisessä vaaditaan taitoja usealta osa-alueelta: prosessitaidot, esitystaidot, hallintotaidot ja henkilökohtaiset taidot. Prosessitaidoissa on tärkeää osata selvittää ja ratkaista ongelma ja sen myötä käyttää eri tiedonkeräämistekniikoita monipuolisesti. Prosessitaitoihin kuuluu myös tulosten analysointi. (Robson 2007: 8.)

Esitystaidot sisältävät raportin kirjoittamisen taidon sekä tulosten selkeän esittämisen. Hallintataitoja opinnäytetyöntekijä tarvitsee projektin suunnittelu-vaiheessa: miten ajanhallinta jakautuu ja kuinka muiden kanssa työskennellään. Henkilökohtaiset taidot käsittelevät itsekin työn eri vaiheissa, omaperäisyyden, kyvyn oppia sekä kritiikin hyväksymisen. Jos opinnäytetyöhön osallistuu muita ihmisiä, jotka antavat työlle aikaa ja huomiota, on heidän osallistumisestaan tehtävä merkityksellistä esimerkiksi palautteen muodossa. (Robson 2007: 8–9.)

Robson täydentää, että lähteet ovat materiaalia ja ihmisiä, jotka auttavat opinnäytetyön teossa. On tärkeää miettiä, miten tällaisia lähteitä käytetään ideoiden antamiseen opinnäytetyötä suunniteltaessa. Onko esimerkiksi joku tehnyt tutkimuksen, jota voisi käyttää opinnäytetyön mallina, tai onko olemassa ongelmia joita ei ole osattu ottaa huomioon? Lähteitä tarvitaan myös opinnäytetyön omien väittämien tukemiseksi, esimerkiksi lomakkeen suunnittelussa ja tietojen tulkitsemisessä. Lähteiden tulisi selittää opinnäytetyön jokainen vaihe ja loppuraportin jokainen näkökanta. (Robson 2007: 54.)

Robsonin (2007: 79) mukaan kyselylomake on mitä todennäköisimmin eniten käytetty tiedonkeräysmenetelmä sosiaalisissa tutkimuksissa. Kyselylomakkeet ovat suosittuja aloittelevien tutkijoiden parissa, koska ne vaikuttavat melko suoraviivaisilta. Vaikkakin laadullinen tutkimus on vallannut alaa tutkimuskentällä, on kyselylomakkeen käyttö aineistonkeruussa usein perusteltua (Aaltola – Valli 2007: 102).

4.2.3 Ryhmähaastattelu

Toiseksi aineiston keruumenetelmäksi valitsin ryhmähaastattelun, ks. liite 2, joka on puolistrukturoitu teemahaastattelu. Ihmistieteellisessä tutkimuksessa luonnollista tutkimustilannetta pidetään ideaalina. Tällöin opinnäytetyön tekijä ja opinnäytetyön tekeminen itsessään vaikuttavat mahdollisimman vähän opinnäytetyön aineiston keräämiseen. Usein kuitenkin joudutaan tyytymään aineistoon, joka on nimenomaan luotu opinnäytetyötä varten tuotetussa tilanteessa, esimerkiksi haastatteleamalla. Opinnäytetyöntekijän vaikutusta voidaan vähentää toteuttamalla haastattelu siten, että se vastaa mahdollisimman hyvin tavanomaista, jokapäiväistä keskustelua. Koska vapaamuotoisen aineiston kerääminen ja analysointi on työlästä, haastattelun aiheet tai teemat rajataan etukäteen, mutta haastateltavat saavat vastata niihin vapaamuotoisesti. (Raunio 1999: 288.)

Peruskoulua suorittaville aikuisille maahanmuuttajaopiskelijoille oli kaksi ryhmähaastattelua, miehille ja naisille omat ryhmät. Omat ryhmät, koska usein maahanmuuttajanaiset välttelevät mielipiteiden esiin tuomista, jos miehiä on läsnä. Ryhmähaastatteluiden etu on, että niissä saadaan tietoa myös ryhmän toiminnasta ja sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Ne antavat vastuksia, siihen kuinka tietystä aiheesta osataan ja halutaan puhua. Ryhmähaastatteluilla saadaan esiin myös spontaania keskustelua ja ajatuksenvaihtoa paremmin kuin yksilöhaastatteluilla. Ryhmäkeskusteluissa luodaan tilanne, jossa keskustelijat voivat tuoda esiin erilaisia kokemuksia turvallisesti koetussa ja luotetussa ryhmätilanteissa. (Säävälä 2012: 13–14.)

Ryhmähaastattelu on tehokas tiedonkeruun muoto, koska samalla saadaan tietoja usealta henkilöltä yhtä aikaa. Lisäksi ryhmähaastattelu on erityisen käyttökelpoinen kun voidaan ennakoida, että haastateltavat arastelevat haastattelua. (Hirsijärvi – Remes – Sajavaara 2009: 201–211.) Tarkoitukseni on ryhmähaastatteluilla kerätä kvalitatiivista tietoa peruskoulua suorittavilta maahanmuuttajataustaisilta opiskelijoilta, jotka ovat käyttäneet tai haluaisivat käyttää kuraattoripalvelua, ja joka näin toimii ryhmähaastattelun yhtenä fokuksena. Haastattelijana pyrin siihen, että kaikki halukkaat saavat haastattelutilanteessa aikaa ja tilaa kertoa omista ajatuksistaan, vaikkakin haastatteluryhmät tulevat olemaan suuria.

Laadullisen aineiston keräämisessä haastattelu lienee yleisin Suomessa käytetty tapa. Haastattelu on keskustelua, jonka tarkoituksena on selvittää mitä toisella on mielessä.

Ryhmähaastattelun kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, joihin he saavat vastata omin sanoin. (Eskola – Suoranta 1998: 86–87.)

Pyryn haastatteluilla informaation keräämiseen. Se oli päämäärähakuinen vuorovaikutustilanne, jolle ominaista oli se, että se oli ennalta suunniteltua ja haastattelijan alulle laittamaa ja ohjaamaa. Haastattelija tuntee roolinsa ja joutuu tarvittaessa motivoimaan haastateltavia, jotka oppivat roolinsa haastattelun kuluessa. Haastateltavien on myös pystyttävä luottamaan tietojen luottamukselliseen käsittelyyn. (Hirsjärvi – Hurme 1982: 25–27.) Tietoja kerätessä tulee huomioida myös tutkimukseen osallistuvan äidinkieli ja se, että kysytään vain tutkimuksen kannalta oleellisia asioita (Currier 1990: 69–77; Hicks 1995: 20).

Ryhmähaastattelun etuna pidetään tehokkuutta. Paikalla on samanaikaisesti useita haastateltavia yhdessä istunnossa, jolloin saadaan haastateltua useita ihmisiä. Toisena etuna yksilöhaastatteluun nähden on, että haastateltavat kontrolloivat toisiaan. Tällöin oletetaan, että kontrolli on positiivista ja auttavan haluttuun päämäärään pääsemistä. Toimivan haastatteluryhmän koko n.8 henkilöä kerrallaan. (Eskola – Suoranta 1998: 97.)

Teemoitettu ryhmähaastattelu soveltuu hyvin käytettäväksi mm. silloin, kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja seikkoja tai tutkitaan ilmiöitä, joista haastateltavat eivät ole päivittäin tottuneet keskustelemaan. Etukäteen valitut teemat perustuvat opinnäytetyön viitekehykseen; siihen mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään. (Tammi – Sarajärvi 2002: 77–78.) Tiettyihin teemoihin kohdennettu haastattelu on vapaamuotoinen tiedonkeruutilanne, jossa vuorovaikutuksen suuri merkitys säilyy. Samalla kohdentaminen varmentaa opinnäytetyön ongelmanasettelun ja tavoitteiden kannalta merkittävän tiedon saamisen. (Raunio 1999: 289.)

Opinnäytetyöni ryhmähaastattelut olivat keskustelunomaisia, joissa vuorovaikutus korostui, kun haastateltaville annetaan mahdollisuus kertoa omin sanoin tutkijan antamaan teemaan liittyvistä asioista ilman että kysymysten muotoa ja järjestystä on tarkasti rajattu (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2001: 195). Haastattelijana kirjasin ylös olennaisia mainintoja ja ohjasin keskustelua teemaan, josta ei vielä puhuttu. Lisäksi pyysin tarkennuksia lisäkysymyksin olennaisesta aiheesta, joka nousi esille teemojen ulkopuolelta.

Puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat, mutta kysymysten järjestys voi vaihdella (Hirsijärvi – Remes – Sajavaara 2001: 47). Ryhmähaastattelutilanteissa esitin haastateltaville kysymykset suunnilleen samoin muotoiltuna ja samassa järjestyksessä, ellei asia jo aiemmin tullut keskustelussa esille. Haastateltavien taustoista en tiennyt mitään, vasta haastattelutilanteissa selvisi, että he olivat pääsääntöisesti Somalialaisia, kuten kyselyynkin vastanneet. Haastattelutilanteissa osa puhui paljon, osa vastasi lyhytsanaisemmin.

4.3 Analyysimenetelmä

Tässä luvussa esittelen laadullisen opinnäytetyöni aineistolähtöistä eli induktiivista sisällönanalyysiä, koska se mielestäni tarjoaa hyvän työkalun aineiston systemaattiseen jäsentelyyn, pelkistämiseen ja luokitteluun. Sisällönanalyysi tarkoittaa menettelytapaa, jonka avulla voidaan analysoida kirjallisia dokumentteja objektiivisesti ja systemaattisesti. Dokumentteja voivat olla esimerkiksi päiväkirjat, artikkelit, haastattelut, puhe, raportit, kirjeet tai mikä tahansa muu kirjalliseen muotoon saatettu raportti. Sisällönanalyysin avulla aineisto saadaan järjestettyä johtopäätösten tekemistä varten. Sisällönanalyysissä muodostetaan tiivis ja selkeä kuva ilmiöstä, kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on aineiston informaation lisääminen. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 103;105–110.)

Opinnäytetyössäni olen lähtenyt liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman ennakoasettamuksia tai määritelmiä. Opinnäytetyön tekijänä minulla on omat käsitykseni ja kokemukseni, mutta opinnäytetyötä tehtäessä on ollut tärkeää tiedostaa ne ja pystyä erottamaan ne aineiston tuottamasta tiedosta. Laadullisen opinnäytetyöni tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen, selittäminen, tulkinta ja myös soveltaminen ja kehittäminen. Tässä opinnäytetyössä analyysivaihe lähtee kyselyllä saadusta aineistosta ja jatkuu haastatteluilla.

Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä, jonka avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Sisällönanalyysiä voidaan pitää niin yksittäisenä metodina kuin väljänä teoreettisena kehityksenä. Monet eri nimillä kulkevat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin, jos sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysiä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 91.) Sisällönanalyysi on systemaattinen työskentelytapa, joka antaa mah-

dollisuuden esittää alkuperäisaineiston piirteet, kirjoittaa auki eri analyysin vaiheet ja helpottaa lukijaa seuraamaan aineiston käsittelyä. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 106.)

Aineiston käsittelyssä lähdin liikkeelle tutkimusaineiston pelkistämisestä eli tutkimusongelmien kannalta oleellisten asioiden esiin nostamisesta. Nämä oleelliset asiat ryhmitellään samanlaisuuden tai erilaisuuden perusteella, tutkittavasta aiheesta riippuen. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 110–111.) Tässä opinnäytetyössä päädyin analysoimaan kyselylomakkeiden ja haastatteluiden vastaukset teemoittain. Teemoittelussa aineisto pyritään ryhmittelemään teemojen mukaan, ja nostamaan tutkimusongelmaa valaisevista teemoista mielenkiintoisia sitaatteja tulkittavaksi.

Teemoittelu on teemahaastatteluun sopiva aineiston analyysimenetelmä, aina ei ole syytä aineiston tarkkaan purkamiseen. Haastatteluita analysoitaessa haastattelijan on tavoitettava haastattelun olennainen sisältö, sekä pääteltävä ja tulkittava milloin haastateltavat puhuvat tarkasteltavasta teemasta. Kun halutaan tehdä päätelmiä laajemmista kokonaisuuksista, on tiedostoja yhdistettävä teema-alueittain. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 141–143.) Teemoittelulla tarkastellaan aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteneviä. Esiin nousseet teemat pohjautuvat yleensä haastattelun teemarunkoon. Haastatteluissa voi tulla esiin myös muita ulkopuolisia teemoja, jotka voivat olla jopa mielenkiintoisempia kuin lähtökohtaiset teemat. Haastatteluaineiston analyysistä esiin nostetut teemat pohjautuvat haastattelijan tulkintoihin haastatteluista. Haastattelijan tehtävänä on tulkita ja löytää eri haastateltavien erilaisista ilmaisuista niitä yhdistävät luokat. (Hirsjärvi – Hurme 2009: 173–174.) Toteutin ryhmähaastattelut etukäteen valitsemieni teemojen avulla, joten oletetusti haastatteluissa esiin nousseet asiat liittyivät enimmäkseen näihin valitsemiini teemoihin. Tästä syystä aineiston analyysimenetelmistä nimenomaan teemoittelu sopi opinnäytetyöhöni erinomaisesti.

Kuuntelin ja aukikirjoitin ryhmähaastattelut tietokoneen avustuksella. Litteroinnissa jätin pois ylimääräiset täytesanat. Näin haastatteluiden aineisto oli huomattavasti selkeämpää ja helpoimmin käsiteltävissä. Haastatteluaineiston teemoittelun toteutin myös tietokoneen avustuksella. Haastatteluissa esiin nousseet asiat jaottelin, yhdistellen teemoittain. Haastattelut tarjosivat minulle opinnäytetyöntekijänä kyselylomaketta henkilökohtaisemman otteen, ja haastateltavat pääsivät vapaammin kertomaan tärkeiksi kokemiinsa asioita haastatteluissa. Näin aineistosta tuli runsaampi, kuin mitä kyselylomakkeilla olisin pystynyt saavuttamaan. Haastattelutilanteissa pystyin tarpeen mukaan tarkentamaan ja selventämään kysymyksiäni, sekä esittämään jatkokysymyksiä.

Aloitin kyselylomakkeiden analysoinnin kirjoittamalla avointenkysymysten vastaukset, ja kokosin ne kunkin kysymyksen alle, jonka jälkeen vastausten analysointi helpottui. Luin auki kirjoitettua aineistoa useita kertoja ja valitsin tärkeinä pitämäni kohdat. Seuraavaksi ryhmittelin sisällön teemojen ja yhtäläisyyksien perusteella. Kyselylomakkeen avointen kysymysten kohdalla, oli useampi opiskelija vastannut yhdessä useampiin kysymyksiin, siirsin nämä niitä käsittelevien kysymysten alle. Kyselyllä saatu aineisto toimi ryhmähaastattelun pohjana. Kyselyn avulla tehdyn pohjatyön ansiosta työskentely käynnistyi tehokkaasti

Ryhmähaastatteluihin ja kyselyihin liittyy myös problematiikkaa, koskien esimerkiksi sitä mitä haastateltavat kertovat ja kirjoittavat, sekä mitä jättivät kertomatta ja kirjoittamatta. Sain kuitenkin vastaukset kysymyksiini, mutta voi olla, että paljon jäi asiaan liittyvää ja tärkeää tietoa jäi saamatta. Opiskelijat suhtautuivat, sekä kyselyyn, että haastatteluun positiivisesti, eikä kukaan kieltäytynyt osallistumasta. Positiiviseen suhtautumiseen on vaikuttanut, että opiskelijat saivat itse päättää mukana olostaan, ja he kaikki olivat vapaaehtoisina mukana.

Ryhmähaastattelun rajoituksena oli, että ryhmässä yksilöllisyys saattaa kadota tai vähemmistön mielipiteet, näkökulmat ja ajatukset voivat jäädä vähälle huomiolle. Lisäksi ryhmähaastattelun keinoin voidaan tutkia vain sellaisia ihmisiä, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä kertomaan muille mielipiteistään. Ryhmähaastatteluissa myös haastattelijan rooli korostuu eri tavoin, kun esimerkiksi yksilöhaastatteluissa. Ryhmien hallitseminen ja kontrollointi on paljon vaikeampaa kuin yksilön.

5 Opinnäytetyön tulokset

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni tulokset. Kyselyistä ja haastatteluista saadut tulokset esittelen yhdessä. Molemmat rakentuivat teemoille, jotka ovat aikuislukion kuraattorityö, maahanmuuttajaopiskelijan hyvinvointi, maahanmuuttajaopiskelijan osallisuus ja maahanmuuttajaopiskelijan elämänhallinta. Pyrin rakentamaan teemat niin, että ne tarjoaisivat mahdollisimman paljon tietoa tutkimuskysymysteni kannalta. Tulosten yleistettävyyttä pohdittaessa tulee kuitenkin muistaa, että vastaajajoukko on pääkau-

pungin yhdestä perusopetusta maahanmuuttajille tarjoavista oppilaitoksista. Toisaalta suurin osa Suomen maahanmuuttajista asuu pääkaupunkiseudulla.

5.1 Aikuislukion kuraattorityö

Peruskoulua suorittaville maahanmuuttajaopiskelijoille suunnatun kyselyn ja haastattelun tarkoituksena oli siis selvittää opiskelijoiden käsityksiä aikuislukion koulukuraattori-palvelusta ja opiskelijoiden hyvinvoinnista. Tarkoituksena kehittää aikuislukion kuraattorityötä opiskelijoita palvelevampaan suuntaan. Kyselyn vastausten pohjalta, opiskelijoille tehtiin syksyllä ryhmähaastattelut.

Kysely jaettiin opiskelijoille oppitunnin aluksi, ennalta ilmoittamatta ja sattumanvaraisen oppitunnin aikana. Ryhmässä on n. 40 opiskelijaa, mutta moni oli poissa tuolloin, eli kaikilta en saanut vastausta. Kyselyyn vastasi kaikkiaan 21 aikuista peruskoulua suorittavaa maahanmuuttajaopiskelijaa. Neljä ensimmäistä kysymystä, ks. taulukko 2. alkukysymykset 1–4, koskivat vastanneiden sukupuolta, opintojen aloitusta, siviilisäätystä ja uskontoa. Alkukysymyksiin opiskelijoiden oli helppo vastata. Kuitenkin kysymykseen siviilisäädystä yksi nainen ja yksi mies jättivät vastaamatta.

SUKUPUOLI	USKONTO	ALOITIN OPISKELUN	NAIMATON	NAIMISISSA	ERONNUT
NAINEN 10 hlöä	Islam	2013	2	7	
MIES 11 hlöä	Islam	2013	3	6	1

Taulukko 2. Alkukysymykset 1–4

Opiskelijat vastasivat kyselylomakkeeseen Suomi toisena kielenä (S2) – opettajan avustuksella, osana oppituntia. Opettaja auttoi tarvittaessa jos vastaamisessa oli pulmia. Vastanneista naisia oli 10 henkilöä ja miehiä 11 henkilöä. Kaikkien vastanneiden uskonto on Islam ja suurin osa on kotoisin Somaliasta. Kaavakkeessa en kysynyt, mistä maasta opiskelija on lähtöisin, mutta sain tiedon S2 – opettajalta.

Töölön yhteiskoulun aikuislukiossa peruskoulun voi aloittaa minkä tahansa jakson alussa ja opiskelijaksi voi ilmoittautua läpi lukuvuoden. Kyselyyn vastanneet opiskelijat ilmoittivat kaikki aloittaneensa opiskelut vuonna 2013. Vastauksissaan he eivät ilmoittaneet opiskelun tarkempaa alkamisajankohtaa, vuodenaika, vaikka olin toivonut. Opiskelun aloittamisen ajankohdalla on merkitystä lomakkeen muita kysymyksiä ajatellen. Esimerkiksi jos opiskelija on aloittanut opinnot talvella, hän todennäköisesti ei ole tavannut minua, eikä näin ollen ole saanut kuraattoripalvelua koskevaa infoa. Tällöin kuraattorityötä koskevan infon antaminen uusille opiskelijoille on jäänyt aikuislukion kanslian ja opettajien vastuulle. Vastaaminen kyselykaavakkeen kuraattorityötä koskeviin kysymyksiin on tästä johtuen lähes mahdotonta, tai ainakin vaikeaa, mikä myös näkyy opiskelijoiden vastauksissa, kysymysten 7–9:n kohdalla.

MIEHET 11 HENKILÖÄ	VASTAUS	NAISET 10 HENKILÖÄ
3	En tiedä kuka, mikä kuraattori on	-
2	S2-opettaja kertoi kuka on kuraattori ja mitä hän tekee	1
2	Tulevaisuus, työ, jatko-opiskelupaikka, oppisopimus, asunto, keskustelutuki	8
1	Asian vierestä vastaus	-
3	Jätti vastaamatta	-
-	Ei tarvitse apua	1

Taulukko 3. 7. Mitä toiveita teillä on kuraattorityölle?

Kyselyssä kysymykseen seitsemän, ks. taulukko 3. 7. Mitä toiveita teillä on kuraattorityölle? Vastausten perusteella naiset näyttäisivät tietävän miehiä paremmin, kuka kuraattori on, vaikka en tätä kysynyt. Kuraattorityöltä toivotaan tulevaisuuteen suuntaavaa tukea, esimerkiksi jatko-opiskelupaikan saamisessa, asunnon ja työpaikan etsimisessä, sekä keskustelutukea. Vastauksista myös näkyy, että S2-opettaja on kertonut opiskelijoille kuraattorityöstä. Tällä on iso merkitys jatkossakin ajatellen opiskelijoiden ohjautumista kuraattorityön tuen piiriin.

”Jos olen koditon tai opiskelu raskas haluaisin puhua kuraattorityölle kansa.”

”Haluaisin kouluun tämän jälkeen, joskus on vaikea saada uusi koulu.”

MIEHET 11 HENKILÖÄ	VASTAUS	NAISET 10 HENKILÖÄ
1	Ei ole	1
4	Kerro työstäsi ja siitä miten voit meitä auttaa. Kerro myös itsestäsi ja lapsistasi	6
6	Toivotaan päivystysaikaa	3

Taulukko 4. 8. Onko teillä kuraattorityötä koskevia parannusehdotuksia?

Kyselyn kysymyksessä kahdeksan, ks. taulukko 4. 8. Onko teillä kuraattorityötä koskevia parannusehdotuksia? Opiskelijat toivoivat, että kerron työstä ja itsestäni, myös lapsistani. Kuitenkin kysymyksessä 7:n naiset vastasivat tietävänsä, kuka kuraattori on. Voiko naisten vastauksia tulkita positiiviseksi uteliaisuudeksi, haluksi tutustua paremmin? Kuinka suuri merkitys on sillä, että olen samaa sukupuolta? Vaikuttaako miesten näkemyksissä patriarkaalinen ideologia, hakea apua naiselta, tai ylpeys hakea apua ylipäätään? Toinen parannusehdotus, jota toivottiin, oli maahanmuuttajaopiskelijoille räätälöity päivystysaika.

”Onko sinulla päivystys aika? Miten voin varata aikaa?”

”Haluaisin tietää, miten minä löydän sinun?”

MIEHET 11 HENKILÖÄ	VASTAUS	NAISET 10 HENKILÖÄ
5	Työ- ja opiskelupaikan etsimisessä, raha-asioissa, kuten opintotuki ja työmarkkinatuki, asunnon saamisessa	7
2	Maahanmuuttajaopiskelijat tarvitsevat enemmän apua kuin muut opiskelijat	2
-	Samoja asioita kuin Suomalaisetkin	1
3	Asian vierestä vastaus	-

1	Jätti vastaamatta	-
---	-------------------	---

Taulukko 5. 9. Millaista apua maahanmuuttajaopiskelija tarvitsee koulukuraattorilta?

Kyselyn kysymykseen yhdeksän, ks. taulukko 5. 9. Millaista apua maahanmuuttajaopiskelija tarvitsee koulukuraattorilta? Neljä opiskelijaa vastasi, että maahanmuuttajaopiskelijat tarvitsevat asioidensa hoitamiseen enemmän apua kuin muut opiskelijat. Tämä tukee myös omaa kokemustani siitä, että tapaamisilla maahanmuuttajaopiskelijat tarvitsevat enemmän aikaa ja ohjausta.

”Maahanmuuttaja tarvitsee paljon enemmän apua, esim. rahaa, asunto ja tulevaisuudessa työ tai oppia.”

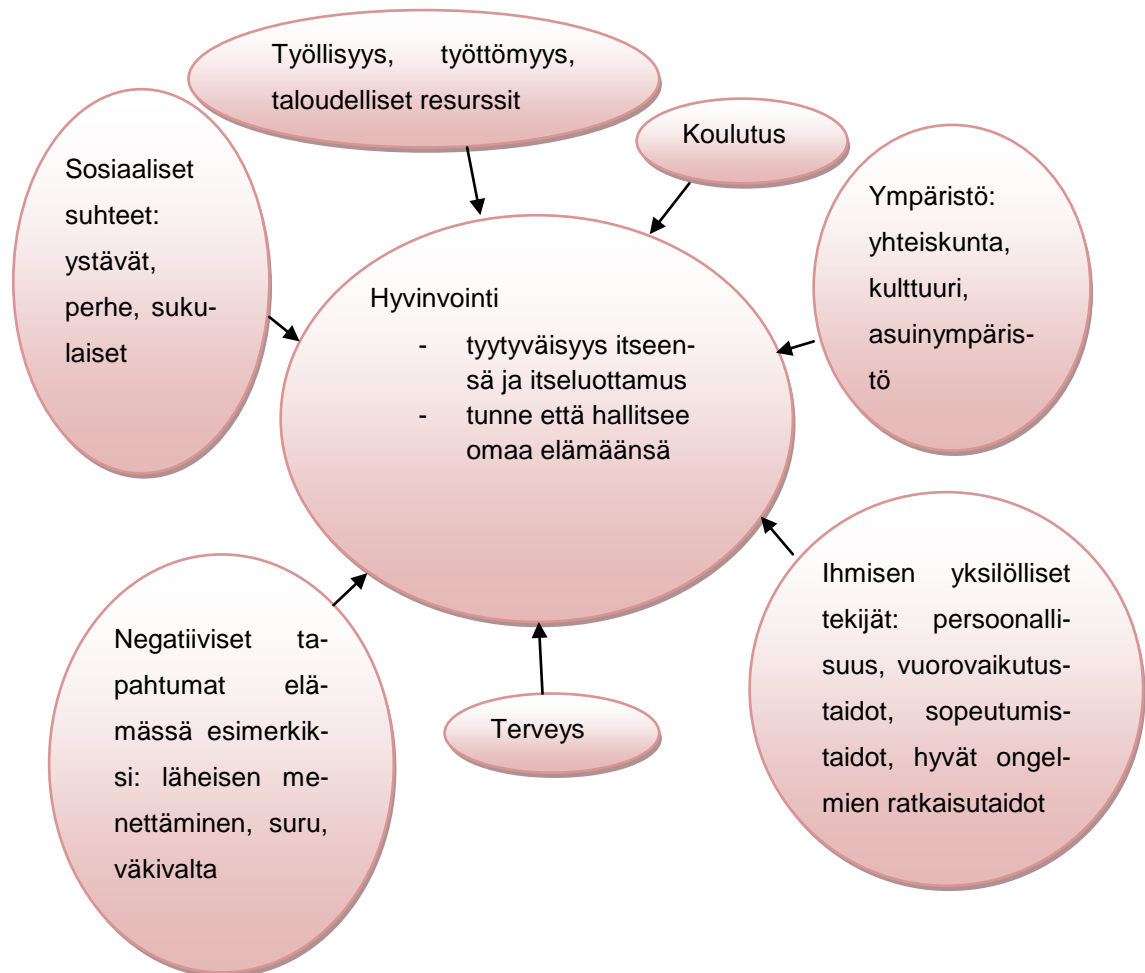
Kyselyn, kuraattorityötä koskevissa vastauksissa opiskelijat eivät nähneet kuraattorityötä laajemmin, vaan mieltävät sen tarkoittavan yhtä työntekijää. Lisäksi vastauksista, kysymysten 7–9 kohdalla on nähtävissä opiskelijat, joille kuraattorityö oli tuttua tai jotka olivat saaneet kuraattorityötä koskevan infon, he osasivat vastata kysymyksiin. Ne opiskelijat, jotka eivät olleet saaneet infoa, eivät osanneet vastata ja eivät tiedä kuka kuraattori on ja mitä hän tekee. Kuraattorityötä koskevien kysymysten kohdalla, sekä haastattelussa, että kyselyssä oli päällekkäisyyttä aiempien kysymysten kanssa.

5.2 Maahanmuuttajaopiskelijan hyvinvointi

Jokaisella haastateltavalla maahanmuuttajaopiskelijalla oli hieman erilainen näkemys hyvinvoinnista ja sen merkityksestä. Hyvinvointia kuvattiin esimerkiksi iloiseksi ja positiiviseksi ajattelutavaksi ilman suurta stressiä tai negatiivisia ajatuksia sekä hyvän olon tunteeksi, joka vaikuttaa myös sosiaalisiin suhteisiin ja fyysiseen terveyteen. Hyvinvointiin koettiin kuuluvan myös se, että saa toteuttaa itseään tekemällä sellaista työtä, josta pitää ja joka saa iloiseksi. Toisaalta hyvinvoivaa ihmistä kuvailtiin normaalisti ajattelevaksi ja toimivaksi henkilöksi, joka kykenee vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa.

Kaikkien haastateltavien mielestä heidän omien kokemusten ja mielipiteiden kartoittaminen heidän hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä on tärkeä aihe. Kyselyiden tuloksista on kuitenkin nähtävissä, että maahanmuuttajaopiskelijoilla oli pulmia ymmärtää, hy-

vinvointia koskevia kysymyksiä, myös mitä hyvinvointi on. Tämän vuoksi laadin haastatteluihin opiskelijoille kartan, ks. kuvio 5. hyvinvointiin liittyvistä ja vaikuttavista tekijöistä, jotta heidän olisi helpompi ymmärtää esitetyt kysymykset.

Kuvio 5. Kartta hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä

Kyselyssä kysymykseen, 5. Kerro omin sanoin, millaiseksi koette oman hyvinvointinne? Kaikki opiskelijat vastasivat yksimielisesti voivansa hyvin. Vastaukset olivat positiivisia ja niihin oli sukupuolesta riippumatta vastattu lähes samalla tavalla. Tästä päätelin, että opiskelijat eivät S2-opettajan avusta huolimatta ole ymmärtäneet kysymystä. Vai oliko esteenä se, että toivoin omin sanoin kirjoitettua tekstiä, tai että ylipäätään piti kirjoittaa? Olinko itse kyselylomakkeen laatijana, ollut kyllin selväsanaoin ohjeistaessani S2-opettajaa?

”Mä voin hyvin, mutta joskus tosi väsyttää koska mulla on työtä.”

”Minulla on kaikki hyvin. Jos minulla on jotain ongelma, voin ilmoittaa kuraattorille.”

Kyselyn kysymykseen, 6. Kerro omin sanoin, minkälainen merkitys opiskelulla on hyvinvoinnillenne? Kaikki opiskelijat vastasivat pitävänsä oppimista tärkeänä ja mukavana asiana elämässään, vaikkakin työn ja opiskelun yhdistämistä pidettiin raskaana.

”Opiskelu on minun elämäni tärkeä. Elämä on mukava kun on opetuksessa.”

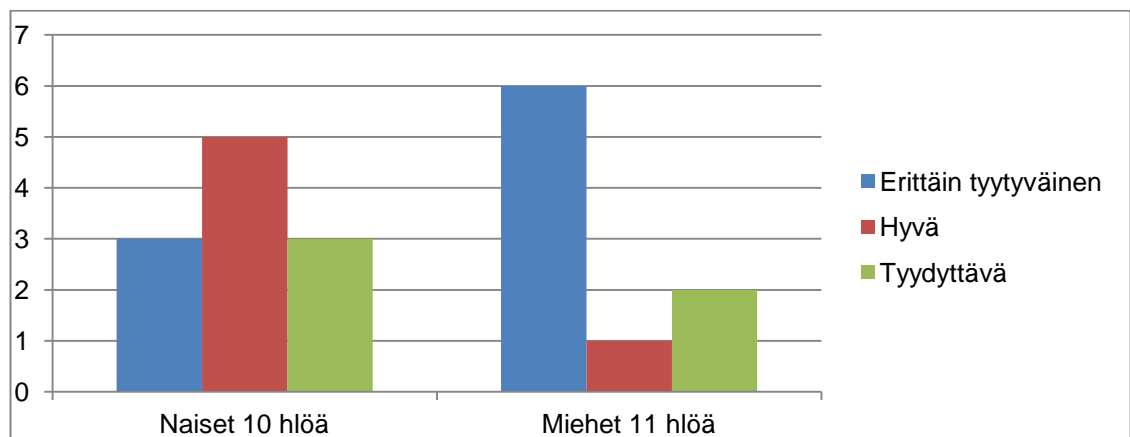
”Se on tosi mukava, mutta niin vaikea koska päivällä on työtä ja illalla koulu, mutta koko ajan mä yritä paljon siksi että haluaisin hyvää elämää.”

Kaikkia haastateltavia myös yhdisti tulevaisuudessa työllistymisen suuri merkitys, jota kaikki pitivät tärkeänä.

”Tosi tärkeä löytää työ. Mä oon ilonen mun perheki.”

”Olen hakenut pitkään töitä, mutta en ole saanut työpaikkaa, ei ole mitään, se on huono ja vaikea asia meille.”

Kyselyn asteikkokysymykset olivat useammalle maahanmuuttajaopiskelijalle uusi asia, mistä johtuen niihin vastaaminen oli vaikeaa, S2-opettajan avusta huolimatta. Jokaisen asteikko kysymyksen kohdalla jouduin jättämään vastauksia huomiotta. Kysymyksessä 10. Kuinka tyytyväinen olette elämääne tällä hetkellä 1–5? Jätin kaksi miesten vastausta pois, koska kysymykseen oli vastattu kahdessa paperissa samalla tavalla, käyttäen vastauksessa kahta numeroa 4–5, yhden sijasta. Nämä opiskelijat, eivät olleet ymmärtäneet kysymystä.

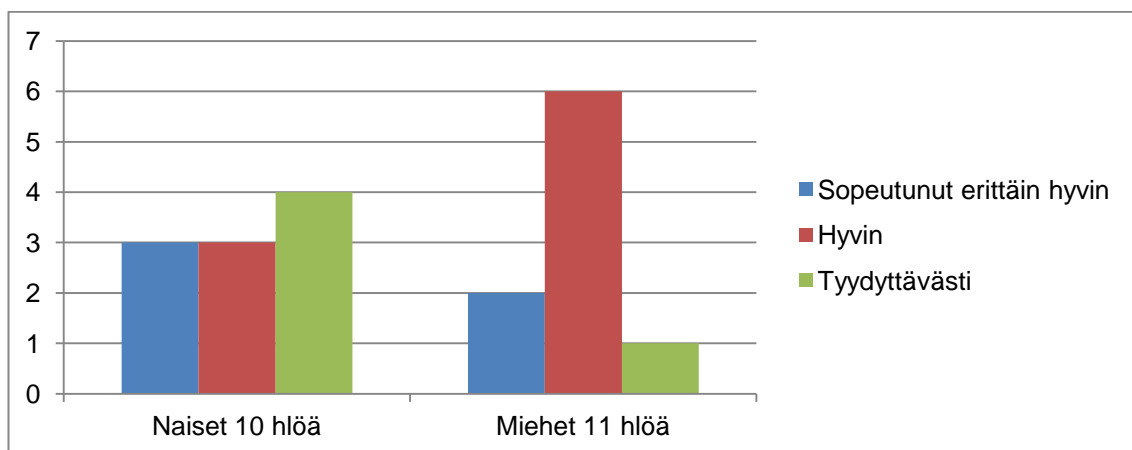

Taulukko 6. 10. Kuinka tyytyväinen olette elämääne tällä hetkellä 1–5?

Vastausten perusteella, ks. taulukko 6. 10. Kuinka tyytyväinen olette elämääne tällä hetkellä 1–5? Opiskelijat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä elämäänsä, naiset miehiä

hieman tyytymättömpiä. Näkykö vastauksissa maahanmuuttajanaisen asema ja rooli suhteessa puolisoon? Maahanmuuttajaopiskelijoille perhe on suuri voimavara. Erossa oleminen oli opiskelijoiden mielestä vaikeaa ja aiheuttaa erilaisia ongelmia, esimerkiksi, stressiä ja pulmia mielialassa, kuten masennusta.

Asteikkokysymyksessä 12. Minkä tasoiseksi koet sopeutumisesi Suomeen 1–5? Ilmeni myös pulmia kysymyksen ymmärtämisen kanssa. Jätin kolme miesten vastausta pois, koska kysymykseen oli vastattu, kuten edellä eli käyttäen kahta numeroa 4–5. Vastauksen perusteella kolmella miehellä oli pulmia asteikkokysymysten ymmärtämisen kanssa. Vastauksissaan miehet olivat ilmeisesti turvautuneet toistensa apuun, koska lomakkeet olivat samalla tavalla vastatut. Olivatko naiset miehiä enemmän turvautuneet S2-opettajan apuun? Vai ovatko taulukkokysymykset tutumpia naisille? Tai onko naisten suomenkielen osaaminen parempaa?

Taulukko 7. 12. Minkä tasoiseksi koet sopeutumisesi Suomeen 1–5?

Vastausten perusteella näyttäisi, että miehet ovat sopeutuneet naisia paremmin, ks. taulukko 7.12. Minkä tasoiseksi koet sopeutumisesi Suomeen 1–5? Monella haastateltavalla oli opiskeluiden aloittaminen siirtynyt ja vaikeutunut kielitaidottomuuden vuoksi ja se koettiin epävarmuutta aiheuttavaksi tekijäksi. Suurin osa haastateltavista toi esille, että kotouttaminen ja suomen kielen opetteleminen mahdollistaa sopeutumista parhaiten. Se myös parantaa työllistymis- ja jatko-opiskelu mahdollisuuksia. Suomen kieli todettiin vaikeana opetella. Useimmilla haastateltavilla ei ole lainkaan englanninkielen taitoa joka helpottaisi asiointia.

Haastatteluissa tuli myös esille se, että on helpompi ystävystyä samasta maasta tulleen kuin suomalaisiin. Luottamuksen rakentamisessa auttaa se, että molemmat osapuolet ovat samankaltaisessa tilanteessa uutta kieltä opetellessaan. Lisäksi haastattelujen kuvauksissa välittyi erilaisia kokemuksia mm. samankaltaisuuden tunteesta, joka liittyy yhteenkuuluvuuteen, samankaltaisuuteen ja myös erilaisuuden kokemuksiin.

Sosiaalisilla suhteilla on merkitystä myös samaistumiseen eli siihen mihin ryhmään maahanmuuttajaopiskelija tuntee kuuluvansa. Samaistuminen toisiin parantaa elämänlaatua ja tuo toiveikkautta opiskelemisen etenemiseen sekä luo uskoa tulevaisuuteen. Haastatteluissa korostui myös tunne hyvin onnistuneesta yhteenkuulumisesta koulutuksen myötä, jossa jokaisella on oma paikkansa riippumatta tulotilanteestaan suomeen. Tämä on lujittanut tunnetta kiinnittyä uuteen yhteiskuntaan etenkin samaan päämäärään pyrkien oppia suomen kieltä ja kouluttautua tulevaisuudessa ammattiin sekä etsiä itselleen työtä.

Työn saamisen vaikeus on lisännyt epävarmuutta ja tuonut huolta tulevaisuutta kohtaan. Työn saamisen vaikeutta toivat esille erityisesti ne opiskelijat, joilla oli ammatillinen koulutus hankittuna kotimaassaan. Heille oli selvä ajatus siitä, että koulutuksen avulla heille mahdollistuisi työn saaminen myös uudessa maassa. Useimmat ymmärsivät, ettei omaa aiempaa koulutusta arvosteta samanarvoisena Suomessa. Tämän asian kokeminen näyttäytyi näiden haastateltavien kokemuksissa turhautumisena. Vastaajina tässä olivat miespuoliset henkilöt.

Kyselyn kysymykseen, 13. Mitkä ovat teille tärkeitä asioita elämässä? Vastauksissaan opiskelijat olivat lähes yksimielisinä, sukupuoleen katsomatta.

”Uskonto on tosi tärkeä mulle myös terveys. Kaveri tosi tärkeä ja koulu, perhe on tärkeä, mutta mulla ei ole. Kiitos teille”

”Perheeni on tärkeä minulle ja uskonto. Opiskelu, hyvät numerot, ystävät ja kiitos, että kysyit näitä kysymyksiä.”

Kaikki opiskelijat niin haastateltavat kun kyselyyn vastanneet kokivat tärkeiksi tukea, turvaa ja voimaa tuoviksi tekijöiksi Suomessa perheen ja ystävät, joita he pitivät suuressa arvossa. Perheeltä ja ystäviltä saatiin ymmärrystä ja apua, jos esimerkiksi koulussa tuli ongelmia. Perheen ja ystävien kanssa vietetty yhteinen aika koettiin tärkeäksi, sillä se toi iloa ja tyytyväisyyttä elämään. Myös perhe ja ystävät kotimaassa koettiin turvallisuuden tunnetta lisäävinä tekijöinä, sillä jos opiskelijat joutuisivat syystä tai toi-

sesta lähtemään takaisin kotimaahansa, olisi heillä siellä koti ja ihmiset, joiden luokse palata.

5.3 Maahanmuuttajaopiskelijan osallisuus

Osallisuutta käsiteltiin enemmän haastatteluissa, kuin kyselyssä. Haastatteluista nousi opiskelijoiden toive olla osallisena yhteiskunnan rakentamisessa. Maahanmuuttajaopiskelijat toivovat saavansa osallistua myös koulun palvelujen suunnitteluun. Maahanmuuttajaopiskelijat kaipaavat aktiivisuutta heidän suuntaansa, että heiltä kysyttäisiin suoraan, mitä toiveita tai tarpeita heillä on. Yhdessä toimimista pidettiin hyvänä ajatuksena, koska maahanmuuttajilla on paljon sanottavaa ja annettavaa. Maahanmuuttajaopiskelijat korostivat haluaan kuulua yhteiskuntaan ja kyseenalaistivat sen, että monet heistä ovat työttöminä ja elävät sosiaaliturvan varassa, vaikka ammattitaitoa ja työhaluja löytyisikin.

”En halua rahaa valtiolta, vaan tehdä töitä, pärjätä itse.”

”Maahanmuuttaja ei voi vaikuttaa yhteiskuntaa, ei tiedä montaa jolla olisi työ. Suuri osa meistä on ilman työtä, elää sosiaalirahalla.”

Esteet osallistumiselle nousevat varmasti tiedon puutteesta, eli maahanmuuttajat eivät tiedä vaikutuskanavista, joiden kautta heidän olisi mahdollista vaikuttaa asioihin. Toisaalta, onko edes olemassa sellaista kanavaa, joka mahdollistaa maahanmuuttajien todellisen osallisuuden ja vaikuttamisen?

Moni maahanmuuttajaopiskelija kertoi hakeutuneet opiskelijaksi Töölön yhteiskoulun aikuislukioon ystävän tai sukulaisen kannustuksesta. Ystäväpiirin muodostumisessa aika mainittiin yhdeksi tärkeäksi tekijäksi, mitä pidempään opiskelija on asunut Suomessa, sitä useampiin ihmisiin hänen on ollut mahdollista tutustua ja luoda ystävyys-suhteita. Toinen vahvasti esiin noussut tekijä oli maahanmuuttajaopiskelijoiden oma persoonallisuuden ja asenteen merkitys ystävyys-suhteiden luomisessa ja ystävien saamisessa. Haastateltavat kokivat, että oma lähestymistapa ja positiivinen asenne muita ihmisiä kohtaan vaikuttavat siihen millaisen vastaanoton heiltä saavat. Ystävällinen, positiivinen ja iloinen asenne, sekä aito halu ja kiinnostus tutustua ihmisiin koettiin edesauttavina tekijöinä sosiaalisten verkostoiden ja ystävyys-suhteiden muodostamisessa.

Haastateltavien mielestä omaan opiskeluryhmään oli mukavaa tuoda omaan kulttuuriin liittyvää tietoa. He kokivat tärkeänä, että saivat esitellä kotimaataan ja kulttuuriaan. Opiskelijoille oli tärkeää, että muut olivat kiinnostuneita heidän kulttuuristaan ja olivat valmiita kuuntelemaan toistensa tarinoita. Kotoutumisen onnistumiseksi, maahanmuuttajan on säilytettävä omaa kulttuuriaan ja omaksuttava myös ympäröivän yhteiskunnan normeja ja tapoja. Opiskeluryhmäryhmä antoi tähän hyvän mahdollisuuden. Opiskelijat olivat puhuneet muiden ryhmäläisten kanssa muun muassa avioliitosta, ruuasta ja uskonnosta. Kaikki pitivät tällaista keskustelua hyvänä ja tärkeänä asiana.

Haastatteluissa tuli myös esiin opiskelijoiden kokemus siitä, että erilaisuus toi rikkautta. Erilaiset näkökulmat laajensivat tapaa tarkastella asioita ja toivat uusia, luovia ratkaisumalleja.

”Ollaan tuotu väriä, nähdä asioita eritavalla”.

Suurin osa haastatelluista kokee, että kouluun on helppo tulla. Tunne siitä, että ryhmässä on samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä, helpottaa lähtemistä. Se, että koulu on ilmaista, on myös merkittävä asia. Jotkut haastateltavista kuitenkin sanoivat, ettei kouluun ollut niin helppoa tulla vaikean kielen vuoksi. Kaikki haastateltavat olivat tutustuneet koulussa uusiin ihmisiin ja olivat saaneet uusia ystäviä. Monet kertoivat pitävänsä koulussa tapaamiinsa ihmisiin yhteyttä. Opiskelijat eivät solmineet ystävyys-suhteita monenkaan suomalaisen kanssa, vaikka olisivat sitä toivoneet.

Kaikki haastateltavat toivoivat, että opiskeluryhmässä olisi ollut enemmän suomalaisia, muitakin kuin opettajia. Pelkkä maahanmuuttajaopiskelijoista koostuva ryhmä, nähtiin sekä positiivisena että negatiivisena asiana. Toisilta maahanmuuttajaopiskelijoilta sai vertaistukea ja heidän seurassaan uskaltaisi puhua enemmän ja avoimemmin, mutta toisaalta suomalaisten mukana olo olisi tärkeää, jotta voisi tutustua ja opittaisiin suomen kieltä ja kulttuuria. Suomalaisten opiskelijoiden mukana olo, hälventäisi molemminpuolisia ennakkoluuloja ja suomalaisetkin oppisivat jotakin maahanmuuttajilta, esimerkiksi heidän kulttuureistaan ja arjestaan. Haastateltavat kertoivat, että maahanmuuttajilla on ennakkoluuloja myös toisiaan kohtaan, jota yhdessä opiskelu on auttanut hälventämään. Toisin sanoen maahanmuuttajaopiskelijoiden on helpompi kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan, kun heillä on suhteita valtaväestön kanssa.

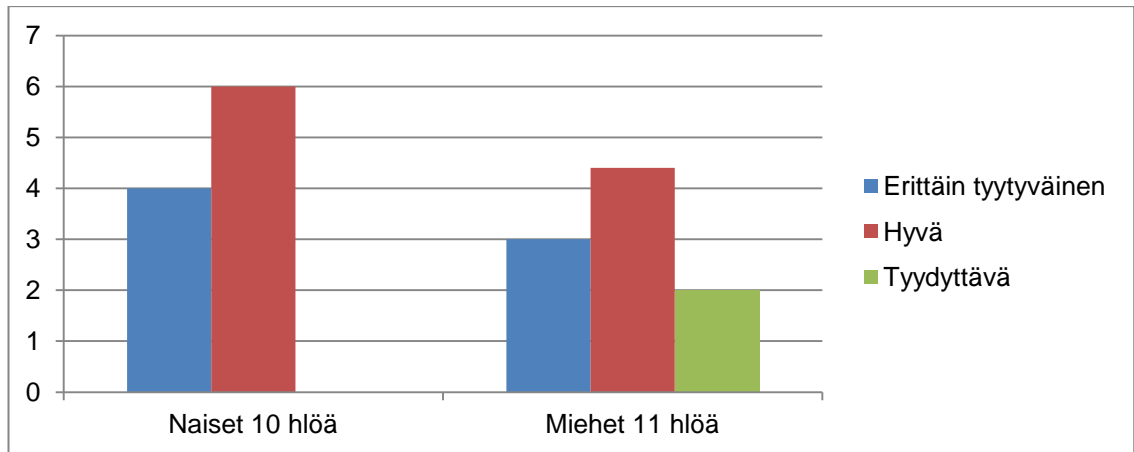
5.4 Maahanmuuttajaopiskelijan elämänhallinta

Haastatteluun osallistuneet maahanmuuttajaopiskelijat ovat kokeneet yllättävän ja nopean elämänmuutoksen muuttaessaan Suomeen, uuteen maahan. Uuden elämän rakentamiseen liittyy paljon haasteita, jotka koettelevat opiskelijan elämänhallintaa monilla elämänalueilla. Esimerkiksi opiskelijoiden useasti esiin tuoma kielitaidottomuus, uuden yhteiskunnan tuntemuksen ja sosiaalisten kontaktien puuttuminen voi horjuttaa maahanmuuttajan elämänhallintaa. Myös uskonnolliset erot valtaväestön kanssa sekä suomalaisten varauksellinen suhtautuminen ulkomaalaisiin ovat opiskelijoiden mukaan haasteita elämässä Suomessa.

Opiskelijoiden mukaan kaikki maahanmuuttajat tarvitsevat runsaasti palveluita erityisesti arkielämän hallinnassa, esimerkiksi perustoimeentulossa. Opiskelijat nimesivät keskeisiä asioita, kuten esimerkiksi: työllistyminen, asuminen, terveys, kielen oppiminen, muu opiskelu, lasten päivähoito ja koulu, harrastukset, uskonto ja sosiaaliset kontaktit. Heidän mukaansa nämä elämän alueet ovat yhteydessä toisiinsa ja jos yhdellä alueella syntyy ongelmia niin ne vaikeuttavat selviytymistä myös muilla alueilla.

Haastateltavien mukaan maahanmuuttajaopiskelijan elämänhallinta voi helposti horjua. He voivat kokea, että eivät voi vaikuttaa omaan elämäänsä tarpeeksi ponnisteluistaan huolimatta. Maahanmuuttajaopiskelijat voivat tästä syystä jopa syrjäytyä yhteiskunnasta ja sosiaalisista verkostoista. Erityisesti traditionaalisista kulttuureista tulevilla miehillä oma identiteetti saattaa horjua, koska heidän tehtävänsä ja kunniansa on heidän kotimaassaan ollut, että he pystyvät itse elättämään perheensä.

Kyselyn asteikkokysymykseen, 11. Kuinka tyytyväinen olette opiskeluunne tällä hetkellä 1–5? Vastausten mukaan naiset ovat miehiä tyytyväisempiä opiskeluunsa. Kertooko se siitä, että naisten opiskelumotivaatio on suurempi? Onko naisten asema muuttumassa, vähemmän patriarkaaliseen? Kertooko se siitä miten hyväksyvä ilmapiiri on Töölön yhteiskoulun aikuislukiossa? Myös tämän kysymyksen kohdalla jätin neljä miesten vastausta pois, koska kysymykseen oli vastattu käyttäen kahta numeroa, 4–5. Vastuksista oli myös havaittavissa, että kysymykseen oli vastattu yhdessä.

Taulukko 8. 11. Kuinka tyytyväinen olette opiskeluunne tällä hetkellä 1–5?

Maahanmuuttajaopiskelijat pitävät työtä erittäin tärkeänä elämänsisältönä. Työssäkäynti merkitsee heille taloudellisen tilanteen paranemista ja mahdollisuutta solmia sosiaalisia suhteita perheen ulkopuolella. Työllä on myös monia omanarvontunteeseen, elämänhallintaan ja yhteisön arvostukseen liittyviä syviä merkityksiä. Opiskelijoiden mukaan arkielämän sujumisen ja viihtyvyyden kannalta myös asunto ja asuinalue ovat myös keskeisiä. Haastatteluista esille nousi positiivisena tekijänä maahanmuuttajaopiskelijoiden asenne koulutyötä kohtaan. He ovat sitoutuneita opiskelijoita, joilla on innokas ja motivoitunut asenne opiskelua kohtaan. Lisäksi he ovat sosiaalisesti orientoituneita ja ihmissläheisiä.

6 Johtopäätökset

Maahanmuuttajaopiskelijoiden maahanmuuton syynä on usein ollut jokin pakottava tarve jättää kotimaa, esimerkiksi sodan tai väkivallan uhan vuoksi. Kodin, sukulaisten ja ystävien menetys on jo sinällään suuri stressitekijä, mutta tämän lisäksi moni on saattanut joutua kokemaan tai näkemään mieltä järkyttäviä tapahtumia. Tällaisten kuormittavien kokemusten jälkeen heidän odotetaan sopeutuvan heikolla kielitaidolla, mahdollisesti ilman tuttua ja turvallista tukiverkostoa. Aikuiset maahanmuuttajaopiskelijat löytävät tärkeimmän tuen kotoutumiseen oman perheen ja etnisen yhteisön parista. Suurin syy tähän on mahdollisuus kommunikoida omalla äidinkielellä ja tunne yhteenkuulu-

vuudesta. On kuitenkin tärkeää, ettei kaikki sosiaalisuus rajoitu oman yhteisön sisälle. (Benjamin 2014: 93.)

Useat haastateltavat kertoivat haastattelutilanteen olleen ensimmäinen kerta, jolloin he olivat keskittyneesti pohtineet omaa hyvinvointiaan. He sekä tunnistivat kehittämistarpeita, että innovoivat keinoja kehittää kuraattoryötä. Opiskelun merkitys maahanmuuttajaopiskelijan hyvinvoinnille voi olla kaksijakoinen. Opiskelu tukee hyvinvointia: opiskelu lisää omanarvon tunnetta ja opiskelun erilaiset voimavaratekijät, kuten opiskelun itsenäisyys ja vaikuttamisen mahdollisuudet, vaikuttavat myönteisesti hyvinvointiin ja jaksamiseen. Toisaalta hankalat ja ongelmalliset opiskelun piirteet, kuten jatkuva kiire tai epäoikeudenmukaisuuden kokemukset stressaavat. Myös työn, opiskelun ja perhe-elämän yhteensovittaminen aiheuttaa paineita. (Vartia – Giorgiani 2007:144.)

Vastausten perusteella miehet kokevat sopeutuneensa Suomeen naisia paremmin. Onko tulos tulkittavissa sillä, että usein Somalikulttuurissa on syvälle juurtuneet patriarkaaliset ideologiat, jossa mies on perheen pää, elättää perhettä ja nainen on vastuussa lapsen kasvatuksesta ja kodin kunnosta? Toisaalta Suomessa perheenjäsenten välisissä rooleissa on tapahtunut muutoksia. Somalialaiset miehet varsinkin Suomeen tulon alkuaikoina menettävät totutun perheen elättäjän roolinsa, koska heidän on vaikea työllistyä. Vastaavasti somalialaiset naiset saavat Suomessa uusia mahdollisuuksia, myös kodin ulkopuolella opiskeluun ja työskentelyyn sekä oman rahan saamiseen. Tämä yhdessä sukupuolten tasa-arvoa edistävän suomalaisen lainsäädännön ja tapakulttuurin kanssa on tarjonnut somalialaisille naisille mahdollisuuksia saada uudenlaista vaikutusvaltaa ja toimintamahdollisuuksia kodin ulkopuolella. (Tiilikainen 2011: 4.)

Suomalaiseen kulttuuriin sopeutuminen oli maahanmuuttajaopiskelijoille ollut yleisesti ottaen suhteellisen helppoa, alkuvaikeuksien jälkeen, eivätkä he kokeneet kulttuurierojen aiheuttaneen suuria ongelmia. Pääsääntöisesti haastateltavat olivat asuneet Suomessa jo useita vuosia. Haastatteluissa mainittiin maahanmuuttajien oman motivaation ja kiinnostuksen merkitys uuden kulttuurin oppimisessa ja siihen sopeutumisessa.

Maahanmuuttajaperheiden isien työllistymisen on todettu helpottavan integraatiota ja vaikuttavan myönteisesti myös perheen lasten koulussa pärjäämiseen ja peruskoulun jälkeiseen koulutushalukkuuteen (Benjamin 2014: 93). Vaikka kuraattorin maahanmuuttajaopiskelijalle antama positiivinen huomio ja rakentava palaute tapaamisen kuudessa muodostaa hyvää suhdetta kuraattorin ja opiskelijan välillä ja parantaa maa-

hanmuuttajaopiskelijan sopeutumista kouluun, parempiin tuloksiin päästään, kun koko kouluyhteisö sitoutuu maahanmuuttajaopiskelijoiden ja heidän perheidensä tukemiseen. Opiskelija tulee nähdä osana suurempaa kokonaisuutta, kuten perhettä ja etnistä yhteisöä, joiden elämää maahanmuuttoon liittyvät realiteetit ohjaavat. Näiden hyvinvointiin ja kotoutumiseen vaikuttamalla saadaan kokonaisvaltaisempia tuloksia aikaan, myös opiskelijan hyvinvoinnin ja koulumenestyksen kannalta. (Benjamin 2014: 95.)

Tulosten perusteella myös valtaväestön asenteilla maahanmuuttajia kohtaan on suuri vaikutus maahanmuuttajien kotoutumisprosessissa. Yleisesti ottaen asenteet ovat myönteisempiä työperäisen maahanmuuton suhteen kuin humanitääristä syistä tulleita maahanmuuttajia kohtaan. Asenteet ovat positiivisempia niitä maahanmuuttajia kohtaan, joiden kulttuurin, arvojen ja käytänteiden ajatellaan olevan samanlaisia valtaväestön kulttuurin kanssa, ja jotka eivät huomattavasti eroa valtaväestöstä ulkoisesti. Ihmisiä herkästi leimataan ulkonäön perusteella. Näitä ominaisuuksia verrataan automaattisesti valtaväestön vastaaviin, ja ne arvioidaan yleensä ala-arvoisemmiksi tai huonommiksi. Ulkonäön mukaan ihmiset luokitellaan joko ulkomaalaisiksi tai kuuluvaksi omaan joukkoon. Sen mukaan heidän oletetaan jakavan valtakulttuurin kanssa yhtenevän kulttuuri-identiteetin samankaltaisine arvomaailmoineen, elämäkatsomuksineen ja -tapoineen. (Benjamin 2014: 102.)

Maahanmuuttajaopiskelijoiden tyytyväisyyttä omaa elämää kohtaan Suomessa lisäsivät, esimerkiksi Suomessa muodostetut ystävyysuhteet ja oma perhe. Sosiaalisten suhteiden koetaan tuovan tukea, turvaa, apua ja voimaa. Tärkeäksi iloa tuottavaksi ja tyytyväisyyttä sekä sosiaalisia suhteita lisääväksi tekijäksi nousi myös työn saaminen. Tähän pyrittäessä suomen kielen koulutus ja myös ammatillinen koulutus nähdään edesauttavina ja myös sosiaalisia suhteita lisäävinä, sekä kotoutumista edistävinä tekijöinä. Suomen rauhallisuus koetaan turvallisuuden tunnetta lisäävänä ja myös erilaiset julkiset palvelut koetaan hyviksi tukea ja apua tuoviksi asioiksi. Näillä edellä mainituilla tekijöillä voidaan nähdä olevan maahanmuuttajien hyvinvointia tukeva merkitys.

Työllä on haastateltaville taloudellista, mutta myös muita merkityksiä. Heidän näkemyksissä korostuivat työn tuomat sosiaaliset kontaktit, mahdollisuus elää normaalia elämää ja halu toimia hyödyllisenä osa suomalaista yhteiskuntaa. Työllistyminen vahvistaa heidän hyvinvointiaan, tapahtuu se opiskelujen yhteydessä tai niiden jälkeen. Opiskelun ja työn sujumisen kannalta on oleellista puhutun suomen ymmärtäminen, joka myös edesauttaa opiskelu- ja työyhteisöön sisälle pääsemisessä, sosiaalisten

suhteiden luomisessa ja helpottaa yhteistyötä. Monikulttuurisuutta on ryhdytty pitämään resurssina, ei pelkästään ongelmana. Monissa työorganisaatioissa monikulttuurisen henkilöstön palkkaaminen nähdään hyödyllisenä asiana. Painopiste on siirtymässä erilaisuuden etujen hyödyntämiseen.

Hyvät toverisuhteet ja hyväksi koettu sosiaalinen ilmapiiri edistää opiskeluyhteisön toimivuutta, sujuvuutta ja opiskelijoiden hyvinvointia. Yhteisöön kuuluminen, hyväksytyksi tuleminen sekä kokemus arvostetuksi tulemisesta ovat meille itse kullekin tärkeitä hyvinvoinnin lähteitä. Muilta saatu apu helpottaa opiskelua. Erityisen tärkeäksi hyvinvoinnin kannalta osoittautui luottamus siihen, että apua ja tukea saa tarvittaessa. Vaikka tarve yhteisöllisyyteen on yksilöllinen ja kulttuurissidonnainen, kaipaa valtaosa opiskelijoista jonkin asteista yhteenkuuluvuutta muiden kanssa. Ulkopuolisella ja yksinäisellä on raskasta.

Koulun sosiaalityön ja muiden hyvinvointipalvelujen on mahdollista tukea maahanmuuttajien osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia ottamalla opiskelijat/asiakkaat aidosti mukaan palvelujen suunnitteluun ja jakamalla tietoa maahanmuuttajien toiveista ja tarpeista omissa organisaatioissaan eteenpäin. Myös maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden käyttö edistää näiden ihmisten osallisuutta ja toisaalta antaa heidän asiakkailleen enemmän vaikutusmahdollisuuksia. Vähäinenkin mahdollisuus osallisuuteen vahvistaa maahanmuuttajaopiskelijoiden tunnetta siitä, että voi vaikuttaa. Se voi myös vahvistaa opiskelijan kykyä osallistua yhä enemmän ja toimia täysivaltaisesti yhteiskunnan jäsenenä. Myös parantunut kielitaito ja sosiaalisen verkoston laajeneminen parantavat maahanmuuttajaopiskelijoiden mahdollisuuksia muuhun osallisuuteen.

Liebkind (2000) on tehnyt tutkimusta maahanmuuttajiin liittyen ja tutkinut mm. maahanmuuttajiin kohdistuvia asenteita ja valtaväestön suhtautumista maahanmuuttajiin. Liebkind (2000) toteaa akkulturaatiosta, että se on pääsääntöisesti vastavuoroinen prosessi, jossa valtaväestö ja vähemmistöryhmät vaikuttavat toisiinsa (Liebkind 2000: 22). Akkulturaatioprosessia koskevia teorioita on kuitenkin lukuisia ja ne voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään. Toisen mukaan prosessi on yksiulotteinen ja päättyy kulttuurivähemmistön sulautumiseen, toinen puolestaan painottaa kulttuuripluralismia eli monikulttuurisuutta. Yksiulotteinen prosessi ei liiemmästi eroa assimilaatiosta eli sulautumisesta valtaväestöön. Assimilaatio on siis sitä, että vähemmistön jäsen omaksuu enemmistön arvot ja käyttäytymisen. Tämä yksiulotteinen akkulturaatiomalli olettaa, että vähemmistökulttuurit jossain vaiheessa kadottavat etnisen tai kulttuurisen identi-

teetin sulautuessaan valtakulttuuriin. Toisen, monikulttuurisen mallin ajatus on kaksisuuntainen, eli vähemmistökulttuurit säilyttävät oman kulttuuri-identiteettinsä. Samalla enemmistökulttuurikin mukautuu ja saa vaikutteita vähemmistöstä. (Liebkind 2000: 14.)

Akkulturaatiotutkimuksen mukaan akkulturoituvat ihmiset haluavat pitää yllä henkistä hyvinvointiaan, sekä oppia uudessa kulttuurissa tarvittavia tietoja ja taitoja. Tällainen sopeutuminen voidaan jakaa psykologiseen (emotionaalinen) ja sosiokulttuuriseen (käyttäytymiseen liittyvään) sopeutumiseen. Tämä erottelu ei kuitenkaan Liebkindin mukaan vielä ota huomioon sosiaalipsykologisia tekijöitä, kuten identiteettiä, asenteita ja arvoja. Erityisesti stressin hallintaan akkulturaatioprosessissa on keskitytty viimeaikoina. Tämä tutkimus on lisännyt tietoa uuteen kulttuuriin sopeutumisen psykologisista tekijöistä (Berry 1997). Tutkimusten mukaan akkulturaatioprosessia pidetään potentiaalisesti stressaavana, koska siihen liittyy usein kieliongelmiä, syrjäntäkokemuksia ja kokemuksia siitä, että uusi kulttuuri on vaikea hallita. Kielteisiä vaikutuksia tulee esiin, kun tämänkaltaiset stressitekijät kasvavat niin suuriksi, että ne ylittävät yksilön stressinhallintaresurssit. (Liebkind 2000: 17.)

Akkulturaation ja elämänhallinnan käsitteiden suhteesta ei kirjallisuudessa suoraan ole viittauksia. Aiemman tekstin perusteella voidaan ajatella, kuten edellisessäkin kappaleessa käy ilmi, että akkulturaatio ja yksilön akkulturoitumisen aste vaikuttaa kokonaisvaltaiseen elämänhallintaan. J.P. Roosin (1987; 1988) ulkoisen ja sisäisen elämänhallinnan kahtiajaossa akkulturaatio liittyy siis lähinnä sisäiseen hallintaan, mutta ulkoisten toimien ja oma-aloitteisuuden kautta myös ulkoiseen hallintaan. Täten siis Liebkindin (2000) jako viittaisi sisäiseen hallintaan ja sosiokulttuurinen puolestaan ulkoiseen hallintaan. Tässä opinnäytetyössä kontaktit suomalaisiin nousivat merkittäviksi tekijöiksi. Myös se että maahanmuuttajaopiskelijat haluavat tulla kohdelluksi osaamisensa ja henkilökohtaisten ominaisuuksiensa, eivätkä etniseen ryhmään kuulumisen perusteella, tämän myös aiemmat tutkimukset (Liebkind 2000) vahvistavat.

Toiseen maahan muuttavilla henkilöillä on siis erilaisia lähtökohtia sekä odotuksia uudessa maassa elämisen suhteen. Tieto palveluista, oikeuksista ja yhteiskunnan toiminnasta ovat edellytyksiä osallistumiselle ja vaikuttamiselle. Kielen osaamattomuus ei kuitenkaan saa olla esteenä tiedon saamiselle, siksi kunnissa ja kolmannen sektorin toimipaikoissa tulee olla mahdollisuus saada tietoa ja ohjausta omalla äidinkielellä tai jollain muulla yhteisellä kielellä. Opinnäytetyön tuloksista käy ilmi, että kielen oppimi-

nen, sosiaaliset suhteet sekä yhteisöön kiinnittyminen ovat tärkeitä osa-alueita paitsi osallistumisen, mutta myös hyvinvoinnin kannalta.

Suomen kielen oppiminen ja koulutus nähtiin tärkeiksi asioiksi, vaikkakin kielen oppiminen koettiin vaikeana. Kaikki vastanneet kokivat suomen kielen osaamisen hyödyttävän ja auttavan heitä monissa asioissa, kuten asioiden hoitamisessa, ammatilliseen koulutukseen pääsemisessä sekä työn saamisessa. Kielen oppiminen on tärkeää maahanmuuttajien psyykkisen hyvinvoinnin, uuteen yhteiskuntaan sopeutumisen ja siinä pärjäämiseen, sekä itsenäiseen toimintaan vaikuttava tekijä. Huono kielitaito on merkittävä tekijä ahdistuneisuuden ja masentuneisuuden lisääntymisessä. (Mammon 2010: 100–101.) Lisäksi haastatteluissa nousi esiin myös erilaisten kurssien, esimerkiksi työvoimatoimiston järjestämien, sekä eri alojen työharjoitteluiden merkitys suomen kielen oppimisessa.

Eräs haastatelluista, kertoi opiskelleensa perusopetuksessa jo jonkin aikaa, ja koki, ettei olisi kotona lapsia hoitaessa oppinut suomen kieltä. Kotona lapsia hoitanut äiti ei kotoutumiseen tarkoitetun kolmen vuoden kuluessa ollut riittävästi oppinut suomea, hän ei osaa hoitaa viranomaisasioita ilman apua, eikä tunne suomalaista yhteiskuntaa tai omaa arkiympäristöään laajemmin. Voidakseen hoitaa kasvatustehtävänsä on välttämätöntä, että myös kotiäidit saavat mahdollisuuksia kiinnittyä yhteiskuntaan ja oppivat ymmärtämään sen toimintaa ja arvomaailmaa.

Maahanmuuttajaopiskelijoiden vastauksista on nähtävissä ja minkä myös Harju (2005) artikkelissaan tuo esiin. Opiskelu koituu suoraan opiskelijan itsensä hyväksi, mutta myös välillisesti koko yhteiskunnan yhteiseksi parhaaksi, opiskelijan sivistyspääoman karttumisen seurauksena. Kaikella aktiivisuudella on arvonsa ja ilman monenlaista aktiivisuutta postmoderni elämä ei ole henkisesti yltäkyläistä. (Harju 2005.)

Sain opiskelijoilta positiivista palautetta kyselyn ja haastatteluiden tekemisestä, vaikka kyselyyn vastaamista pidettiin haastavana. Sain kiitosta siitä, että olen kiinnostunut heidän asioistaan ja tarvittaessa valmis auttamaan. Opinnäytetyöstäni johtuen, vietin tavallista enemmän aikaa maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa, mikä on selvästi lisännyt luonani käyvien maahanmuuttajaopiskelijoiden määrää. Moni uskaltautuu matalalla kynnyksellä luokseni, erityisesti naiset saattavat käydä porukalla tervehtimässä ja kysymässä kuulumisia. Miehet käyvät myös aktiivisemmin, mutta usein heillä on asioita liittyen etuuksien tavoitteluun.

Opinnäytetyön vastauksista käy ilmi, että maahanmuuttajaopiskelijat ovat kuraattoripalveluun ensisijaisesti tyytyväisiä. Lisäksi tuloksista ilmeni, että maahanmuuttajien tyytyväisyys kuraattoripalvelua kohtaan on myös sidoksissa maahanmuuttajaopiskelijan suomenkielen taitoihin ja kykyyn ymmärtää monimutkaista suomalaista yhteiskuntaa. Laadukkaan palvelun saannin esteenä ovat myös opiskelijan pelot ja epäluulot viranomaisten kohtaamisessa. Maahanmuuttajaopiskelijat toivovat, jokaviikkoista päivystysaikaa, jolloin voisivat säännöllisesti ja tarvittaessa tavata koulukuraattoria. Tähän kuraattorityön kehittämistarpeeseen olemme yhdessä terveydenhoitajan kanssa päättäneet vastata. Olemme, joka keskiviikko 45 minuutin ajan tavattavissa työhuoneissamme. Tämä ohjausaika on tarkoitettu nopeaan asiointiin, mutta tarvittaessa varaamme opiskelijoille aikoja asian tarkempaa selvittelyä varten. Tämän lisäksi olen opiskelijoiden tavoitettavissa, joka arkipäivä, keskiviikkoisin klo.18 saakka. Toivon tämän osaltaan parantavan maahanmuuttajaopiskelijoiden kuraattorityön tuntemista ja tavoitettavuutta.

Opinnäytetyöni innoittamana ja siinä esiin nousseiden tarpeiden, mutta myös käytännön kuraattorityön kehittämiseksi, kehitimme yhdessä kolmen opiskelukaverini kanssa, yhtenä opiskelumme liittyvänä oppimistehtävänä oppaan maahanmuuttajaopiskelijoille. Oppaassa esitellään, yhteistietoineen yleisimmät palvelut, joita maahanmuuttajaopiskelijat kuraattorityöltä kysyvät. Tämä selkokielineen käytännönopas tulee, paitsi maahanmuuttajaopiskelijoiden, myös kuraattorityön ja koko Töölön yhteiskoulun työyhteisön käyttöön. Opas liitetään myös Töölön yhteiskoulun kotisivuille, josta se on jatkossa helposti saatavilla.

Haastatteluissa nousi esiin maahanmuuttajaopiskelijoiden näkemys, jos elämässä ilmenee pulmia, turvaudutaan ensisijaisesti suvun tai hyvän ystävän apuun. Vieraille ei mielellään puhuta asioista. Tiittula (1998) korostaa, että kulttuurien välisessä viestinnässä ihmiset tulisi kohdata ennen kaikkea yksilöinä eikä tietyn kulttuurin edustajina, sillä tällöin on vaarana, että kulttuurierot nähdään vain mustavalkoisina valtasuhteina. Hänen mukaansa viestinnässä on kyse ennen muuta vuorovaikutuksesta, joka merkitsee toisen huomioon ottamista niin viestin lähettäjänä kuin vastaanottajana. Tämä tarkoittaa sitä, että myös oma toimintamme vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten toinen osapuoli käyttäytyy. Tiittula väittää, että oikeastaan ei ole olemassa kulttuurien välistä viestintää, sillä kulttuurit eivät puhu toisilleen vaan sen tekevät ihmiset, eli kyse on siis ihmisten välisestä viestinnästä. (Tiittula 1998: 48–49.)

Työntekijän on siis omalta osaltaan huolehdittava eri kulttuurierot huomioivasta tiedottamisesta. Työntekijän on oltava empaattinen kuuntelija ja kohdeltava tasapuolisesti kaikkia asiakkaita ja asiakasryhmiä. Hänen on myös selvitettävä opiskelijalle työntekijän ja opiskelijan roolit, molempien oikeudet ja velvollisuudet sekä opiskelijan vapauden ja vastuun omien asioidensa hoitamisessa. Opiskelijan tasolla asiakaslähtöisyys merkitsee hänen oikeutta saada hyvää palvelua ja kohtelua ilman syrjintää. Opiskelijalla on oltava kokemus siitä, että hän on ainutlaatuinen omassa tilanteessaan ja hänen itsemääräämisoikeuttaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Opiskelijalla on oikeus osallistua omien asioidensa hoitamiseen ja suunnitteluun, ja hänellä on myös oikeus valita palvelu.

Kuraattorin ja opiskelijan yhteistyön lähtökohtana tulee olla opiskelijan omakohtainen tilanne, hänen tarpeensa, odotuksensa ja toiveensa. Opiskelijan osallisuutta päätöksenteossa on tuettava. Yhteistyösuhde opiskelijan on oltava tasa-arvoinen ja sen tulee perustua molemminpuoliseen vuorovaikutukseen. Työskentelyn tavoitteet, päämäärät ja niihin tähtäävät ratkaisut on tehtävä yhdessä opiskelijan kanssa kuitenkin niin, että opiskelija on varsinainen subjekti. Työskentelyn tavoitteena on opiskelijan voimaantuminen ja tämän voimavarojen ja osallisuuden vahvistaminen. Maahanmuuttajaopiskelijan kanssa on varattava aikaa.

Kovin aktiivisesti opiskelijat eivät kyselyyn vastanneet, mikä osaksi johtunee siitä, että kysely tehtiin heti oppitunnin aluksi, jolloin kaikki opiskelijat eivät vielä olleet tulleet oppitunnille. Myös kielipulmat ovat vaikuttaneet vastaamiseen, vaikka S2-opettaja avasi kysymyksiä opiskelijoille. Vastauksista on kuitenkin nähtävissä, etteivät opiskelijat olleet avusta huolimatta ymmärtäneet kaikkea kysyttyä. Vastaamiseen lienee myös vaikuttanut ja minkä myös Pohjanpään (2003) toi tutkimuksessaan esiin, etteivät Somalialaiset mielellään vastaa lomaketutkimuksiin, vaan pitävät haastattelua parempana vaihtoehdona. Joidenkin kysymysten kohdalla, opiskelijat olivat täyttäneet kaavakkeita yhdessä. Kielen osaamattomuuteen liittyy myös se, että hyvinvointi -käsite sekä siihen liittyvät elämänhallinta ja osallisuus ovat vaikeasti ymmärrettäviä, jopa ammattilaisilla on erilaisia käsityksiä ja määritelmiä niiden merkityksistä. Tämän johdosta S2-opettaja oli opiskelijoiden tukena, kun he vastasivat kyselyyn, ryhmähaastatteluihin osallistuin itse ja laadin heille kartan hyvinvointiin liittyvistä ja vaikuttavista tekijöistä. Tällöin myös niistä saatu aineisto palveli mahdollisimman hyvin tämän opinnäytetyön tarkoitusta ja tutkimuskysymyksiä.

7 Pohdinta

Maahanmuuttajaopiskelijat ovat tuoneet kouluyhteisöömme monia uusia myönteisiä asioita. He ovat opettaneet esimerkillään koko yhteisöä. Sosiaaliset taidot, laaja kielitaito ja kulttuurinen tuntemus ovat maahanmuuttajien etuja. Kouluyhteisössämme nähdään, maahanmuuttajat arvokkaana voimavarana. Monikulttuurisessa kouluyhteisössä erilaiset näkökulmat laajentavat tapaa tarkastella opiskelua ja tuovat uusia, luovia ratkaisumalleja. Myönteisenä näen maahanmuuttajien myötä avartuneen näkemyksen siitä, että on useita tapoja opiskella oikein. Opinnäytetyössäni osallisuus ja elämänhallinta näyttäytyvät opiskelijan hyvinvointia edistävinä asioina.

Voiko elämää ylipäättään hallita, ja onko se edes tarpeellista? Miksi emme anna elämän hallita meitä? Mistä tarve pohtia elämänhallintaa kertoo, ehkäpä muutoksista jonka keskellä elämme. Näemmekö elämisen, työn, opiskelun muutokset mahdollisuuksina vai toistuvina vaikeuksina?

Millainen on hyvä koulu? Millainen oppilashuolto tukee opiskelijoiden pärjäämistä? Mitkä palvelut ovat opiskelijoille tärkeitä? Millainen palvelu luo hyvinvointia? Opiskelijoiden hyvinvointia eivät ratkaise ensisijaisesti palvelut vaan ihmissuhteet. Läheiset ihmissuhteet kannattelevat. Puolisot, vanhemmat, sisarukset sukulaiset ja kaverit luovat parhaimmillaan tuen. Riidat, kiusaaminen, epätasapuolisen kohtelun kokemukset, yksinäisyys tai kavereiden puute tuovat huolia ja pahoinvointia. Opiskelijoille myös palvelut ovat ihmisiä ja ihmissuhteita. Maahanmuuttajaopiskelijoiden kannalta olennaista ei ole palvelun toimiala tai ammattikunta vaan se, että heidän arkiympäristössään on tarpeen tullen ihmisiä, joihin on helppo ottaa yhteyttä ja kertoa omista asioistaan – iloistaan ja huolistaan.

Esimerkiksi kuraattorille hakeutumista voi estää se, että tehtäviä hoitava ihminen ei ole kouluyhteisössä riittävästi läsnä tai tunnettu, eikä hänen tehtävistään ole opiskelijoille kerrottu. Opiskelijoilla voi olla epätietoisuutta myös siitä, pysyvätkö ammatilliselle kerrotut asiat hänen tietonaan vai eivät. Jos ammatti-ihmisellä ja opiskelijalla on aikaa kohdata niin että tullaan tutuiksi, se parantaa palvelun laatua ja vaikuttavuutta. Työntekijän tuttuus, jatkuvuus ja pysyvyys on opiskelijoiden kannalta olennainen laadun tekijä. Opiskelijoiden palvelukokemukseen saattaa vaikuttaa myös tilojen värit ja kauneus, sekä tarjoilut kohtaamistilanteessa.

Mitä tulisi ottaa huomioon kuraattoripalvelun kehittämistyössä opiskelijoiden kannalta? Usein opiskelijoita ajatellaan ammattilaisten näkökulmasta oppilaina tai erityistä tukea tarvitsevana, jopa vammaisena tai lastensuojeluasiakkaana. Opiskelijan kannalta laatu on kuitenkin se, että hänet kohdataan kokonaisena, tavallisena ihmisenä iloineen ja suruineen. Opiskelija ei halua, että hänen erityisyytään korostetaan.

Kuraattorin asenne ratkaisee usein enemmän kuin ammattikunta: ”Oletko kiinnostunut juuri minusta?” Opiskelija ei halua olla tapaus muiden joukossa, vaan ainutlaatuinen yksilö. Tulevaisuuden mahdollisuuksien ja toivon kannattelu, sekä itsetunnon vahvistaminen tuovat parempia tuloksia kuin opiskelijan näkeminen ongelmatapauksena. Huomio tulee kiinnittää opiskelijan vahvuuksiin, ei puutteisiin tai vajeisiin.

Erilaisilla maahanmuuttajaopiskelijoita kohtaavilla ammattilaisilla tulee olla perustiedot ihmisoikeuksista, riittävät vuorovaikutustaidot, sekä hyvä yleistieto kunnan palveluista. Jokaisen kuraattorin tulisi kyetä antamaan palveluohjausta ja perustietoa palveluista opiskelijoille ja tarvittaessa myös alaikäisten oppilaiden vanhemmille heille ymmärrettävästi. Arkinen, leimaamaton ja nopea tuki opiskelijalle tukee heidän pärjäämistään. Aikuisten palveluissa tulee lisäksi ottaa huomioon opiskelijoiden mielenterveys-, päihde-, työuupumusongelmat tai erotilanteen vaikutukset.

Palveluiden kehittämisessä painotetaan asiakaskeskeisyyttä ja laadun varmistamista. Aina ei kuitenkaan muisteta, että asiakkaan ja ammattilaisen näkökulma laatuun voi olla erilainen. Kaikkien näkökulmaa tarvitaan laadukkaan ja vaikuttavan palvelun kehittämiseen. Osallistuminen ja kokemuksellisen tiedon jakaminen voimaannuttaa opiskelijoita, sekä kiinnittää heitä kouluuyhteisöön. Opiskelijoiden hyväksyminen asiantuntijoiksi palveluiden kehittämisessä vaatii myös työntekijältä nöyrytystä, epävarmuuden sietokykyä ja oman ammattilaisuuden asettamista ennakkoluulottomasti puntariin.

Opiskelijat odottavat kouluilta nykyistä enemmän. Koulu on tuttu foorumi, joka voisi toimia paremmin opiskelijoiden hyvinvoinnin tukena. Kouluissa voisi myös antaa enemmän tietoa kunnan palveluista. Myös toimivalla yhteistyöllä on suuri merkitys opiskelijoiden hyvinvoinnin turvaamisessa. Eri toimijoiden yhteistyössä on kuitenkin vielä paljon oppimista.

Opiskelijoita ohjataan suvaitsevaisuuteen ja kansainväliseen yhteistyöhön, lähtökohdanna elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Koulutuksen tulee edistää demokratiaa,

tasa-arvoa ja hyvinvointia. Opiskelijoiden tulee saada kokemuksia, miten tulevaisuutta rakennetaan yhteisillä päätöksillä ja yhteistyöllä. Lisäksi opetuksen tulee kannustaa opiskelijoita pohtimaan kriittisesti suomalaisen yhteiskunnan ja kansainvälisen kehityksen epäkohtia ja mahdollisuuksia. Yksilön kannalta ongelman muodostavat arvostiridat. Miten toimia, kun koulussa vallitsevat erilaiset arvot ja käsitykset hyvän elämän ja hyväksyttävän toiminnan kriteereistä? Itsekeskeinen individualismi on tyypillinen aikamme ongelma. Sen seurauksena voi olla piittaamattomuus muista ihmisistä tai toisten kohtelemisen vain välineenä omien päämäärien toteuttamiseksi. Se että opiskelija on määritellyt oman elämänsä arvot, ei välttämättä takaa että hän kohtelisi muita ihmisiä hyvin.

Ihmisillä on taipumus pitää niistä, jotka muistuttavat heitä itseään. Myönteinen suhtautuminen toiseen ihmiseen edesauttaa myönteisesti sävyttyneen vuorovaikutussuhteen ja vastavuoroisuuden muodostumista. Itseään muistuttavien kanssa tutustutaan helpommin ja heidän seuraan hakeudutaan. Kulttuurisen lähtökohdan jakaminen helpottaa kanssakäymistä, sekä myönteisten ja läheisten toverisuhteiden kehittymistä. Ihmisten keskinäinen erilaisuus voi herättää ennakkoluuloja ja varovaisuutta, minkä johdosta erilaisilta tuntuvia ihmisiä ei ehkä lähestytä niin helposti.

7.1 Tarve todistaa Suomalaisuus

Maahanmuuttajille yrittäminen ja työn tekeminen Suomalaisessa yhteiskunnassa saattaa olla jopa kantaväestöä tärkeämpää. Työllistymisen myötä he voivat näyttää olevansa hyödyllisiä kansalaisia ja veronmaksajia. Somalit eivät tässä tee poikkeusta, päinvastoin. Koska he ovat leimatuin etninen ryhmä, heillä on vielä muita ryhmiä suurempi tarve todistaa suomalaisuutensa työn kautta. Jos haluaa löytää työpaikan Suomesta, on opiskeltava, mutta on myös tärkeää, että tutustuu suomalaisiin ihmisiin ja työelämään jo opiskeluaikana. Se auttaa löytämään ystäviä ja helpottaa tulevaisuuden työnhakua. Esimerkiksi työharjoittelu, harrastukset ja järjestöt ovat hyviä keinoja tutustua suomalaiseen yhteiskuntaan.

Suomessa on asioiden hoitaminen siirtynyt entistä enemmän verkkoon, esimerkiksi pankkiasiat, verokortit, muuttoilmoitukset, Kelassa asiointi, hakeminen työpaikkoihin ja koulutuspaikkoihin. Nettiasioinnin hankaluudet tulevat myös aikuislukion kuraattorin

työssä eteen lähes päivittäin. Valitettavasti asunto, kielikurssi tai työpaikka voi mennä maahanmuuttajaopiskelijalta sivu suun, jos asiointi verkossa ei suju. Moni maahanmuuttaja on riittävän kielitaidon tai tietoteknisten taitojen puutteen vuoksi vaikeuksissa, kun yhä useammat asiat pitäisi hoitaa netissä. Usein koulutetut maahanmuuttajat selviävät hyvin nettiasioinnista. Heikoilla ovat sen sijaan ne, jotka tulevat köyhistä maista ja köyhistä oloista. Vaikeuksia voi olla myös niillä maahanmuuttajaopiskelijoilla, jotka ovat olleet pitkään kotona hoitamassa lapsia.

Maahanmuuttajaopiskelijat tarvitsevat runsaasti palveluita ja tähän palvelutarpeeseen kuntien pitäisi pystyä vastaamaan. Heitä on autettava ja tuettava erityisesti arkielämän hallinnassa, esimerkiksi perustoimeentulossa, mutta myös oleskelulupa-asiat, työllistyminen, asuminen, terveys, kielen oppiminen, muu opiskelu, lasten päivähoito ja koulu, harrastukset, uskonto ja sosiaaliset kontaktit. Nämä elämän alueet ovat yhteydessä toisiinsa ja jos yhdellä alueella syntyy ongelmia niin ne vaikeuttavat selviytymistä myös muilla alueilla.

Arkielämän sujumisen ja viihtyvyyden kannalta asunto ja asuinalue ovat keskeisiä. Maahanmuuttajaopiskelijoiden asumisen erityispiirteenä on tiettyjen etnisten ryhmien keskittymien tietyille asuinalueille, ja he joutuvat usein asumaan ahtaasti vuokra-asuntoalueilla. Maahanmuuttajilla on yleensä suuret perheet ja suomalaiset asunnot on mitoitettu vastaamaan kuvitellun suomalaisperheen tarpeita.

Suomalainen yhteiskunta on monimutkainen ja hyvinvointipalvelut ovat eriytyneet monille hallinnollisille sektoreille ja erityisasiantuntijoille. Maahanmuuttajaopiskelijoille voi olla vaikeaa hahmottaa palvelujärjestelmää. Oman elämän hallinnan kannalta on tärkeää tuntea julkiset palvelut. Töölön yhteiskoulun aikuislukio tarjoaa perusopetusta aikuisille maahanmuuttajille ja näin osaltaan auttaa Suomeen tulleita maahanmuuttajia kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Koulutus auttaa maahanmuuttajia suomen kielen kiemuroiden oppimisessa sekä tutustumisessa suomalaiseen opiskelu- ja työ- kulttuuriin. Myös valtaväestön kulttuurisen tietoisuuden ja taitojen kehittäminen on yhtä tärkeää kuin keskittyä avarakatseisuuden lisäämiseen ja stereotyyppien ja ennakkoluulojen kyseenalaistamiseen.

7.2 Opinnäytetyön merkitys ja luotettavuus

Kahdella eri aineistolla sain tarpeeksi kattavan kuvan opiskelijoiden käsityksistä, mutta syvemmälle merkityksiin olisi voinut päästä vielä yksilöhaastattelujen avulla. Kyselylomakkeista sai runsaasti taustatieto haastatteluja varten. Kahden laadullisen tutkimusmenetelmän yhdistämistä voidaan kutsua triangulaatioksi. Kvalitatiivisen tutkimuksen yhdistäminen on saanut osakseen sekä negatiivisia että positiivisia näkemyksiä. Esimerkiksi Siljanderin (1992: 20–21) mukaan eri tutkimusmenetelmät tulkitsevat eri tavoin tutkimuskohdettaan ja myös puhuvat eri tutkimuskohteesta. Tällaisen näkökulman mukaan triangulaatio voi johtaa käsitteellisiin sekaannuksiin, ristiriitojen hyväksymiseen ja teoriattomaan tietoon. (Eskola – Suoranta 1996: 42.) Triangulaatiota voi lähestyä monesta eri näkökulmasta riippuen siitä, miten tieteenfilosofisiin lähtökohtiin suhtaudutaan (ks. esim. Eskola – Suoranta 1996:42; Tuomi – Sarajärvi 2006: 144–145.) Yleensä myös perustellaan, että esimerkiksi kyselylomakkeella kerätään tutkimuksen runko, yleinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sen jälkeen saatua kuvaa syvennetään kvalitatiivisilla menetelmillä. (Eskola – Suoranta 1996: 43.)

Opinnäytetyössäni keräsin yleistietoa opiskelijoiden käsityksistä laadullisilla menetelmillä, ensin kyselylomakkeella ja sen jälkeen syvensin tietoa ilmiöstä ryhmähaastatteluilla. Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa voidaan käyttää monia erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Laadullisen tutkimuksen piirissä validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden käyttöä on pidetty kyseenalaisena, koska ne ovat syntyneet määrällisen tutkimuksen piirissä ja vastaavat käsitteinä lähinnä vain määrällisen tutkimuksen tarpeita (Tuomi – Sarajärvi 2006: 132). Käytän tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa kuitenkin näitä termejä soveltuvien osien.

Tutkimuksen toistettavuus, eli reliabiliteetti, parantaa sen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2004: 216.) Opinnäytetyöni kohdalla toistettavuus on mahdollista, sillä olen kerännyt aineistoa kirjallisesti. Lisäksi eri tutkimusmenetelmät toivat osin päällekkäistä tietoa, jolloin eri tutkimusmenetelmillä saatiin samoja tuloksia. Tämän voidaan katsoa lisäävän sekä tutkimuksen luotettavuutta että pätevyyttä (validiutta), sillä useita eri menetelmiä käyttämällä voidaan tarkentaa tutkimuksen validiutta laadullisessakin tutkimuksessa. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta lisää myös tarkka selonteko tutkimuksen etenemisestä. (Hirsjärvi ym. 2004: 217–18.) Luvussa neljä esittelen opinnäytetyön kulun menetelmävalintoihin ja aineiston analyysin toteuttamiseen. Luvussa viisi käyn läpi opinnäytetyöni tulokset. Autenttiset dokumentit aut-

tavat lukijaa ymmärtämään päätelmien perustaa ja lisäävät opinnäytetyön selostuksen tarkkuutta. (Hirsjärvi ym. 2004: 218).

Kyselylomakkeen hyviä puolia on muun muassa, että kysymyksiä voidaan esittää runsaasti ja jokaiselle henkilölle samassa muodossa. Kyselylomakkeen luotettavuutta lisää myös se, että opinnäytetyöntekijä ei vaikuta vastauksiin. Keräsin aineiston omassa työssäni, itse en ollut paikalla, kun opiskelijat vastasivat lomakkeeseen. Se on saattanut vaikuttaa joidenkin vastauksiin, vaikka S2-opettaja olikin tilanteessa opiskelijoiden tukena. Kriittikiksi mainittakoon, että opinnäytetyöni käsitteet ovat hankalia, mistä johtuen kyselyyn vastaaminen oli maahanmuuttajaopiskelijoille haasteellista ja vaikeaa. Uskoin myös että opiskelijat vastaavat kyselyyn luottavaisemmin, kun oma opettaja oli heidän käytettävissään vastaamistilanteessa.

Haastattelutilanteissa olin mukana, jolloin minulla oli mahdollisuus henkilökohtaisesti kertoa, ettei kenenkään henkilöllisyyttä tulla missään vaiheessa tunnistamaan, mikä mahdollisesti kannusti opiskelijoita antamaan mahdollisimman rehellisiä vastauksia. Lisäksi haastattelutilanteissa paikallaoloni mahdollisti tarkemman informaation antamisen epäselvien kysymysten yhteydessä, minkä puute liittyi kyselylomakkeeseen.

Eskolan ja Suorannan (1996) mukaan tutkijan ja tutkittavan välillä ei saisi vallita sellaista riippuvuussuhdetta, joka vaikuttaa huomattavasti esimerkiksi tietojen antamisen vapaaehtoisuuteen. Tällaisena suhteenä mainitaan muun muassa opettaja–oppilas-suhde. (Eskola – Suoranta 1996: 56.) S2-opettaja toimi opettajana opiskelijoille, jotka vastasivat lomakkeeseen oppitunnin aluksi. Näin ollen heidän oli ”pakko” vastata kaavakkeeseen. Voi olla, että pelkästään ”vapaaehtoiset” vastaajat olisivat täyttäneet ahkerammin. Kuitenkin minulle opinnäytetyöntekijänä oli iso helpotus se, että luokka lähti mukaan opinnäytetyöhöni. Opinnäytetyöaineiston keräämiseen liittyvät järjestelyt sujuivat kätevästi, sain työnteon yhteydessä kerätä aineiston.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut itselleni kaiken kaikkiaan antoisa projekti. Olen tuntenut sekä iloa että haikeutta, sillä opinnäytetyön valmiiksi saattaminen sinetöi opiskeluaikani loppuneeksi. Opinnäytetyöni aiheen myötä maahanmuuttajaopiskelijat ja heidän asiansa ovat tulleet tutuimmiksi ja läheisemmiksi. Maahanmuuttaja-

opiskelijoiden positiivinen suhtautuminen opiskeluun on tarttuvaa. Koen myös saaneeni melko kattavasti selville, mitä Töölön yhteiskoulun aikuislukiossa peruskoulua suorittavat aikuiset maahanmuuttajaopiskelijat toivovat kuraattorityöltä, ja minkälaisia merkityksiä opiskelulla on heidän hyvinvoinnilleen. Uskon, että opinnäytetyöstäni ja sen tuloksista on hyötyä opiskelijahuollolle ja opettajille.

Merkittäväksi tekijäksi maahanmuuttajaopiskelijoiden sosiaaliselle integraatiolle nousee asenne. Koko koulu yhteisön asennoituminen ja henkilökohtaiset mielipiteet heijastuvat suoraan koulun toimintaan. Asenteen lisäksi tarvitaan myös halua auttaa ja kohdata opiskelijat yksilöinä. Ei riitä, että yksittäinen opettaja tai opiskelijahuollonjäsen kannattaa inklusio-ajattelua, jos muu koulu ei ole valmis sitoutumaan. Sekä integraatiossa että inklusiossa on tavoitteena kaikille yhteinen koulu. Inklusion tavoitteena on koulu, jota kaikki oppilaat käyvät alusta lähtien. (Poussu–Olli 2003: 114.) Inklusio vaatii koko koulun sitoutumista yhteiseen päämäärään. Inklusio ei myöskään toimi pelkästään kauniiden ajatusten voimalla, vaan tarvitaan konkreettisia tekoja. Asenteet vaikuttavat myös käytännön järjestelyihin. Joustavat, sosiaalista kehitystä tukevat opetusjärjestelyt puolestaan mahdollistavat opiskelijoiden välisen vuorovaikutuksen, jonka määrä ja sisältö vaikuttavat opiskelijan sosiaaliseen asemaan.

Väyrysen (2001) mukaan inklusio on perimmiltään opetuksen tavoitteiden, sisällön ja menetelmien tarkastelua sekä muokkaamista paikallisiin olosuhteisiin sopiviksi. Opetuksen tulee olla joustavaa, joka ottaa huomioon tasapuolisesti kaikki oppilaat ja kohtelee heitä kunnioituksella. Laajassa merkityksessä inklusiossa pyritään ratkaisemaan, miten oppimisen ja osallistumisen esteitä voidaan poistaa tai vähentää opiskelijan ja hänen ympäristönsä vuorovaikutuksen näkökulmasta. (Väyrynen 2001: 13–14,18.)

Koulun olemassa olevia resursseja voidaan pienin askelin muuttaa kohti uudenlaista systeemiä. Asenne korostuu, sillä jos Inklusio nähdään mahdollisena, ei pienten askelien ottaminen ole ylivoimaista. Päämäärätietoinen uuden koulumaailman rakentaminen on kuitenkin mahdollista, jos ihmiset ovat valmiita tekemään yhteistyötä ja muuttamaan asioita yhdessä. Koulun on yhtenä yhteiskunnan organisaatioista oltava valmis kehittymään ja muuttamaan uusien haasteiden ja tarpeiden edessä.

Tiedon ja ymmärryksen lisääntyessä ovat uudet kysymykset heränneet. Kun johonkin asiaan syventyy, alkaa sen ympäriltä nähdä uusia asioita. Vaikka tulokset voivatkin olla erilaiset eri kouluissa osaksi riippuen siitä, ovatko aikuiset maahanmuuttajaopiskelijat saaneet opiskelulleen tukea kuraattorityöstä vai ei, onko oppilaitoksessa ollut tarjolla kuraattoria, voisi olla hyvä tutkia, minkälaisia muita tuen muotoja he tarvitsevat ja miten kuraattorityötä aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kanssa muissa kouluissa toteutetaan. Onhan se uudessa valtakunnallisessa opetussuunnitelmassakin mainittu sisältö. Mitä maahanmuuttajaopiskelijoille tapahtuu tulevaisuudessa? Saavatko he paremmin työtä, muuttuvatko heidän käsityksensä kuraattorityöstä ja hyvinvoinnista vuosien myötä? Maahanmuuttajaopiskelijoille suunnattu koulutus kehittyy ja muuttuu, eikä uusista tutkimushaasteista mitään todennäköisimmin tule olemaan puutetta. Edelleen tästä opinnäytetyöprosessista nousee kehittämishaasteeksi kouluihin aikuisten maahanmuuttajaopiskelijoiden hyvinvoinnin, osallisuuden ja yhteiskuntaan kuulumisen sekä oman elämänhallinnan tunteen lisääminen.

Lähteet

Aaltola, Juhani – Valli, Raine 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä.

Alitolppa – Niitamo, Anne 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa: Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Alitolppa – Niitamo, Anne Söderling, Ismo – Fågel, Stina (toim.) Väestöliitto.

Anis, Merja 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto.

Benjamin, Saija. 2014. Kulttuuri – identiteetti. Merkitys kehitykselle ja kotoutumiselle. Teoksessa: Kulttuuri-identiteetti & kasvatusta. Kulttuuriperintökasvatusta kotoutumisen tukena. Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisuja 8.

Berry, John 1990. Psychology of acculturation. Understanding Individuals Moving Between Cultures. Teoksessa: Richard W. Brislin (ed.) Applied Cross-Cultural Psychology. London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage, 232 – 253.

Currier, DP. 1990: Elements of Research in Physiotherapy (third edition). Baltimore: Williams & Wilkins.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Gilligan, Carol 1982. In a different voice. Thirty – eighth printing 2003. Cambridge, Massachusetts, and London, England: Harvard University Press.

Gorard, Stephen – Roberts, Karen – Taylor, Chris 2004. Combining Methods in Educational Research. Mc Graw-Hill Education.

Harju, Aaro. 2003. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Kansanvalitussseura.

Harju, Aaro 2005. Verkkodokumentti.
>http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/aktiivinen_kansalaisuus/aktiivinen_kansalaisuus_yhteiskunnallisessa_kontekstissa< Artikkelele 18.4.2005. Luettu 14.3.2014.

Heikkinen, Hannu – Rovio, Esa – Kiilakoski, Tomi. (toim.). 2006. Toiminnasta tietoon – Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalitussseura.

Heikkinen, Hannu L. T. 2007. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa: Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Uudistettu painos. Helsinki.

Helminen, Marja-Liisa – Pietiläinen, Marjut 2014. Maahanmuutto moninaistaa lasten perheitä. Artikkelele julkaistu 26.2.2014. Verkkodokumentti
>http://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_002.html< Luettu 22.3.2014.

Hicks, CM 1995. Research for Physiotherapists: Project Design and Analysis (second edition). Singapore: Longman Singapore Publishers Pte Ltd.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 1982: Teemahaastattelu. Helsinki: KYRIIRI OY.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15, uudistettu painos. Hämeenlinna.

Jaari, Aini 2004. Itsetunto, elämänhallinta ja arvot. Helsingin Yliopisto.

Jukkala, Tarja – Lukkarinen, Sanna 2012. Kuin kalat vedessä – kokemuksia kotiryhmätoiminnasta. Teoksessa: Kuivakangas, Johanna 2012 (toim.). Yhteisöpedagogiikan uudet avaukset. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Kananen, Jorma 2009. Toimintatutkimus. Yritysten kehittämisessä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananoja, Aulikki – Lähteinen, Martti – Marjamäki, Pirjo. (toim.) 2010. Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Tietosanoma Oy.

Kananoja, Aulikki — Niiranen, Vuokko — Jokiranta, Harri 2008. Kunnallinen sosiaalipolitiikka – Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Jyväskylä.

Katisko, Marja 2011. Kansalaisuus työyhteisön arjessa. Maahanmuuttajien kertomuksia työelämästä. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2011:9. Helsinki: Unigrafia.

Kuivakangas, Johanna – Keskinen, Marjo 2012. ehkäisevä työ – toiveita, tekoja ja yhteistä hyvää. Teoksessa: Kuivakangas, Johanna 2012 (toim.). Yhteisöpedagogiikan uudet avaukset. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Känkänen, Päivi & Immonen – Oikonen, Pirjo, 2009. Monikulttuurinen perhe koulun kasvatusympäristössä. Teoksessa: Johanna, Lammi – Taskula – Sakari, Karvonen & Salme, Ahlström (toim.). Lapsiperheiden hyvinvointi. Helsinki.

Kivi, Taru 2004. Verkkodokumentti. ><http://www.tiedonpuu.fi/artikkelit/latu.php>< LATU-maahanmuuttajille projekti. Luettu 9.3.2014.

Laitinen, Hanna 2012. Yhteisöpedagogien haasteita ja tehtäviä monikulttuurisessa Suomessa. Teoksessa: Kuivakangas, Johanna 2012 (toim.). Yhteisöpedagogiikan uudet avaukset. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Laitinen, Arto 2008. Joseph Raz ja hyvinvoinnin ulottuvuudet. Teoksessa Niemi, Petteri & Kotiranta, Tuija (toim.). Sosiaalialan normatiivinen perusta. Palmenia Helsinki. 34–70.

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010).

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000).

Lastensuojelulaki (417/2007).

Liebkind, Karmela. 2000. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Liebkind, Karmela (toim.) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Tampere: Gaudeamus/Yliopistokustannus.

Mammon, Reet 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.

Mattila, Antti 2009. Hyvinvointi (Well-being). Verkkodokumentti.
>http://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=ont00037>. Luettu 6.9.2014.

Mönkkönen, Kaarina 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita.

Nivala, Elina 2006. Koulukuraattori nuoren maailmassa. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä – Lähdekorpi Pirkko. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Oy Finnlectura Ab.

Oppilas- ja opiskelijahuollon opas 2014. Opetushallitus. Verkkodokumentti.
>http://www.oph.fi/terveyden_hyvinvoinnin_ja_turvallisuuden_edistaminen/yhteisollisyys_ja_osallisuus< Luettu 6.5.2014.

Paananen, Seppo 2005. Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Tilastokeskus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pajukoski, Marja 2002. Ympäristö ja hyvinvointi. Teoksessa: Tapaninen, Annika — Kauppinen, Tapani — Kivinen, Kirsti — Kotilainen, Helinä — Kurenniemi, Marja — Pajukoski, Marja 2002. Helsinki: WSOY

Parkkisenniemi, Juha 2007. Monikulttuurisuus ja soveltava sosiaalipsykologia. Teoksessa: Kuusela, Pekka (toim.). Sosiaalipsykologia. Yksilöstä yhteiskuntaan. Kuopio: Unipress Ab.

Peltonen, Raili 1994. Sosiaalinen tuki, elämänhallinta ja koettu terveys keski-ikäisillä naisilla. Åbo Akademi. Åbo.

Pietiläinen, Erja – Seppälä, Heikki 2003. Palveluohjaus asiakastyössä ja organisaatiossa. Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Pirttilä – Backman, Anna – Maija 2011. Kulttuuri. Teoksessa Suoninen, Eero, Pirttilä – Bacman, Anna – Maija, Lahikainen, Anja Riitta, Ahokas, Marja. Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOY Oy.

Pohjola, Anneli 2010. Asiakas sosiaalityön subjektina. Teoksessa: Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.). Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.

Pohjanpää, Kirsti 2003. Tutkimuksen aineisto ja menetelmät. Teoksessa Pohjanpää, Kirsti – Paananen, Seppo – Nieminen, Mauri 2003. Maahanmuuttajien elinolot. Helsinki: Tilastokeskus.

Poussu - Olli, Hanna - Sofia 2003. Kuulovammaisuus. Arviointi ja interventio. Painosalama Oy. Turku.

Pääkkönen, Hannu 2013. Verkkodokumentti. Ajankäyttötutkimus subjektiivisen hyvinvoinnin tietolähteenä
>http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-06-03_007.html< Luettu 6.9.2014.

Robson, Colin 2002. Real world research. Oxford: Blackwell.

Robson, Colin 2007. How to do a research project: a guide for undergraduate students. Blackwell Publishing Ltd.

Roos, JP 1987. Suomalainen elämä. Tutkimus tavallisten suomalaisten elämänkerroista. Hämeenlinna: Karisto.

Roos, JP 1981. Elämäntapojen tyypeistä elämänkertojen valossa. Teoksessa: Rahkonen, Keijo (toim.) 1985. Elämäntapaa etsimässä. (s.37 - 48.) Jyväskylä: Gummerus.

Rotko, Tuulia – Aho, Timo – Mustonen, Niina – Linnanmäki, Eila 2011. Kapeneeko kuilu? Tilannekatsaus terveyserojen kaventamiseen Suomessa 2007-2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 8/2011. Helsinki: Yliopistopainos Oy.

Saaranen-Kauppinen, Anita – Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Verkkodokumentti.

>http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_4.html< Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 12.5.2014.

Saastamoinen, Mikko 2010. Sosiaalisesta kansalaisoikeuksista aktiivisuuden velvoitteeseen. Teoksessa: Kaisto, Jani - Pyykkönen, Miikka (toim.). Hallintavalta. Helsinki: Gaudeamus.

Salovaara, Reija – Honkonen, Tiina 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. Opetus 2000. Porvoo.

Sarajärvi, Anneli – Tuomi, Jouni 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Saukkonen, Pasi 2014. Suomalainen kulttuuri – identiteetti kotoutumisen estäjänä ja edistäjänä. Teoksessa: Kulttuuri – Identiteetti & kasvatus. Kulttuuriperintökasvatus kotoutumisen tukena. Tallinna: Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran julkaisu 8.

Schutz, P.– Nichols, S. – Rodgers, K. 2009. Using Multiple Methods Approaches. Teoksessa S. D. Lapan – M. Quartaroli (toim.) Research Essentials. An Introduction to Designs and Practices. San Francisco: Jossey-Bass, 243–258.

Seppänen – Järvelä, Riitta – Vataja, Katri.(toim.) 2009. Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: WSOY

Sihvola, Juha 2004. Maailmankansalaisen etiikka. Keuruu: Otava.

Siira, Helena – Veijola, Arja 2009. Teoksessa: Viinamäki, Leena (toim.) Sosionomilta eivät hommat loppu. Ammattikäytäntöjen kehittäminen haasteena sosionomi AMK - tutkinnossa. Kemi – Tornion ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2009:1

Silverman, D. 2005. Doing Qualitative Research. London: Sage.

Sipilä – Lähdekorpi, Pirkko 2004. ”Hirveesti tekijänsä näköistä.” Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Tampere.

Sisäministeriö 2014. Maahanmuuttopolitiikka. Verkkodokumentti.>

<http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/maahanmuuttopolitiikka#>< Luettu 26.9.2014.

Soilamo, Outi 2008. Opettajan monikulttuurinen työ. Turun Yliopisto. Turku.

Suontausta, Hannu — Tyni, Markku 2005. Wellness- matkailu- hyvinvointi matkailun tuotekehityksessä. Helsinki: Edita.

Suomen palveluohjausyhdistys 2011. Mihin palveluohjausta tarvitaan. Verkkodokumentti. ><http://www.palveluohjaus.fi/index.php/fi/palveluohjaus/mitae-palveluohjauson>< Luettu 6.5.2014.

Suoninen, Eero – Lahikainen, Anja Riitta – Pirttilä – Backman, Anna – Maija 2011. Hyvinvointi ja pahoinvointi. Teoksessa Suoninen, Eero, Pirttilä – Bacman, Anna – Maija, Lahikainen, Anja Riitta, Ahokas, Marja. Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOY Oy.

Säävälä, Minna 2012. Koti, koulu ja maahanmuuttaneiden lapset. Oppilashuolto ja vanhemmat hyvinvointia turvaamassa. Helsinki: Väestöliitontutkimuslaitos.

Talentia 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka – Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.

Talib, Mirja–Tytti – Lipponen Päivi. Kuka minä olen? Monikulttuuristen nuorten identiteettipuhetta. Turku: Painosalama Oy.

Tapaninen, Annika — Kotilainen, Helinä 2002. Teoksessa Tapaninen, Annika — Kauppinen, Tapani — Kivinen, Kirsti — Kotilainen, Helinä — Kurenniemi, Marja — Pajukoski, Marja 2002. Ympäristö ja hyvinvointi. Helsinki: WSOY

Taskinen, Sirpa 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). Soveltamisopas. Stakes. Helsinki: Oppaita 65.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Verkkodokumentti >http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/oppilas_ja_opiskelijahuolto < .Luettu 22.3.2014.

Tiilikainen, Marja 2011. Islamilainen perhe- ja tapakulttuuri. Verkkodokumentti. Kontiolahti 18.5.2011. Helsingin yliopisto. >http://wanda.uef.fi/tkk/liferay/projektit/monikko/Islam_Akar_Tiilikainen_Kontiolahti.pdf< Luettu 30.5.2014.

Tiittula, Liisa 1998. Kulttuurien välinen viestintä. Teoksessa Pitkänen Pirkko (toim.), Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Helsinki. Edita

Työministeriön ammatinkuvaus 2014. Verkkodokumentti. >http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/287_ammatti< Luettu 16.1.2014.

Vartia, Maarit — Bergholm, Barbara — Giorgiani, Terhi — Rintala-Rasmus, Anita, — Riitta, Riala — Simo, Salminen 2007. Monikulttuurisuus työn arjessa. Helsinki: Työterveyslaitos.

von Wright, Georg Henrik 2001. Hyvän muunnelmat. Suomentanut Oittinen, Vesa. Englanninkielinen alkuteos The Varieties of Goodness. Ilmestyi 1963. Keuruu: Otava

Wallin, Aila 2011. Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Väyrynen, S. 2001. Miten opitaan yhdessä? – Inklusion monet kasvot. Teoksessa P. Murto, A. Naukkarinen & T. Saloviita, Timo (toim.) Inklusion haaste koululle: oikeus yhdessä oppimiseen. Jyväskylä: PS- kustannus, 12–29.

Liite 1. Kyselylomake

1. Sukupuoli:

mies nainen

2. Aloitin opiskelun _____ (esimerkiksi syksy 2014)

3. Siviilisääty:

naimaton, naimisissa, avoliitossa, eronnut, leski

4. Uskonto:

evank.luterilainen, kreikk.katolinen, muu, mikä _____, siviilirekisterissä

5. Kerro omin sanoin, millaiseksi koette oman hyvinvointinne?

6. Kerro omin sanoin, minkälainen merkitys opiskelulla on hyvinvoinnillenne?

7. Mitä toiveita teillä on kuraattorityölle?

8. Onko teillä kuraattorityötä koskevia parannusehdotuksia?

9. Millaista apua maahanmuuttajaopiskelija tarvitsee koulukuraattorilta?

10. Kuinka tyytyväinen olette elämäänne tällä hetkellä 1-5? 5= erittäin tyytyväinen

11. Kuinka tyytyväinen olette opiskeluunne tällä hetkellä 1-5? 5= erittäin tyytyväinen

12. Minkä tasoiseksi koet sopeutumisesi Suomeen 1-5? 5= sopeutunut erittäin hyvin

13. Mitkä ovat teille tärkeitä asioita elämässä?

Liite 2. Fokusryhmähaastattelu

Aikuislukion kuraattorityö

1. Onko teillä kuraattorityötä koskevia parannusehdotuksia?
2. Miten kuraattorityötä voisi kehittää?
3. Millaisissa asioissa tarvitset kuraattorin apua?

Maahanmuuttajaopiskelijan hyvinvointi

4. Mitkä ovat elämässäsi tärkeitä asioita?
5. Mitkä ovat elämässäsi sinulle tärkeitä asioita?
6. Mikä merkitys opiskelulla on sinulle?

Maahanmuuttajaopiskelijan osallisuus

7. Miten osallisuus/osallistuminen koulun toimintaan edistää hyvinvointia?
8. Mitkä asiat koulussa ovat tärkeitä?
9. Mitkä asiat helpottavat ja innostavat osallistumaan?
10. Miten opiskelija voi vaikuttaa?
11. Mikä edistää sosiaalisia taitoja?
12. Miten sosiaalinen kanssakäyminen vaikuttaa hyvinvointiin?
13. Voiko opiskelija vaikuttaa koulun asioihin?

Maahanmuuttajaopiskelijan elämänhallinta

14. Miten elämänhallinta edistää hyvinvointia?
15. Miksi oppiminen on sinulle tärkeää?
16. Kenen tukea tarvitset?
17. Miten tulet taloudellisesti toimeen?
18. Mikä on riittävän toimeentulon merkitys hyvinvoinnille?